

Bibliotéka poučná a zábavná
vydávaná
„Dědictvím sv. Cyrilla a Methoděje“.

Veškerých Dědictvím vydaných spisů č. 49. na rok 1902.

Františka Slavatová
a doba její.

Napsal Alois Hrudička.

O úpadku stavu rolnického
a jeho záchraně.

Napsal Rudolf Vrba.

Katechismus
střídmosti a zdrženlivosti.

Vzdělal František Perútka.

S proslovem od Josefa Šústala.

V BRNĚ 1902.

V komisi u Karla Winikra v Brně, Bedřicha Grosse v Olomouci
a v Cyrillo-Methodějském knihkupectví (Gustava Francela) v Praze.

Františka Slavatová
a doba její.

Napsal Alois Hrudička.

O úpadku stavu rolnického
a jeho záchraně.

Napsal Rudolf Vrba.

Katechismus
střídmosti a zdrženlivosti.

Vzdělal František Perútka.
S proslovem od Josefa Šústala.

V BRNĚ 1902.

V komisi u Karla Winikra v Brně, Bedřicha Grosse v Olomouci
a v Cyrillo-Methodějském knihkupectví (Gustava Francela) v Praze.
Tiskem benediktinské knihtiskárny v Brně.

O úpadku
stavu rolnického
a jeho záchraně.

Napsal

Rudolf Vrba.

V BRNĚ 1902.

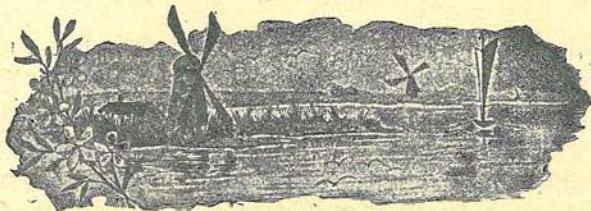
V komisi u K. Winikra v Brně, Bedřicha Grosse v Olomouci
a v Cyrillo-Methodějském knihkupectví (Gustava Francia) v Praze.

Tiskem benediktinské knihtiskárny v Brně.

Úvod.

Otázka, kterak učiniti přítrž klesání stavu rolnického, není již tak neznámou, jakou byla ještě před dvaceti lety. Dnes máme již ohromnou literaturu, která pojednává o životních otázkách rolnického stavu. V této práci chceme našim čtenářům zcela srozumitelně a stručně vylíčiti hlavní příčiny úpadku stavu zemědělského a připojiti k tomu návrhy, jak by se úpadku zemědělského stavu zabrániti dalo. Divotvorných receptů nikdo od nás neočekávej, nýbrž z celá rozumové důvody beze všech vábných hesel, které nemají ve skutečnosti žádné ceny.

I. Rolnictvo jest základem národa a státu vůbec.

Práci, kterou koná rolník, vidí každé dítě na vlastní oči, ale významu práce té nechťejí mnozí uznati.

Zemědělství jest ona těžba, kterou obděláváme půdu, pěstujeme dobytek za tím účelem, abyhom z půdy vytěžili obilí a kulturní rostliny vůbec, chovem pak dobytka a drůbeže chceme se zásobovati masem, mlékem, vejci a pod.

Zemědělství zásobuje lid potravinami a proto jest nejdůležitějším výrobním odvětvím veškeré výroby vůbec. Zároveň jest stav zemědělský počtem nejsilnější a proto i z té příčiny má být uznáván jako základ národa a státu vůbec. Rozhodující činitelové, hlavně vláda, zákonodárci, poslanci a vůdcové lidu, měli by dobře uvážiti, že venkovský rolnický lid jest hlavním odběratelem průmyslových tovarů, že rolnictvo samo opatruje průmyslu většinou suroviny, takže práce továren spočívá na práci zemědělské. Kdyby

americký farmař nepěstoval bavlníku, nemohly by přádelny pracovati, kdyby rolníci nepěstovali lnu, nestříhali ovcím vlny, nemohly by i jiné textilní továrny pracovati. Slepotou by byly proto rozhodující kruhy raněny, kdyby stále chtěly si všímati jen zájmů továrníků a stavu zemědělskému by daly hynouti. Zemědělské politiky nemůže stát, chce-li vůbec dát na jevo, že pochopuje celý význam otázky socialní, odloučeně provozovati od politiky průmyslové a socialní vůbec, a některé státy počínají chápati, že by zanedbávání stavu rolnického se jednou vymstilo na státu samém.

Bohužel nemáme dosud dopodobných výsledků sčítání lidu v Rakousku z roku 1900., abychom mohli přesně udati, mnoho-li se u nás živí lidu zemědělstvím. Dle sčítání z roku 1890., bylo v Rakousku spočítáno 2,006.764 samostatných hospodářů, 8,469.203 zemědělské čeledi, nádenníků a úředníků. Připočtou-li se k nim ženy a dítky, živilo se jmenovaného roku v Rakousku zemědělstvím 13,351.379 osob, více než polovina všeho 23,895.413 osob čítajícího obyvatelstva. Mimo to bylo u berních úřadů ohlášeno lidí 220.000, kteří udali, že na poli hospodaří a vedlejší výživu si tím zaopatřují. Nesmíme zapomenouti, že od stavu rolnického závisí přímo ještě mnoho jiných existencí, na př. obchodníci s obilím, dobytkem, řezníci, celý hospodářský průmysl, lihovarníci, pivovary a jiné podniky, o lichvářích, židech a spekulantech selskými usedlostmi ani nemluvíme. V království Českém

bylo dle sčítání roku 1890. zemědělského lidu 2,375.146 osob, to jest 41 procent všeho obyvatelstva, na Moravě 1,138.791 osob, to jest 50 procent všeho obyvatelstva a ve Slezsku 249.788 osob čili 40 procent všeho obyvatelstva. Dle sčítání roku 1890. bylo v českých zemích zjištěno :

	samostatných hospodářů	hospodářských úředníků	dělnictva	nádenníků	domácí čeledi
v Čechách	292.945	6928	930.437	213.142	6981
na Moravě	152.592	2380	390.406	160.538	2583
ve Slezsku	30.152	640	91.471	34.470	930

Dlužno připomenouti, že obyvatelstva zemědělského stále ubývá, to jest ubývá těch, kteří si vydobývají chleba polním hospodařením.

Roku 1869. bylo v Rakousku z 1000 osob, které si samostatného chleba vydělávaly, 6718 osob povolání rolnického, r. 1890. bylo však z 1000 osob se samostatným povoláním již jen 624 osob ze stavu zemědělského. Z toho patrně vidíme úbytek zemědělského živlu. Jest to výstražným znamením pro vlády, aby včas zabráňovaly bortění se základu státu a národa, jakým jest stav zemědělský.

V sousedním Německu bylo roku 1895. napočteno 2,568.725 samostatných hospodářů, 96.173 hospodářského úřednictva a 5,627.794 hospodářských dělníků a nádenníků. Připočtou-li se k tomu ženy a dítky, živilo se v celém Německu přímo zemědělstvím 18,501.307 osob,

to jest z celého obyvatelstva čítajícího 52,279.901 osob dle sčítání r. 1895. třetina. Německo se znenáhla přetvořuje ve stát průmyslový jako Anglie. Francie má dle posledního sčítání a upravení katastru pozemkového r. 1892. samostatných hospodářů 5,702.752. Francie jest zemí domkařů. Jest zde 2,235.405 osob, které měly majetku pozemkového ve výměře jen do jednoho hektaru. Italie jest převážnou většinou státem zemědělským, nemá však samostatných hospodářů proto, poněvadž majetek pozemkový jest zde z převážné většiny v državě velkostatkářů. Rusko jest státem též výhradně zemědělským. Ze 130 millionů obyvatelstva obrovské říše Ruské, žíví se alespoň 90 procent zemědělstvím. Severní Amerika měla dle sčítání r. 1890. farem 4,564.641. Od té doby přibylo ještě $1\frac{1}{2}$ millionů nových farem, takže počet hospodářů v sev. Americe dlužno nyní odhadnouti okrouhle na 6 millionů. Jak vidíme, až na Anglii, která jest převahou státem průmyslovým, jest všude ve všech kulturních státech rolnický lid co do počtu nejčetnější.

Abychom doplnili obraz stavu zemědělského v Rakousku v celé jeho mohutnosti, uvádíme ještě číselné doklady, mnoho-li půdy rolnictvo naše má pod pluhem a jakou roční rentu nebo-li užitek z polního hospodaření bere.

Dle úpravy katastru čítá nyní Rakousko 10,624.852 hektarů zoraných polí, 3,072.230 ha. luk, 371.242 hektarů zahrad, 2,655.372 hektarů pastvin, 1,399.725 hektarů pastvin horských, 9,777.934 hektarů lesů.

Z toho připadá na země české zoraných polností a sice na Čechy 2,621.890 hektarů, na Moravu 1,216.644 hektarů, na Slezsko 254.106 hektarů. Katastrální výnos jest dle úpravy katastru z r. 1884. odhadnut pro celé Rakousko na 329,878.446 korun ročně. Z toho připadá na Čechy 96,947.746, na Moravu 45,462.119, na Slezsko 6,836.609 korun. Čistý roční katastrální výnos polností jest odhadnut v Čechách na 63,679.920, na Moravě 33,883.887, ve Slezsku na 4,377.652 korun. Katastrální výnos ten určen jest na patnáct let. Zda-li finanční ministerstvo koná přípravy k novému odhadu, nevíme.

Půda jest živitelkou národa. Aby jí byla, k tomu jest třeba lidské práce. Má-li rolník hospodařiti, jest mu třeba v přední řadě pozemků. Tento majetek pozemkový tvoří závodní základní kapitál každého rolníka, z něho bere rolník jen jednou za rok užitek, to jest sklizeň. Aby rolník na poli jednou do roka sklidil, jest třeba lidské námahy, práce, obdělaní a osévání půdy.

K tomu potřebí jest každému rolníku jistého peněžitého kapitalu, pak hospodářského fondu, to jest nářadí, strojů, potahu a dobytku. K polnímu hospodaření jest proto třeba tří činitelů: 1. pozemkového majetku, 2. lidské práce, 3. provozovacího kapitálu.

Jakým způsobem vzniklo soukromé vlastnictví pozemkového majetku, o tom jsou různé názory. Socialisté tvrdí, že půda z počátku patřila všem dohromady, společně a soukromé vlastnictví půdy že vzniklo teprv později, hlavně

loupežemi a násilným zabráním půdy přemoveným, se strany vítěze. Z toho stanoviska platí známá průpověď Proudhonova: „že vlastnictví jest krádeží“.

Pokud známe dějiny, víme, že na příklad národu židovskému sám Hospodin vykázal za majetek medem a mlékem oplývající Kanaan. Aby pozemky pro lidskou lakotu a hrabivost nepřicházely do rukou málo jednotlivců, rozkázal Hospodin skrze Mojžíše národu židovskému, by vždy po padesáti letech půda opět vrácena byla těm, kterým původně patřila. To byl zákon o svatém jubilejném roce židovském, v kterém nastati měla všeobecná restituce či vrácení všeho majetku původním a právním jeho držitelům. Tímto socialním zákonem jubilejního roku chtěl sám Bůh zabrániti na jedné straně hromadnému zchudnutí lidu židovského a na druhé straně přílišnému obohacení několika málo jednotlivců.

Národ židovský byl původně národem zemědělským a teprve, když se vrátil v malých troskách (asi 50 tisíc hlav) ze zajetí babylonského, již polního hospodaření se nedotkl a stal se národem kšeftařů, kramářů a lichvářů, kterým je do dnes a zůstane jím. U židů jest polní práce opovrhovanou již proto, že jí opovrhuje pověstný talmud, a proto přenechávají židé všecku těžkou práci křesťanům.

Staří Římané byli od počátku až do konce vlastně národem loupeživým, válečným. Římský občan bral do ruky jen meč, práci ponechával otrokům. Proto vidíme, že římské právo má

ustanovení taková, že dává majiteli majetku jen práva a žádných povinností. Římští senátoři přivedli to konečně tak daleko, že všechn pozemkový majetek se octl v rukou málo jednotlivců. Celá tehdejší Afrika patřila desíti vlastníkům. Teprve později počínali římští císařové obmezovati neustálé soustředování velkostatků v rukou málo jednotlivců a prohlášena byla zásada, že státu prospívá, aby nikdo nezneužíval k zlému svého majetku. Senator Pertinax podal návrh: „Kdo zúrodňuje neúrodné dosud plochy, stává se jich vlastníkem. Žádný zemědělec nesmí opustit svoje hospodářství.“

Když pak učení křesťanské hlásalo světu, že povinností každého jest modlit se a pracovati, kdo by nepracoval, ať nejí, stala se práce a její práva zřídlem a základem soukromého vlastnictví.

Všickni národové, kteří přijali víru Kristovu, položili si základy ku pravé vzdělanosti, počali vzdělávati půdu a pohlížeti na práci a její bějmě jako na povinnost od Boha uloženou. A tak i naši předkové byli národem zemědělským od počátku.

II. Těžba zemědělských plodin. Zámořská soutěž.

Jakým způsobem naši předkové na statcích svých hospodařili v dřívějších dobách, a jaký je rozdíl mezi rolníkem dnes a rolníkem před sto nebo padesáti lety, nedá se jen několika slovy vylijčiti.

Před padesáti lety nebylo drah a parní dopravy po moři a řekách. Co se doma urodilo, to se doma spotřebovalo. Ještě před třiceti lety volali uherští magnáti, že na vlastních hromadách pšenice na špýcharech nahromaděných zhynou hladky, neměli kupců a odbytu na sklizené obilí.

Dříve rozhodovala sklizeň. Když se urodilo, bylo dobře, obilí bylo laciné, rolníci měli dostatek zásob k odvádění desátků. Uhodila-li neúroda, obilí se zdražilo hned dvakrát i víceronásobně. Hladomory zuřily v Čechách a českých zemích vůbec několikráte v uplynulém století, najměj po válkách napoleonských.

Nyní po zrušení roboty, kdy rolnický stav stal se vlastním svým pánum, změnily se jeho poměry nadobro. Dříve ležela jedna třetina půdy ladem, dnes se zorá každá píď země. Pravda je, že i obyvatelstvo se za sto let zdvojnásobnilo, čímž přibyla také pracovních sil, ale i také hladových žaludků. Rozdíl mezi rolníkem dnes a rolníkem před padesáti neb sto lety jest ohromný. Dřívější feudální doby měly své stinné i světlé stránky a nynější poměry jsou-li o mnoho lepší, věru těžko rozhodovati. Rolníci za dob feudálních měli se dobře, když byli pod dobrou vrchností, a dnes se mají též dobře, když nemají nad sebou moderní vrchnosti, dluhů totiž, žida, lichváře a podobných. Jedné však potíže neznali předkové naši, kteří se živili hospodářstvím, neměli totiž konkurenta.

Dnešní rolnictvo musí zápasiti s cizí soutěží. Naše rolnictvo není na obilním trhu samo, ono

musí připustiti, že na obilní náš trh dováží obilí rolník americký, ruský, maďarský a i odjinud. A to jest první obtíž, kterou přinesla nová doba, rozvoj drah a paroplavby, našemu rolnictvu.

Účinek této soutěže jest rolnictvu velice škodlivý, stlačuje totiž cenu domácího obilí a tím přivádí našeho rolníka do nesnází, že ztrácí valnou část čistého zisku, který by mu jinak z polního hospodářství plynul, kdyby nebylo cizí soutěže.

Podáme zde stručný světový přehled těžby zemědělské, aby čtenáři naši měli úplný obraz socialní činnosti našeho rolnictva a uznali též, odkud vlastně přichází cizí soutěž na domácí náš zemědělský stav. Dle statistických výkazů ministerstva orby, bylo v celém Rakousku obděláno půdy hektarů r. 1899.:

	celé Rakousko	Čechy	Morava	Slezsko
pšenici	1,072.100	232.334	95.052	14.868
žitem	1,846.056	511.830	233.289	46.996
ječmenem	1,189.415	402.335	204.749	29.574
ovsem	1,867.132	481.583	190.710	59.096
zemáky	1,155.882	348.790	180.442	39.725

Ostatní kulturní rostliny, jako cukrová řepa, luštěniny, len a pod., mají jen menší osevní a kulturní plochu. Celkem bylo téhož roku v Rakousku sklizeno 13·66 millionů metráků pšenice, 21·67 millionů metráků žita, 15·94 millionů metráků ječmene, 20·20 millionů metráků ovsa, 3·66 millionů metráků kukuřice, 3·77 millionů metráků luštěnin, 107·9 millionů centů zemáků,

65.28 millionů metráků cukrové řepy, 25.97 milionů metráků krmné řepy, 8.52 milionů metráků zelí, 35 milionů metráků sena, 5.66 milionů metráků míchaničky (směsky), 4.55 milionů metráků sena na zoraných polích. Mnoho-li asi by rolnictvo za to vše, kdyby se to prodati mohlo, stržilo peněz, těžko říci. Chceme jen odhadnouti přibližně peněžní hodnotu této sklizně.

Vezmeme-li za základ odhadu nejnižší tržní ceny plodinové bursy v Praze, obdrželo by rolnictvo za všecko r. 1899. v Rakousku sklizené obilí, řepu, seno, zemáky a luštěniny více než 2000 millionů korun peněz.

Tak velikou práci vykoná naše rolnictvo každého roku. Mnoho-li z této sklizně připadne na země české, o tom jen nejhauvnější položky. Sklizeno bylo r. 1899. :

	v Čechách metráků	na Moravě metráků	ve Slezsku metráků
pšenice	3,597.329	1,635.417	170.809
žita	6,466.644	3,355.521	438.669
ječmene	5,983.736	3,787.068	357.761
ovsa	5,737.314	2,492.542	687.154
luštěnin	725.376	403.158	48.241
zemáků	26,832.570	21,919.412	3,357.582
cukrové řepy	42,247.500	19,599.536	898.605
sena a jetelin	8,219.426	5,081.662	1,034.457

To jsou hlavní položky sklizně roku 1899. v zemích českých. Dle toho bychom také mohli vypočítati peněžní hodnotu této sklizně. Mnoho-li z toho připadne na rolnictvo českoslovanské těžko ovšem říci, ale nechybíme, připíšeme-li

z celé této zemědělské těžby dobré dvě třetiny rolnictvu českému. Z toho si můžeme učiniti úsudek o velikosti socialní a národní práce, kterou koná naše rolnictvo.

Nyní si všimněme konkurentů našeho rolnictva. Zde v přední řadě padá na váhu náš soused Uherško. Podle sčítání r. 1890. bylo v Uhrách samostatných hospodářů 1,891.072, nájemců 10.139, hospodářských úředníků 9590, čeledinů a pastevců 580.217, nádenníků 334.846. Připočítají-li se k tomu dítky a ženy, živí zemědělství v celé polovině uherské dle sčítání r. 1890. úhrnem 13,343.883 lidí, to jest více než dvě třetiny všeho, 17,349.398 hlav čítajícího obyvatelstva Uher.

Dle katastru z roku 1895. bylo v Uhrách u berních úřadů zapsáno 2,795.885 polních hospodářství. Tato hospodářství mají 23,893.434 jiter pozemků. Domkařů, kteří nemají více půdy než do pěti jiter, jest v uherské polovině 1,459.893, jim patří 1,467.533 jiter pozemků.

Polních hospodářství výměrou od 5 do 100 jiter jest 1,311.218, k nimž patří 11,574.860 jiter pozemků. Větších statků od 100 do 1000 jiter jest 20.797 s výměrou 3,399.401 jiter a velkostatků bylo v uherské polovině napočteno 3977 s výměrou 7,451.640 jiter pozemků.

Roku 1899. bylo v Uhrách sklizeno metráků pšenice 40,904.872, žita 14,259.395, ječmene 14,004.561, ovsy 12,705.325, kukuřice 33,189.522, zemáků 38,650.982. Peněžní hodnota pšenice sklizené v celé uherské polovině byla odhadnuta

jmenovaného roku na 613, žita na 151, ječmene 162, ovsa 120, kukuřice 300, zemáků 113, sena 398 millionů korun. Zemědělská těžba uherské poloviny měla r. 1899. peněžní hodnoty daleko přes 1800 millionů korun.

Poněvadž Uhry toto množství sklizeného obilí samy nespotřebují, vyváží se ročně značné množství zemědělských plodin z Uher hlavně k nám do Rakouska.

My platíme nyní do Uher ročně za obilí, mouku, dobytek, drůbež, maso a jiné zemědělské plodiny přes 400 millionů korun. Následující čísla nám pravdu toho dokáží. Z Uher bylo do Rakouska dovezeno millionů metráků v roce:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
pšenice	6.26	3.44	3.47	3.68	5.38
mouky	5.86	4.74	4.45	4.50	5.51
žita	2.61	1.47	1.82	2.00	3.42
ječmene	2.49	2.44	2.26	2.22	2.42
ovsa	1.66	2.00	2.30	2.25	2.61
kukuřice	2.88	3.37	2.87	2.91	2.47

Dovoz obilí a hlavně mouky z Uher k nám stále stoupá. Maďarské mlýny, které patří v Pešti hlavně židům, kupují spousty laciné pšenice v Rumunsku a Srbsku, semelou ji a posílají drahou mouku k nám. Peštské mlýny vydělají takto ročně 6 až 8 millionů zlatých. Mlecí řízení, které Maďarům dovolovalo rumunskou a srbskou pšenici dovážet beze cla do Pešti, jest sice zrušeno, ale židovští majitelé peštských mlýnů se postarájí o to, aby celní řízení bylo opět zavedeno. Až do let devadesátých prodávali jsme za hranice

dosti značné množství obilí, ale od roku 1897. vývoz našeho obilí až na ječmen nadobro ustal. Následující čísla nám podají k tomu doklad. Z Rakouska bylo vyvezeno metráků obilí:

	r. 1898.	r. 1900.
pšenice	4,142.000	81.741
žita	57.000	3.715
ječmene	5,405.000	2,993.190
ovsa	350.000	331 553

Odběratelem našeho ječmene jest Německo.

Dalšími konkurenty našeho rolnictva jsou hlavně Rumunsko, Srbsko, Rusko a Sev. Amerika. Roku pak 1901. zaplavily světový trh obilní hlavně Kanada a Argentina značnými zásobami pšenice.

Tak bylo z Rumunska r. 1900. vyvezeno metráků pšenice 7,216.762, mouky 226.733, žita 785.774, ječmene 1,415.426, ovsa 160.182 a kukuřice 4,340.906. Většina těchto značných zásob jde, jak jsme již pravili, do peštských parních mlýnů a odtud k nám. Srbsko dodává ročně 600.000 až 900.000 metráků pšenice do Pešti. Pokud se týče dovozu žita a obilí vůbec z Ruska, musíme tu předem říci, že ruské obilí jde hlavně do Německa. Právě Rusko vytlačilo naše rolnictvo z německého trhu obilního. Rusko mělo r. 1900. oseto obilím 78,348.039 desjatin půdy, tedy asi 140 millionů katastrálních jiter naší míry, skoro osmkrát tolik, než má orné půdy Rakousko. Sklizeno bylo 3482 millionů pudů obilí. Zemáky mělo Rusko obděláno 2,447.396 desjatin, na nichž bylo sklizeno 1598 millionů pudů zemáků.

(1 pud = 19,6 kilogramů, pět pudů ne celý metrický cent). R. 1900 prodalo Rusko do ciziny 117 millionů pudů pšenice, 61 žita, 75 ječmene a 29 millionů pudů ovsa. Na r. 1901 odhadlo se, že prodá Rusko obilí do ciziny 117 millionů pudů pšenice, 93 žita, 54 ječmene a 80 millionů pudů ovsa. Hlavní záplava obilí do Evropy jde nyní z Ameriky. Nový tento svět zásobuje obilím hlavně Anglie, Německo, Belgii a částečně také Francii. Jsou to vesměs státy průmyslové, které vlastní domácí zemědělství uživiti nemůže.

Ze severní Ameriky se oznamuje, že američtí farmaři měli r. 1901 oseto 42,495,385 akrů pšenici a sklidili 522,229,505 bušlů pšenice (1 bušl = $35\frac{1}{3}$ litrů).

Severní Amerika prodala za rok 1900 do Evropy za 250,786,080 dolarů obilí, to jest okrouhle za 1204 millionů korun našich peněz. Peněžní hodnota sklizně amerických farmařů za r. 1901 pšenice, kukuřice, ovsa, žita, ječmene, zemáků a sena se odhaduje na $1861\frac{1}{2}$ millionů dolarů, to jest na 8935 millionů korun našich peněz. Američtí farmaři mohli za rok 1901 poslati do Evropy 50 millionů hektolitrů pšenice na prdej.

Z Kanady se oznamovalo, že farmaři v Kanadě sklidili roku 1901 pšenice okrouhle 30 millionů metráků, z toho mohli poslati do Evropy 20 millionů. Z Argentiny v jižní Americe pak došly zprávy, že sklizeň pšenice r. 1901 byla na 29 millionů metráků, z čehož mohlo být posláno na evropský obilní trh 16 millionů metrických centů. Tím bychom byli hlavními

rysý naznačili konkurenenty našeho rolnictva, kteří na ten čas hrají hlavní úlohu na obilním trhu světovém. Americká pšenice stojí farmaře na místě těžby metrák 6 korun, našeho hospodáře stojí metrák pšenice jistě dvakrátě tolik. Jeden metrický cent americké pšenice stojí do Hamburku 12 až 14 korun našich peněz.

Pro úplnost podáme ještě následující. Obilními plodinami se živí na celém světě asi 700 millionů lidí, jsou to země a národy evropské, pak severní a jižní Amerika a některé části severní Afriky. Za to Číňané, Indové, Arabové a Japonci, to jest asi 800 millionů lidí, živí se výhradně skorem rýží.

Národové, kteří pěstují orbu a obilí, pěstují zároveň také chov dobytka a živí se současně také masem, kdežto národové asijské jsou ponejvíce vegetariani, masa nepožívají.

III. Klesání cen obilí a zemědělských plodin vůbec.

Pravili jsme, že rolník má jednou do roka příjem, to jest sklizeň hospodářských plodin. Poněvadž na poli nerostou ražené mince, ani nemůže rolník jít do berního úřadu pro služné, jako státní úředník, musí sklizené plodiny zpeněžiti, pokud jich sám nepotřebuje a odprodati může. Z toho již poznáváme, že jest pro rolnictvo velikou důležitostí, mnoho-li strží za své plodiny

a hospodářské výrobky, které odprodati může. Poněvadž sklizené obilí jest hlavním výrobkem zemědělským, který rolnictvo dováží na trh, tvoří obilní ceny jaksi mzdovou škálu našeho rolnictva. Čím nižší jsou ceny zemědělských plodin, tím také poměrně klesá výnosnost polního hospodaření a tím také klesají příjmy rolníka. Klesání cen plodin a výrobků hospodářských jest pro rolníka tím nebezpečnější, když zároveň na jiné straně stoupají mzdy hospodářského dělnictva a ceny řemeslnických a továrních výrobků, které rolník do své domácnosti kupovati musí.

Dějiny rozvoje obilních cen jsou velmi pohnuté. V dřívějších dobách, kdy nebylo drah a vodních cest, rozhodovaly místní zásoby obilí a výsledek, jak vypadla sklizeň, o cenách obilních. Dle výpočtu Dra. Šebka, platilo se na příklad v Čechách po válce třicetileté v období od roku 1681. do roku 1690. průměrně za jednu vídeňskou měřici pšenice 85, žita 66, ječmene 61 krejcarů. Táž míra pšenice stála r. 1801. již 4 zl. 71 kr., míra žita 3 zl. 53 kr. a míra ječmene 3 zl. 2 kr. Dle výpočtu vážného úřadu v Praze, platilo se r. 1808. za jeden hektolitr pšenice 5 zl. 98 kr., žita 4 zl. 66 kr., ječmene 3 zl. 96 kr. a ovsa 2 zl. 31 kr. Roku 1817., kdy vypukl v Čechách hlad, platilo se za hektolitr pšenice 15 zl., žita 12 zl., ječmene 10 zl., ovsa 4 zl. V letech čtyřicátých bylo obilí velice laciné, ceny začaly stoupati od let šedesátých.

Podáme zde přehled obilních cen od r. 1862. za jeden hektolitr dle tržních zpráv pražského

obilního trhu. Platilo se rakouské mince za jeden hektolitr

v roce	pšenice	žita	ječmene	ovsa
1862.	zl. 9·53	zl. 6·80	zl. 4·94	zl. 2·91
1877.	„ 11·00	„ 8·51	„ 7·10	„ 4·13
1882.	„ 9·10	„ 6·68	„ 5·51	„ 3·81
1890.	„ 7·69	„ 6·46	„ 6·00	„ 3·93
1894.	„ 5·73	„ 4·65	„ 4·91	„ 2·94
1897.	„ 9·30	„ 6·50	„ 6·50	„ —

K těmto číslicím jest zapotřebí několik poznámek. Tušíme, že netřeba dodávat, že podobný pohyb obilních cen jako v Praze, byl i na Moravě nebo ve Vídni a jinde. Ceny obilí začaly od let šedesátých značně stoupati a dosáhly nejvyššího stupně r. 1877. Odtud počalo znenáhlé klesání, které dosáhlo nejnižšího stavu r. 1894. a trvalo až do r. 1896. R. 1897. uhodila všeobecná nedúroda a následkem toho vyskočily ceny obilí do značné výše a udržely se až do července r. 1898., kde opět po sklizni toho roku náhle sklesly.

Platilo se na plodinové burse v Praze za jeden metrák

18. května 1898. 26. července 1898.

pšenice	zl. 14·50	zl. 10·00
žita	„ 10·50	„ 7·75
ovsa	„ 8·00	„ 7·90

na plodinové burse ve Vídni :

pšenice	zl. 14·40	zl. 7·93
žita	„ 6·22	„ 6·54
ovsa	„ 7·70	„ 5·68

Od toho času máme opět značnější klesání cen obilí na všech plodinových bursách, ačkoliv světové obilní sklizně ročníků 1899., pak 1900. a r. 1901. nebyly příliš skvělé a zásoby obilí nikde nebyly veliké.

Ceny obilí za posledních tří let utvořily se dle záznamu plodinové bursy ve Vídni následovně:

Platilo se za jeden metrák pšenice zlatých:

	v lednu	v květnu	v červenci	v prosinci
r. 1898.	13·32	15·47	11·62	11·18
r. 1899.	11·15	10·15	10·22	8·86
r. 1900.	8·77	9·12	8·45	8·32

za jeden metrák žita zlatých:

	v lednu	v květnu	v červenci	v prosinci
r. 1898.	9·22	10·50	8·60	8·86
r. 1899.	8·68	7·95	7·62	6·96
r. 1900.	7·05	7·80	7·15	7·66

za jeden metrák ječmene zlatých:

	v lednu	v květnu	v červenci	v prosinci
r. 1898.	10·30	10·60	9·88	8·90
r. 1899.	8·90	8·30	8·34	8·61
r. 1900.	8·45	8·30	8·30	8·90

za jeden metrák ovsy zlatých:

	v lednu	v květnu	v červenci	v prosinci
r. 1898.	6·72	8·00	8·08	6·46
r. 1899.	6·48	6·33	6·16	5·61
r. 1900.	5·62	5·90	5·70	5·98

Přinášíme ještě pro úplnost průměrné ceny obilí r. 1900. z pražské plodinové bursy. Platilo se zde za jeden metrický cent zlatých:

	v lednu	v květnu	v červenci	v prosinci
pšenice	8·90	9·35	8·85	8·85
žita	7·50	8·65	8·25	8·75
ječmene	8·00	7·70	7·50	8·50
ovsa	7·40	6·30	6·30	6·25

Na Moravě ve středisku Hané v Prostějově platilo se průměrnou roční cenou za jeden metrák zlatých:

pšenice	žita	ječmene	ovsa
8·34	7·94	8·38	6·70

Vyzýváme zde naše čtenáře, aby si pohyb obilních cen během každého roku bedlivě prohlédli a srovnávali ceny obilí přede žněmi, tedy v květnu a ceny obilí po žněch, v červenci a v prosinci. Zde vidíme nezvratně, že cena obilí během jednoho roku v různých měsících kolísá až povážlivě. Tvrzení obilních bursianů, že plodinové bursy působí k tomu, aby ceny obilí tak náhle a často nekolísaly, jest naprostě lživé. Záznamy plodinové bursy vídeňské i pražské dokazují nezvratně, že ceny obilí po žněch povážlivě klesnou, a to pravidelně každého roku, jakoby jedna neviditelná mocná ruka v celé Evropě a na celém takřka světě nasadila šroub, kterým ceny obilí násilně po žněch se stlačují. A když pak se octnou zásoby obilí, které rolnictvo bylo nuceno po žněch hned odprodati, v rukou obilních židů a kšeftařů, počne stoupání obilních cen, a to již v měsíci listopadu a trvá až do června, tedy do nových žně.

Avšak nejen to, plodinové bursy provádějí ještě jiné čarodějské umění, aby ceny obilí umělým způsobem byly stlačeny a rolnictvo tak stále připravováno o milliony zisku. Na světových plodinových bursách provádí se od let osmdesátých obrovské hazardní hry s obilím, kterým říkáme hry terminové, to jest hry na čas.

Dva spekulanti uzavrou na plodinové burse mezi sebou smlouvu kupní třeba na 50.000 metráků obilí k dodání řekněme na termín květnový. Smlouvu tu uzavrou v měsíci lednu a sice na určitou cenu, která 1. května pro obilí platnou bude. Obilí to kupující ve skutečnosti nechce a prodávající ho ani nemá. Jedná se oběma pouze o výhru. Těmto spekulacím říkáme terminový obchod. Na mezinárodním rolnickém sjezdu v Pešti měl Charles Smith z Cheltenhamu v Anglii zajímavou přednášku o terminové hře s obilím. Smith praví: „Moje přesvědčení jest, že přičinou klesání obilních cen jest mezinárodní hra s obilím na bursách plodinových, kde se prodává a kupuje stříbro, a obilí pouze na papíře, a kteréžto zdánlivé obchody mají rozhodný účin na obchody takové, kde se skutečné obilí koupí a dodá.

K tomuto názoru došel jsem po třináctileté zkušenosti, jakožto bursovní makléř na burse v Liverpoolu. Někteří praví, že nadbytek obilí a zlacinění dopravních sazeb, které umožňují mezinárodní konkurenci, jsou přičinou klesání obilních cen. Právda jest, že tyto přičiny spolu přispívají, ale nedovedou objasnit záhadu, proč právě od roku 1891. tak všeobecně obilí všude na ceně klesat počalo. Zde nutno hledati přičinu hlubší, všeobecnější, která všude ve všech zemích působí, a tou jest terminová hra obilní na světových plodinových bursách. Roku 1889. bylo na celém světě sklizeno o 30 milionů metrických centů méně pšenice a přece klesla toho roku cena

pšenice na jednom metráku o pět korun našich peněz. To je přece úkaz nad míru vzrušující.

R. 1894. podali američtí farmaři senátu ve Washingtonu pamětní spis, ve kterém praví, že jest nutno, aby terminové hry na plodinových bursách byly odstraneny a pod velikými pokutami zapovězeny. Hra tato jest opravdu zločinem, jest to krádež páchaná na rolnictvu a zaslouhovala by žaláře.

R. 1894. zkoupili obilní hráči na plodinové burse v Liverpoolu všecku pšenici z celé Argentiny a vrhli ohromné tyto zásoby najednou na trh a stlačili cenu pšenice na nejnižší stupeň, jak jsme již statisticky dokázali.

Jaké ohromné obraty v terminovém zboží na bursách plodinových se dějí, o tom jest celá spousta dokladů. Na příklad r. 1889. bylo v severní Americe sklizeno celkem 6,930.290 žoků bavlny, ale hráči na plodinových bursách severoamerických prodali a kupili téhož roku, ovšem jen na papíře, 28 milionů žoků bavlny. R. 1893. bylo v celé severní Americe sklizeno 67 milionů žoků, ale na plodinových bursách bylo na papíře zdánlivě prodáno a koupeno 77 milionů žoků bavlny.

Téhož roku prodali američtí farmaři prodejné zásoby pšenice do obilních elevatorů 77 milionů bušlů, ale na plodinových bursách bylo na papíře terminovou hrou prodáno 2203 milionů bušlů pšenice

Farmař Wood z Kansasu vyšetřil, že r. 1885. bylo v severní Americe sklizeno celkem 357

millionů bušlů pšenice, z toho odprodali farmaři 24 millionů bušlů do New-Yorku, ale na tamější plodinové burse bylo na termin prodáno 1391 millionů bušlů pšenice.

Týž farmař praví, že r. 1887. bylo na celém světě sklizeny 2267 millionů bušlů pšenice, ale téhož roku bylo jen na plodinové burse v New-Yorku prodáno 1727 millionů bušlů a na ostatních plodinových bursách severo-amerických, kterých je celkem 25, bylo úhrnem prodáno nejméně desetkrát tolik, tedy 17 000 millionů bušlů pšenice, ovšem jen na papíře.

Jak se hraje divokou spekulací na plodinových bursách o pšenici, bavlnu, tak se též divoce spekuluje kávou, vlnou a jinými surovinami. Westfalský obchodník Gölpen praví ve svém spisu o terminových hrách, že r. 1888. na plodinové burse v Hamburku bylo na papíře prodáno a koupeno 8,776.000 pytlů kávy, skutečně však bylo do přístavu hamburkského za celý ten rok přivezeno a kupcům dodáno 411.600 pytlů kávy. Totéž se děje na cukerní burse v Děvíně a Londýně s cukrem. Obilní hráči prodávají na plodinových bursách ohromné spousty obilí, které se nikdy a nikde nesklízely, a hrají jen o sazbu a výhru.

Následkem těchto terminových spekulací byla během půlstoletí cena pšenice na světovém obilním trhu sňata o polovinu. Na příklad na světovém obilním trhu v Londýně (mark lane) platilo se za jeden kvarter

	r. 1846.	r. 1894.
pšenice	šilinků 53:3	šilinků 17
ječmene	" 35:4	" 23
ovsa	" 23:6	" 13

Během padesáti let ceny obilí, hlavně pšenice klesly o více než polovinu. Roku 1882. platila v Anglii pšenice více než ječmen. R. 1888. byly zavlečeny z Ameriky terminové trhy obilní také na plodinové bursy anglické, hlavně do Liverpoolu a Manchestru. Známý odborník Ruhland tvrdí, že obilní ceny pro trh světový se tvoří na plodinových bursách v Liverpoolu, Chicagu, New-Yorku a Berlíně. My k tomu pak dodáváme, že u nás v Rakousku rozhodují ceny obilí na plodinové burse v Pešti. podle Pešti se řídí Vídeň a pak Praha.

Termínové hry obilní počaly nejvíce řáditi r. 1876. na plodinových bursách v Chicagu a New-Yorku, odkud se šířily znenáhla na plodinové bursy do Berlína, Paříže, Vídni, Amsterodamu, Frankfurtu, Liverpoolu a Londýna. R. 1888. byly tyto terminové spekulace rozšířeny již na všech světových plodinových bursách. Rolnictvo na celém světě chudne, ale nádherné paláce plodinových burs, na kterých se provádějí nesvědomité spekulace obilím, dávají svědectví celému světu, kdo z mozolů rolnictva bohatne.

Třikráte již vyzvali američtí farmaři vládu, aby vydala zákon, kterým by se terminová hra obilím jako zločin zapověděla, ale marně. Zlato kapitalistů a prodajnost i nejvyšších státních sloupů zde v Americe spravedlnosti nedopřejí

ničeho. Hrstka mocných obilních spekulantů, kteří se denně na bursu scházívají, důvode se lehko a rychle smluviti a dle toho jednat, rolníci však jsou po celé zemi roztroušeni a nesjednoceni a proto jim těžko společně postupovati proti mocnému nepříteli. Hráčům na bursách plodinových slouží veškeré židovské světové listy, ve kterých se dočítáme zpráv o stavu osení neb o vyhlídkách na sklizeň vždy uměle a prohlášeně udělaných, jak se to hodí do krámu obilním spekulantům. U nás o tom mocně pro plodinové bursy pracují známý „Pester Lloyd“ a „Neue Freie Presse“.

Na příklad roku 1897. odhadoval „Pester Lloyd“ dne 15. dubna, že Uhry sklidí 34 millionů metráků pšenice a pak byl donucen 15. srpna přiznat se, že sklizeno jen $24\frac{1}{2}$ millionů metráků. Lživé takové zprávy novin židovských se dělají proto, aby umělým tímto způsobem byly ceny obilí stlačovány a tím rolnictvo o milliony příjmů připraveno. Nejsmutnější při tom je, že takové obilní firmy, které na plodinových bursách provozují obrovské spekulace, činí nákupy obilí u rolnictva a pak prohlásí úpadek a nikomu nezaplatí. Obilní kšeptař ve Vídni, žid Landauer, ohlásil koncem dubna 1897. úpadek na 370.000 zl. Žid ten měl v městském špýcharu ležet 100.000 metrických centů jarní pšenice, spekuloval na klesání cen a přespekuloval se. Týž žid svedl v letech osmdesátých několik velkostatkářů k utvoření pověstného kukuřicového rinku, ale spekulace ta šerdeně se vyplatila. Jediný kníže

Egon Fürstenberg prohrál při tom $1\frac{1}{2}$ milionů zlatých.

Začátkem května téhož roku ohlásily úpadek dvě obilní firmy, žid Winterstein ve Vídni a Pešti zanechal dluhů 810.000 zl. a židé Bregentagen a Schück v Berlíně s dluhy v obnosu 200.000 marek. Obilní spekulantská firma Witlard v New-Yorku ohlásila úpadek na 4 milliony dollarů dluhů. Obilní žid Fränkl v Pešti přestal obchodovati a zanechal 400.000 zlatých dluhů. Bratři Mendlové, židé, obilní obchod v Marseillu, přestali v říjnu r. 1897. obchodovati a udělali 6 milionů franků dluhů. A takových obilních židovských firem padne do roka celá řada. Rolnictvo tu bývá do roka okradeno o milliony.

Jakým způsobem se stlačují na bursách plodinových umělé ceny obilí, o tom podává doklad pšeničná válka na plodinové burze v Chicagu. Začátkem roku 1898. zahájily dvě velkofirmy obilní v Chicagu proti sobě válku, chtíce jedna druhou zničiti, a sice žid Jakub Leiter a obilní kšeptař, millionář Armour. Žid Leiter učinil s Armourem kupní smlouvu na dodávku $3\frac{1}{2}$, millionů hektolitrů pšenice, které obrovské množství měl dodati za dva měsíce pod pokutou ohromné peněžné sumy. Spekulantu Armourovi se skutečně podařilo množství pšenice sehnati a dodávku včas obstaral. Toto obrovské množství pšenice bylo pak najednou hozeno na trh a ceny pšenice náhle klesly. To způsobí jediný žid. Na plodinové burze ve Vídni jest zapsáno 80 židovských obilních spekulantů, a tito lidé dělají

našemu rolnictvu každého dne cenník, mnoho-li má platit obilí a určují tak opravdu všemu rolnictvu jeho mzdu. Zdaž není požadavek našeho rolnictva spravedlivý, aby terminové hry obilím na plodinových bursách byly zakázány?

Ministerstvo orby svolalo, jak známo, 11. října r. 1900. do Vídni anketu, která měla vládě zjednat úplnou znalost o povaze terminových her s obilím na plodinových bursách. Jednání ankety trvalo skoro dva měsíce.

Řeči expertů dalo ministerstvo orby otisknouti a tvoří jednání terminové ankety obrovský svazek, k jehož přečtení člověk potřebuje aspoň měsíc volného času. Pozorovali jsme, že v jednání terminové ankety rozlišovati lze dva proudy, a sice přívřence a obhájce terminové hry, jakými se bez rozdílu ukázali bursiani, obchodníci a obilní spekulanti, židé a jim zaprodaní nohsledové a na druhé straně protivníci terminových spekulací, hlavně rolnici a mlýnáři.

Známý professor Ruhland posvítil si na výroky bursiánů o domnělé užitečnosti terminových her. Tak pravil expert Basevi, že od té doby, kdy jest zavedena terminová hra, není již žádného obchodního tajemství. Tvrzení to jest naprostě klamné. Žádný obilní spekulant neví vlastně, na čem jest a závisí od nahodilých novinářských zpráv. Na příklad lonského podzimku kolovala 17. října na plodinových bursách severoamerických a anglických zpráva, že osení v Argentině utrpělo značných živelních škod. Následkem této zprávy ceny pšenice stoupaly. Ale hned druhý den

18. října psaly noviny, že Argentina má naději na znamenitou sklizeň. Na tuto zprávu pšenice zase klesala. Kde je tedy pravda?

A kdo dnes může tvrditi, že obilní spekulanti nemají svých obchodních tajemství? Dále pravil expert Basevi, tajemník obchodní komory v Terstu, že bez bursy a bez obchodníků, kteří se tu pravidelně scházejí, by rolníci ani sami nevěděli, zač vlastně obilí platí. Na burse se dělají obilní ceny tak, že se odhaduje, kolik na světě jest ještě zásob starého obilí a kolik přibližně vydá nejbližší sklizeň. Toto odhadování rolník nesvede. On se řídí jen dle místních poměrů, jeho obzor prý nesahá dále, než jak daleko vidí s kostelní věže. Bursa však přetěsá poměry celého světa a vypočítává s velikou pravděpodobností, jaká bude spotřeba a těžba obilí na celém světě.

— Tato slova experta Baseviho jsou na pohled sice lákavá, ale veskrze nepravdiva. Již Adam Smith a David Ricardo pravili, že cena obilí se řídí podle těžebního nákladu. Farmaři v Americe a náš rolník v Čechách pracují za zcela různých těžebních poměrů a proto nemůže být cena pšenice v Americe a v Čechách stejná.

Mnoho-li stojí rolníka metrák pšenice od okamžiku, kdy ho zaseje, až když sklidí, to jediné dovede odhadnouti rolník sám a nikoliv žid, který přijde jen na sýpku a prohlíží jakost zrna.

Americký farmař sklízí pšenici do stodoly za jiných těžebních poměrů, než náš rolník. Jemu přijde metrák pšenice asi na 3 zl. našich peněz. Kdyby nebylo té ohromné vzdálenosti,

opanova by americká pšenice náš obilní trh. Dosud se dopravní sazby tak nesnížily, aby náš rolník byl americkou pšenicí tou měrou ohrožen, že by americká pšenice byla lacinější, než pšenice domácí. Dnes stojí pšenice z Kansasu metrák na trhu v Drážďanech 10 zl. Takového konkurenta se náš rolník ještě nemusí báti.

Ale jiná věc jest, když velkoobchodníci obilím na plodinových bursách provádějí obilní spekulace, které jdou do milionů, a spousty obilí z Ameriky dovážeti dávají jen pro své spekulace! Takovým velkospekulantům přijde doprava laciněji, poněvadž dopravní společnosti jsou vždy pohotovy ke službám a zájmům bursy a v tom spočívá veliké nebezpečí plodinových burs, že ony jsou přičinou, že spousty obilí ze zámořských krajin se dovážejí k nám bez ohledu na to, zdali jest zde potřeba obilí, nýbrž pouze k účelům prohnané obilní spekulace bursianů. Kde jest tu otázka pana Baseviho, že bursa urovnává ceny obilí? Kdy se ptají bursiani rolníků, nač že jim přijde metrák obilí?

Bursa jde za svými spekulacemi a rolnictvo i jeho sklizeň jest jí předmětem nezřízené spekulace.

Směrodatnou plodinovou bursou v ohledu určování obilních cen jest obilní bursa v Chicagu. Zde jsou soustředěny známé elevatorské společnosti, které skupují všecko zboží od amerických farmařů. Obilní cenník určuje se zde dle toho, mnoho-li od západu dojde obilí a mnoho-li ho leží v elevátořech, nebo v sýpkách. A právě tyto

zprávy o zásobách obilí nahromaděného v sýpkách a na cestě se nacházejícího obilí si bursiani dle potřeby upravují a padělají. A kterak máme souditi o tom, když bursiani dělají obilní ceny, kdy ještě obilí sotva se počíná zelenati? Může zde být o nějaké správnosti řeči?

Zhoubnost plodinových burs jest patrna také z toho, že stlačují obilní ceny na celém světě tak, aby nebylo nikde velikého rozdílu, aby tak hráčům usnadněna byla spekulace. Zde máme důkaz. V září r. 1900. platil pšenice metrák v Berlíně 18·21, v Petrohradě 15·23, v Oděse 13·70, v Paříži 19·30, v Londýně 16·46, v Liverpoolu 17·35, v Chicagu 14·—, v Novém Yorku 15·40 korun. Touž dobou se platilo ná příklad v Plzni za metrák nejlepší pšenice 17·50 korun. Srovnáme-li hořejší světové ceny pšenice, poznáme, že skutečně cena pšenice na celém světě jest sobě rovna. Kdyby někdo chtěl pšenici z Oděsy přivésti do Plzni, byly by ceny obou pak sobě rovny. Poznáme tedy, že v tomto poměru jest cosi nepřirozeného a nezdravého. Dnes se mohou bursiani zakrývat jak chtějí, pravdu o zhoubnosti plodinových burs již nezatají.

Na říšské radě ve Vídni byly dne 19. listopadu 1901 podány dva návrhy na zrušení terminové hry s obilím pro plodinové bursy v Rakousku a sice jeden návrh přímo od vlády a druhý důkladnější návrh od dolnorakouských křesťanských sociálů. Zda dojde k projednání obou návrhů ve sněmovně, nemůžeme ovšem, co toto píšeme, předvídati.

IV. Rostoucí zadlužení selského majetku.

Pravili jsme, že mezi rolníkem nyní a rolníkem před 50 nebo 100 lety jest ohromný rozdíl.

Jak známo, nejsou u nás dosud socialní dějiny stavu rolnického náležitě sepsány a vyšetřeny. Němci mají veliká vědecká díla Mertyena a hlavně Lipperta. My Čechové dosud podobných vědeckých spisů nemáme. Žádný člověk nenarodí se na svět se znamením otroka na čele, nýbrž náboženství křesťanské učí, že každý člověk jest roven druhému a že jsou před Bohem všickni lidé stejné hodnoty. Člověk jest dle učení náboženství Kristova tvorem svobodným, to jest, co činí, myslí a mluví, činí ne z nutnosti, nýbrž proto, že chce a to vždy za nějakým úmyslem. Ale člověk není svoboden v tom smyslu, že by směl páchat i zločiny beztrestně, jeho svoboda má býti svobodou jen v dobrém. Kdyby člověk měl svobodu a právo k nepravostem, pak by byl celý svět jedinou káznicí a lépe by pak bylo, kdyby svět a jeho lidé vůbec nežili. Svobodu lidskou nejkrásnějším způsobem přivedlo k platnosti náboženství Kristovo. Syn Boží hlásal světu: Miluj bližního jako sama sebe. Co nechceš, aby ti jiní činili, nečiň i ty. Proto zničilo křesťanství u všech národů, od kterých bylo přijato, otroctví; naprosté to panství člověka nad člověkem. Může se tvrditi, že do konce čtrnáctého století všude požíval selský stav osobní svobody i svobody v užívání majetku svého. Kristovo učení nikdy své síly neztratí, jen kdyby lidé jím se spravo-

vali. Učiňme každého člověka dle nauky Kristovy spravedlivým, poctivým, pracovitým, spořivým a budeme jistí, že by ze světa zmizela otázka socialní. Náboženství Kristovo potírá v každém člověku sobectví a proto všickni sobci, mamonáři, opilci, smilníci, kteří nenávidí spravedlnost, právo k bližnímu, odříkání sebe, jsou jeho nepřáteli.

Kdykoliv národové odpadli od nauky křesťanské a upadali v pohanství, nastaly zlé časy. Takové hromadné odpadnutí od křesťanského náboženství dělo se v západní Evropě během patnáctého století, kde v soudnictví a životu veřejném zavádělo se právo římské, u starých římských pohanů kdysi platné. Advokáti rostli a množili se tenkráte jako houby po dešti a zemská knížata dychtivě se chápali zásad římského práva a tím se začalo ujmíti a šířiti poddanství selského lidu. Když pak Luther kázal, že sedláky třeba postříleti jako psy, an selský lid na všech stranách jsa utlačován se vzbouřil proti svým utlačovatelům, stihla ho všude strašná pohroma; podlehl branné moci knížat a šlechty, byl všude porubán. Po válce třicetileté od polovice 17. století nastaly proto selskému lidu doby krutého poddanství. Po hrozných převratech nastalých v Evropě francouzskou revolucí a válkami napoleonskými, byly značně svazky poddanství všude otřeseny. Dne 15. září 1848 vydal Ferdinand I., císař rakouský, patent, kterým se robota zrušíuje a osobní svoboda selskému lidu po dlouhých stoletích vrací. V království Českém přihlásilo se 587.341 osob k výkupu z roboty. Rolnictvo za-

platilo za vykoupení z roboty v Rakousku úhrnem 208 millionů zlatých, z toho přišlo na rolnictvo v Čechách 52 millionů a na rolnictvo na Moravě 28 millionů zlatých. Po zrušení roboty nastaly rolnictvu lepší časy. Obilí dobře platilo a na mnohých rolnických statcích uhostila se zámožnost, většinou pak také přepych. Jest stará zkušenost, že převieliká část lidí nedovede se ve štěstí zachovat a pravou míru udržeti. Člověk spíše snáší neštěstí než štěstí a zkušenosť ta plnou měrou osvědčila se na stavu rolnickém. Jakmile zrušena byla robota a svazky feudální, jakmile rolnictvo stalo se naprostým pánum sama sebe až na platy státu, zemím a obcí, tlačila se na rolnictvo jiná nebezpečí, kterých dříve nebylo a sice zadlužování vlastního majetku. Dluh a dluh není stejněho druhu. Kdo si vypůjčí, aby majetek svůj zvelebil, rozšířil a tím více vytěžil, neučinil nic neprospěšného. Vždyť jsou často továrny a průmyslové podniky, o nichž se může směle tvrditi, že vlastníku nepatří ani jedna cihla, vše se pracuje na směnky, na úvěr a přece se pracuje. Často se stane, že takový průmyslník nemá v sobotu ani na výplatu dělníkovi a přece se nebojí, jsou případy, že i zbohatne. Avšak dluhy takové, kterými by se zvelebovalo a zvětšovalo polní hospodářství, jsou v ohromné menšině. Obrovská většina dluhů na majetku rolnictva povstávala hlavně vyplácením dědičných podílů. Rolníci si vyceňovali vysoko statky, dávali dcerám tisíce výbavy a tím utápěli vlastní své syny. Nyní ovšem po padesáti letech rolnictvo vy-

střízlivělo a většina rolníků poznává dnes velmi dobrě, že každý i sebe menší dluh pojídá z mísy hospodáře. Pravda je, že dluhy se dělají vesele a zvláště z mládí, ale pak to splácení, to obyčejně uvázne a pak je zle. Roku 1858. bylo ve všech gruntovních knihách celého Rakousko-Uherska zapsáno hypoteckářních dluhů na majetku nemovitému 1333 millionů zlatých konvenční mince. Z toho připadlo na země nynější rakouskou polovinu tvořící 1207 millionů zlatých. Z toho přišlo na království České 294,191.363 zlatých, na Moravu 114,137.406 a na Slezsko 23,865.726 zlatých. Nesmíme zapomenouti, že hypoteckářní dluhy se tehdáž zapisovaly do gruntovních knih ještě velmi nepravidelně. Mnoho-li hypoteckářních dluhů tehdáž připadlo skutečně na majetek rolnický, nedá se ovšem zjistiti. První obsáhlé vyšetřování stavu knihovních dluhů na majetku nemovitému v Rakousku bylo provedeno na rozkaz ministerstva spravedlnosti r. 1852. Nyní se děje též vyšetřování to ministerstvem financí.

Od roku 1858. do roku 1871. přibylo v Rakousku na majetku nemovitému 950 millionů zlatých dluhů a do roku 1881. opět nových 988 millionů zlatých. Tato dvě období jsou nejhorší, pak nastává jakési znenáhlé vystrízlivění a ochabování v dělání dluhů na majetku nemovitému. Koncem r. 1896. bylo na majetku nemovitému v celém Rakousku zapsáno 4.402,879.659 zlatých. Přibylo tedy od roku 1858. nových dluhů v obnosu 3350 millionů zlatých.

Prozkoumejme nyní blíže stav českých zemí.

Koncem roku 1881. bylo v pozemkových knihách zapsáno dluhů

	na velkostatečeb	ve městech	na majetku venkovském
	zl.	millionů	zl.
v Čechách	511,514.134	79.7	740,993.295
na Moravě	35,398.906	29.6	227,379.321
ve Slezsku	10,578.683	7.4	60,954.156

Máme totiž v Rakousku trojí gruntovní knihy a sice desky velkostatkářské, pak gruntovní knihy měst, kde je sídlo krajského soudu a gruntovní knihy u každého okresního soudu. V těchto posledních jsou zapsány dluhy rolnictva a malých měst.

Koncem r. 1892. bylo v pozemkových knihách zapsáno hypoteckářských dluhů

	na velkostatečeb	na rolnickém majetku
	zл.	zл.
v Čechách	144,865.725	854,588.027
na Moravě	37,288.872	272,483.472
ve Slezsku	11,520.036	78,601.273

Dále přibylo nových knihovních dluhů roku 1893. na velkostatcích

	na Čechách	na Moravě	ve Slezsku
	zл.	zл.	zл.
na majetku rolnickém	6,005.559	912.078	1,189.226
	zл.,	zл.,	zл.,
r. 1894. na velkostatcích	74,690.116	32,211.080	5,733.457
	zл.,	zл.,	zл.,
na majetku rolnickém	4,854.919	2,816.150	2,046.649
	zл.,	zл.,	zл.,
	85,941.495	23,080.889	6,316.972
	zл.,	zл.,	zл.

Tyto dva příklady uvádíme, abychom měli pojem, jak každého roku bývá novými hypotékami zatížen majetek velkostatkářský a majetek rolnický.

Dále připojíme pouze dluhy nově zapsané na majetku-rolnickém. Přibylo nových dluhů na venkovském majetku

	v Čechách	na Moravě	ve Slezsku
	zл.	zл.	zл.
r. 1895.	78,294.691	24,303.977	6,446.918
r. 1896.	71,367.356	24,351.974	5,675.446
r. 1897.	80,259.504	25,440.513	5,465.097

Současně měli bychom přinést obnosy dluhů vymazaných, které jsou obyčejně značně menší. Celkový stav zadlužení majetku pozemkového do podrobná se určit nedá. Snad jednou tu obtížnou práci provede finanční ministerstvo.

Hypoteční dluhy, pokud nejsou zapsány na osoby soukromé, jsou většinou umístěny v ústavech peněžních, které se výhradně anebo větší částí zabývají povolováním půjček na pozemky a nemovitý majetek vůbec.

Pro velkostatkáře a větší majitele byly záhy zřízeny hypoteční a zemské banky. Na příklad Hypoteční banka království Českého půjčuje žadatelům v zástavních listech na 5%, když se dlužník uvolí dluh splatit během 38 let, na 4%, když se dluh splácí ve 42½ roku.

V Hypoteční bance království Českého musí dlužník splátet dluh aspoň na půl procenta. Na příklad: Když si dlužník vypůjčí obnos a platí zaň 3,5% úroků, musí ještě 1/2% platiti na umožnění dluhu. Dluh takový jest během 52 let

umořen. Dluh u Hypoteční banky má tu velikou výhodu, že dlužník může dluh vypovědět, banka však nikoliv. Nejmenší půjčka u Hypoteční banky království Českého jest na 500 zl., při čemž ovšem útraty jsou takové, že tak malé obnosy si vyplácí.

Hypoteční banka království Českého odhaduje usedlost tak, že bere 24násobný čistý katastrální výnos za odhadní cenu celé usedlosti, jsou-li zde lesy, pak 20násobný čistý výnos. Půjčka se smí povoliti do dvou třetin odhadnuté ceny. Byla-li usedlost odhadnuta na 30.000 zl., smí se povoliti největší půjčka 20.000 zl. Podle tohoto vzoru půjčují i ostatní peněžní ústavy na majetek nemovitý. Koncem r. 1898. měla Hypoteční banka království Českého v oběhu za 143,75 mill. zl. zástavních listů, Hypoteční banka moravská za 61,5 mill. zl. Jak dluhy rostou, vidíme, že veškeré zemské Hypoteční banky v Rakousku měly v oběhu r. 1893. za 208,6 a r. 1898. za 391 mill. zl. zástavních listů.

Akcie hypoteční banky měly v oběhu zástavních listů r. 1893. za 277,3, r. 1898. za 365,9 mill. zl. Veškeré rakouské spořitelny měly roku 1884. zaneseno v knihách za 609,2 mill. zl. na hypotecky půjčených peněz, r. 1897. pak měly na hypotecky zapůjčeno 1172,5 mill. zl.

Nejmladší ústavy peněžní, které u nás počaly mezi rolnictvem působiti, jsou záložny Raiffeisenovy. Prostředky jejich jsou ještě skrovné a proto i obraty jsou malé. R. 1897. bylo v celém Rakousku v činnosti 1689 záložen Raiffeisenových,

ve kterých povoleno bylo během jmenovaného roku za 14,7 mill. zl. půjček. Působení Raiffeisenových záložen jest u nás dosud velmi mladé, takřka v počátcích.

Snad tyto nejmladší ústavy pochopí socialní svou úlohu, aby sloužily k tomu, by pozemkový majetek zachován byl rolnictvu. Jest známo, že zámožní rolníci v Hessensku a Westfalsku nedopustí, aby pozemkový majetek přecházel do cizích rukou. Je-li kde dražba na rolnickou usedlost, tu se k ní všichni dostaví a koupí statek společně. Peníze k tomu dá Raiffeisenova záložna. U nás máme peněz dost, ale když je někde statek na prodej, koupí jej obyčejně žid anebo nějaký Prušák, a pak říkáme, že jsme ztratili kus české půdy. Bez lásky a bez obětavosti nic na světě se nezdaří a žádné rozřešení socialní otázky nečekejme, dokud bude v srdech lidských zakořeněno špinavé sobectví, jako je dnes všeobecně, které pro zlatku zaprodá nejhoršímu nepříteli i vlastní krev. Kapitalismem se poměry ani na vlas nezlepšily nad poměry dob feudalních, možná že se ještě zhoršily.

Od r. 1871. do r. 1881. naděláno v českých zemích nejvíce dluhů na majetek nemovitý. Tak jen r. 1875. bylo zapsáno nových dluhů do knih v Čechách 130,965,550 zl., na Moravě 28,260,384 zl., ve Slezsku 7,564,286 zl. Po roce osmdesátém nastalo v řadách rolnictva jakési vystřízlivení. Zanášky dluhů do knih pozemkových značně se zmenšily. Tak bylo od roku 1894. zapsáno do gruntovních knih dluhů v Čechách 1,305,107,254 zl.,

na Moravě 368,752.843 zl., ve Slezsku 109,985.083 zl. Podle výkazů professořa dra Kožaného uveřejněných v „Českých Listech Hospodářských“ bylo v království Českém zapsáno v knihách gruntovních dluhů u okresních soudech 1.035,748.000 zl., v knihách městských 239,888.000 zl., na statcích velkostatkářů 154,786.000 zl., na majetku hornickém 43,672.000 zl. Celkem vázlo koncem roku 1897. na majetku nemovitému v Čechách 1.474,095.000 zl. dluhů.

Od r. 1868. do r. 1897. přibylo tedy následovně dluhů v Čechách:

	na majetku venkovském	v krajských městech	na velko- statečích
	zл.	zл.	zл.
r. 1868.	553,542.000	35,518.000	94,400.000
r. 1897.	1.035.748.000	239,888.000	154,786.000

Roku 1868. bylo úhrnem zapsáno dluhů v království Českém 703,247.000 zl. Koncem roku 1897. vzrostl tento dluh na 1.474,000.000 zl., a sice přibylo rolnictvu a malým městům 482,206.000 zl., krajským městům 203,370.000 zl., velkostatkářům 40,386.000 zl. Poměrně jest tedy přírůstek dluhů největší na domech ve větších městech. Zde ovšem hraje Praha první úlohu, jejíž dluhy knihovní mohou se dnes jistě odhadnouti na 300 millionů korun.

Knihovní zadlužení markrabství Moravského jest následující:

	na majetku venkovském	na domech krajských měst	na velko- statečích
	zл.	zл.	zл.
r. 1868.	173,971.000	18,735.000	27,962.000
r. 1897.	305,297.000	65,905.000	37,265.000

Dluhy v knihách gruntovních na Moravě vzrostly za třicet let na majetku rolnickém a malých měst o 131,326.000 zl., na domech krajských měst o 47,170.000 zl. a na velkostatcích o 9,800.000 zl. Můžeme tedy směle tvrditi, že rolnictvo na Moravě bylo spořivější, ostražitější a dbalejší svého posvátného majetku od svých předků zděděného, než rolnictvo v království Českém. My jsme také přesvědčeni, že rolníci na Moravě jsouce věrni svému katolickému náboženství, chovajíce v úctě dědictví sv. Cyrilla a Methoděje, chránili se a vzdalovali se marnivosti a utrácení svých statků více než rolnictvo v Čechách, které na mnoha místech vrhlo se do náručí liberalismu a grégrovským vůdcům sedlo na lep. Ovoce pak zhoubného toho směru ukazuje se bohužel čím dále tím více.

Celkem přibylo na majetku nemovitému na Moravě knihovních dluhů takto:

r. 1868.	225,420.000 zl.
r. 1897.	413,531.000 zl.

Jeví se tedy vzrůst za třicet let úhrnem 192,111.000 zl. gruntovních dluhů.

Ve Slezsku bylo zapsáno na majetku nemovitému r. 1868. dluhů 52,140.000 zl., koncem roku 1897. vzrostly tyto dluhy na 119,184.000 zl. A sice dluhovalo rolnictvo a malá města ve Slezsku 89,336.000 zl.

Tímto způsobem podali jsme celý stav knihovních dluhů, váznoucích na majetku našeho rolnictva. Přidáme ještě čísla z nejnovější doby

V zemích českých bylo zapsáno nových dluhů hypotékarních do knih:

	v Čechách	na Moravě	ve Slezsku
	millionů korun		
r. 1898.	250·36	79·39	18·52
r. 1899.	137·83	52·25	13·85

V celém pak Rakousku bylo vtěleno nových knihovních dluhů:

r. 1898.	894,341.190 K
r. 1899.	429,554.444 K

Zde se nám objevuje příšerný účinek neúrody z r. 1897. Zadlužení majetku nemovitého r. 1898. jest skutečně ohromné.

Nebudeme déle již trápití smutnými číslicemi, dosti jest na tom, co jsme uvedli. Jaké jsou následky zadlužení? Každý, kdo má na svém domku, chalupě a statku dluh, musí zaň platit úroky, ať se mu na poli urodí nebo neurodí a tím se musí rolník, který jest zadlužen, dělit s tím, kterému platí úroky, o výnos své práce, svého vlastního hospodářství, které jemu často patří vlastně jen na oko. Všimněme si následujícího příkladu.

Na majetku rolnickém v království Českém vázne nyní dluh při nejmenším alespoň 1100 millionů zlatých. Při sdělání katastru ocenil berní erár pozemky selské v Čechách na 1647 millionů zlatých peněžné hodnoty. Jest proto rolnictvo v Čechách svým majetkem daleko přes polovinu úplně vydáno do rukou svých věřitelů. Něco podobného v dějinách ještě nebylo!

Rolnictvo v Čechách musí nyní platit ročně svým věřitelům alespoň 60 millionů zlatých úroků. Rolnictvo v Čechách strží, kdyby prodalo všecko své obilí, sotva za ně 170 millionů zlatých, patří tedy skorem polovina úrody v Čechách věřitelům rolníků! Jsou proto nynější doby horší, než byli dnové staré roboty. Co jsme povíděli o rolnictvu v Čechách, platí v téže míře o rolnících jinde.

V Německu jest na ten čas v gruntovních knihách zapsáno na majetku nemovitém okrouhle 38 000 millionů marek. Knihovní dluh celého Rakouska bude obnášeti okrouhle 10.000 millionů korun, knihovní dluh Uher 2500 millionů korun. Na Rusi bylo v gruntovních knihách koncem r. 1896. zapsáno dluhů 1300 millionů rublů, v Italií obnáší pozemkové dluhy 10.000 millionů lir, Francie 16.000 millionů franků. Celkem se odhaduje, že v Evropě jest v knihách zapsáno knihovní hypotékarních dluhů v obnosu 60.000 millionů korun našich peněz. Čísla ta mluví sama za sebe. Příje jednou doba, kde i tato novodobá příšerná robota kapitalismu bude odstraněna, jinak by rolnictvo zhynulo.

V. Exekuční prodeje selských usedlostí.

Poukázali jsme k tomu, že mezi rolníkem nynější doby a rolníkem z časů roboty jest ohromný rozdíl. Ale v jednom směru jest rolnictvo dnes rozhodně v poměrech horších, než za dob

roboty. Obrovské přímo zadlužení rolnického majetku má za následek, že rolnické usedlosti padají do rukou věřitelů, a že dosavadní jich držitele bývají za přítomnosti soudních sluhů a třeba i žandarmů z rodného statku vypuzováni. Proces ten jest znám pode jménem nuceného či exekučního prodeje majetku nemovitého.

Za dob feudalních stávalo se, že rolník býval násilím oloupen o kousek pozemku, neb o celý svůj majetek, když totiž feudalní pán zatoužil lakotou po majetku pozemkovém, který byl v právním držení poddaných rolníků. To se však ovšem dělo jen v takových dobách, kdy šlechta měla naprostou moc a převahu nad samým zeměpánem. Toto utrácení selského majetku děje se dodnes, ovšem jiným způsobem, exekučními prodeji.

Věřitel vypoví totiž dluh zapsaný na statku a majitel jeho nemůže obyčejně dluh ten zapravit. Vyhlásí se dražba, veřejný to prodej soudním úředníkem. Kupec, který ve dražbě té usedlost koupí, přejímá tím všecky její závazky a povinnost, zapraviti dluhy v gruntovní knize zapsané, pokud ovšem ona kupní cena, kterou nabídnul a která byla soudním vykonavatelem přijata, na zaplacení dluhů stačí.

Přednost mají dluhy, které jsou nejstarší, tedy v první hypotece a pak za nimi přijdou dluhy ostatní, podle toho, jak jsou zapsány.

Při tom se stává, že soudní vykonavatel dražby příkne dražujícímu kupci celou usedlost za hanebně nízký peníz, takže nejen většina

věřitelů odejde od dražby s prázdnou, ale i bývalý majitel odchází od dražby jako úplný žebrák. Exekuční tyto dražby majetku nemovitého řádí již v našem lidu po padesát let a vykonaly takové dílo zpustošení a přeměn v poměrech majetkových, že jen slepec jich nemůže neviděti, a že konečně sám stát musí uznati nebezpečí, že to tak dále již nejde, jak to chodilo dosud, nechce-li na sebe vzít výtku, že vlastně sám pomahá pod ochranou paragrafů a soudních sluhů k ozebračení vlastních svých poplatníků.

Pro úplný přehled podáme zde počet exekučních dražeb v zemích českých od roku 1868. Dle toho bylo provedeno exekučních dražeb:

	v Čechách	na Moravě	ve Slezsku
r. 1868.	1672	836	75
r. 1869.	1907	822	79
r. 1870.	1812	526	101
r. 1871.	2121	703	77
r. 1872.	1954	407	58
r. 1873.	1607	437	53
r. 1874.	1549	541	68

Od r. 1875. do r. 1879. nemáme po ruce statistiky pro země české, máme jen statistiku pro celé Rakousko, ale můžeme říci, že r. 1878. soudní exekuční dražby naskočily počtem dvojnásobným.

Počet exekučních dražeb v celém Rakousku byl:

r. 1875.	5005	r. 1878.	10.264
r. 1876.	6342	r. 1879.	12.360
r. 1877.	7981		

Roku 1875. bylo v Rakousku provedeno 5005 exekucí, r. 1878. naskočil počet exekucí již na 10.264 případů a r. 1879. dokonce na 12.360 případů. A tu musíme předem již říci, že exekuční dražby v Halici provedené v tomto počtu pojmuty nejsou. Statistika exekučních prodejů majetku nemovitého v zemích českých jde dále následovně:

	v Čechách	na Moravě	ve Slezsku
r. 1880.	4187	2215	101
r. 1881.	3784	2203	349
r. 1882.	3467	2337	393
r. 1883.	3224	1834	267
r. 1884.	3195	1595	269
r. 1885.	3368	1297	206
r. 1886.	3974	1324	209
r. 1887.	4421	1583	219
r. 1888.	4942	1614	168
r. 1889.	5347	1983	213
r. 1890.	5095	2038	226

Zde máme před sebou to nejhorší desítiletí. Exekuční hyeny slaví zde pravé hody. Majetek nemovitý jest jim dán v plen a na sta mnohdy lehkomyslných rolníků, kteří si nevážili svého vlastního majetku a často jej židovi zaprodali za sklenici kořalky, nyní musí témuž židovi dělat pacholka a námezdního otroka.

Vzrůst exekučních prodejů dostoupil r. 1890. své největší výše, odtud počet dražeb znenáhla klesá. Lichváři se obohatili, co bylo shnilého a lehkomyslného v rolnictvu, to vzalo za své a nyní padají jen ty statky, jichž vlastníci pod těhou

starých dluhů, neb těhou daní a následkem jiných neštěstí a nezdarů nemohou se udržeti.

Další počet exekučních dražeb majetku nemovitého v zemích českých jest následující:

	v Čechách	na Moravě	ve Slezsku
r. 1891.	4578	2020	203
r. 1892.	3944	2048	215
r. 1893.	3240	1972	226
r. 1894.	2868	1766	254
r. 1895.	2310	1448	183
r. 1896.	2233	1208	196
r. 1897.	2094	1222	156
r. 1898.	2112	1214	175
r. 1899.	2863	1728	230

Posledním rokem zde uvedeným opět povážlivě naskočil počet soudních dražeb. Máme za to, že jsou to účinky neúrody z r. 1897. a pak hrají velkou úlohu zde úpadky záložen na Mělníku, v Třeboni a jinde. Následkem toho pak lítají nemovitosti do dražeb jako nějaké smetí.

Od roku 1868. do roku 1874. bylo prodáno v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 17.327 realit. Od roku 1875. do roku 1879. připadlo na země české alespoň 19.600 dražeb, od roku 1880. do roku 1896. bylo provedeno 88.828 dražeb. Od roku 1897. do roku 1900. při nejmenším 15.000 dražeb. Můžeme proto směle tvrditi, že od roku 1868. do roku 1900. bylo v českých zemích soudně prodáno 150.000 nemovitostí.

V tomto počtu nemovitostí jsou zahrnutы také exekuční dražby i městských domů. Můžeme

však směle odhadnouti, že během uvedených třicet let bylo v Rakousku vyjma Haliče nejméně sto tisíc selských usedlostí soudními dražbami zničeno. Kolik z toho připadne na rolnictvo české, nemůžeme ovšem udati. Tolik rolníků, chalupníků a domkařů bylo připraveno anebo se připravili sami o majetek. Kolik těchto lidí bylo zničeno židovskými lichváři na venkově a židovskými advokáty v městě? Zda-li pak jen jedinkého domkaře připravil o domek jeho nějaký kněz? A přece na schůzích veřejných řvou socialisté: „Ať zhynou kněží, oni ochuzují lid, ať žijí židé, oni nám dávají výdělek!“ Tak je dnes lid „uvědomělý“, že své pravé dobrodince veřejně proklíná a svoje vlastní vrahů si výchvaluje.

Žně lichvářů byly nejvydatnější v letech sedmdesátých. Mnozí lichváři si na venkově za hospodařili na tisíce jmění. Mnohé židovské advokátní kanceláře výhradně se zabývají parcelací a kupováním a rozbíjením selských statků. Stanou se případy, že selská usedlost, která má cenu 30 tisíc korun, dostane se do rukou dražujícího židovského advokáta třeba za 10 tisíc korun, mnohdy i laciněji. Takto koopené statky pronajímají advokáti za drahý peníz, a mnohý nájemce strčí vlastní peníze do statku pronajatého a přijde o ně. Hledání spravedlnosti u soudů a procesy jsou příliš drahé. Běda tomu, kdo takovému advokátu dostane se do spárů. Statistika exekučních prodejů v Haliči nevede se ve výkazech statistické kanceláře ve Vídni. Zde si židé přivlastnili skoro všecko půdu a polský lid jest

nadobro ozebračen, ovšem větší části vlastní vinou. Ale kdyby v Haliči neměl žid všeho práva pro sebe a nemohl beztrestně olupovati křesťanské polské chlopy, nebyly by mohly věci v Haliči dospěti k tak hrozným koncům. Uvedeme jen některé případy, co všecko v Haliči se děje. Úřední list lvovský přinesl v červnu r. 1895. následující seznam dražeb: Sali Herš Zinger prodává veřejnou dražbou hospodářství chlopa Seb. Marchanky v ceně 254 zl. pro pohledávku 4 zl. 70 kr. — Israel Grün dává do dražby chaloupku chlopa Michala Dzialy odhadnutou na 1256 zl. pro požadavek 48 zl. — Chaim Moses Halpern dává do dražby pole chlopa Bojka v ceně 3113 zl. pro pohledávku 413 zl. A takových dražeb jest v Haliči do roka na tisíce. Obyčejně připadne chalupa a parcely polských a rusínských chlopů do rukou žida třeba za pohledávku jen zde uvedenou. Pole Bojka jest soudně odhadnuto na 3113 zl. Žid Halpern má na něm 40 zl. hypotéky. Ku dražbě se nikdo ani z vůkolních křesťanů ani židů nedostaví. Chlopi nemají peněz a židé se nesmějí dostavit dle příkazu rabínů, aby nepokazili svému souvěrci kšeftu. A tak dostane do rukou žid Halpern pole Bojkovo v ceně 3113 zl. za 40 zl. a za dražební poplatek. Jsou případy i takové, že když chlop se brání proti dražbě a jede k úřadům, lichvář prostě zapálí jeho chalupu, aby dostal alespoň pole do své moci. Židé v Haliči nemají tak nabroušeno na roztrhané chalupy polských chlopů, nýbrž hlavně na jich pozemky.

Snad přijde jednou také spravedlivá odplata nebo zmizí polský a rusínský rolnický lid úplně z Haliče a zůstanou zde pouze židé. Zrovna jako v Haliči, tak řídí židovští lichváři v Uhrách. Statistika exekučních prodejů v Uhrách jest přímo hrozná. Tak bylo v Uhrách soudní dražbou prodáno selských nemovitostí

	počet exekucí	cena nemovitostí millionů korun
r. 1891.	14978	24·56
r. 1892.	15090	22·96
r. 1893.	15363	25·52
r. 1894.	14922	26·52
r. 1895.	15057	26·06
r. 1896.	15012	32·59
r. 1897.	18857	34·75
r. 1898.	18070	38·67
r. 1899.	19930	35·50

Bыло тedy v Uhách soudní dražbou nuceně prodáno od r. 1891. do r. 1899. selských usedlostí a menších chalup v počtu 157.279 v odhadnuté ceně 267,130.000 korun. K těmto číslicím není věru zapotřebí dalších slov. Počet soudních dražeb realit, to jest nemovitostí všeho druhu, jako jsou rolnické statky, pole, domky, městské domy a velkostatky, v celém Rakousku byl následující. Soudní dražbou prodáno bylo realit v Rakousku

	počet exekucí
od r. 1869.—1878.	63.036
od r. 1879.—1889.	124.544
od r. 1890.—1899.	96.957

Zde tedy vidíme, že řádění lichvářů a parcelářů v Rakousku bylo největší v desíti letí od

r. 1879. do r. 1889. Pak nastala obleva. Nyní samy soudy uznávají, kam by věci spěly, kdyby lichvářským hyenám ponechalo se volné pole. Nový dražební řád ukládá soudům povinnost, aby dražbu odložily a opakovaly na tak dlouho, dokud by ku dražbě se nedostavil takový kupec, který by za rolnický statek zaplatil celou odhadnutou cenu. Ustanovení to, jestliže je soudy skutečně prováděti budou, má ohromný význam. Tak bylo za dražby v Rakousku od roku 1880. do r. 1896. strženo 409·64 millionů zlatých, ale spolu ztraceno 268·57 millionů zlatých po-hledávek. Obrovskou tuto sumu získaly patrně licitační hyeny, které o tolik laciněji v exekuci prodané reality zkoupily. Exekuční prodeje jsou ovšem jen tam možny, kde vládne soukromé vlastnictví půdy, jako u nás. Na Rusi nebo v Rumunsku, kde jest majetek polností v rukou celé obce (míru,) jsou exekuční prodeje vůbec neznámy. Exekuční prodeje jsou tam domovem, kde je rolnictvo chudé nebo hyřivé, lehkomyslné, kde jsou velké daně a k tomu kde je usazeno několik židů. Čím více židů tím hůř. V Německu jest poměrně soudních dražeb méně než u nás. Tak bývá v posledních letech v celém Německu sotva 1600 nanejvýš 2000 rolnických realit a polností soudně prodáno, což jest počet oproti nám skutečně o polovinu menší. V království Saském bylo exekučně prodáno od r. 1885. do r. 1892. realit 8334 v odhadní ceně 153 millionů marek. Ve Španělsku bylo exekučně prodáno pro nezaplacení daní od r. 1875. do r. 1895. úhrnem

1,982.475 realit. To je číslo přímo obrovské, k neuvěření. Jsou v tom ovšem zahrnuty i také maličké parcely, vinice a pod.

Tam, kde je rolnictvo spořivé, vyhýbá se židům, hospodě, tam kde rolnictvo je vzdělané, pracovité a váží si majetku od otců zděděného, tam je ovšem exekuční dražba řídkou událostí. Tam kde působí záložny Raiffeisenovy, dospěli rolníci tak daleko, že k exekuční dražbě nějakého rolnického statku ani nedojde. Záložna Raiffeisnova statek ten jednoduše z volné ruky koupí a o pozemky takto získané rozdělí se členové Raiffeisenovy záložny. Tak se naučili pokročilí rolníci přispěsobiti se časovým potřebám.

VI. Nestálost a rozbíjení selského majetku.

Mezi rolníkem dnešní doby a rolníkem před sto lety jest ten veliký rozdíl, že naši předkové byli uvyklí selský statek udržovati po celá desíti letí, ba staletí v državě jedné a též rodiny.

Dnes tomu není tak. Dnešní rolník není usedlý, on neví, zda jeho syn bude na statku tom hospodařiti, jak hospodařil otec nebo děd. Majetek rolnický stal se v dnešní době jako vetešnické zboží, se kterým každý žid a židovský advokát obchoduje, jako se obchoduje šatstvem neb jiným zbožím. Vždyť i samo rolnictvo utíká ze statků. Každý by rád se zbavil té selské dřiny a dělal by spíše nějakého „pána“ v městě. Sami rolníci vštěpují nelásku ba i nenávist

vlastním dítkám, synům a dcerám k povolání rolnickému. Je to společenská nemoc nynější doby. Jen pryč od polní práce, tak zní heslo mnohých pobloudilců. Následkem těchto zvrácených socialních poměrů se stává, že rolnické usedlosti jdou z ručky do ručky, že střídají každé chvíle svého majitele a škodu z toho má jen rolnictvo. Podáme k tomu také doklady.

První škodlivý následek naprosté svobody osobní, která oprávňuje rolníka, nakládat vlastním svým majetkem dle osobních svých choutek a také následkem zadlužení jest neustálé drobení majetku pozemkového. Tak bylo zapsáno u berních úřadů polních a pozemkových parcel následovně:

	r. 1857.	r. 1900.
v Čechách	9,314.969	9,685.803
na Moravě	5,569.991	5,373.311
ve Slezsku	944.055	853.398

Nejhůře to vypadá v Haliči. Halič měla r. 1857. pozemkových parcel 13,021.012 a r. 1900. vzrostl tento počet na 17,923.884 parcel.

Platebních archů pro placení daně pozemkové bylo u berních úřadů vydáno:

	r. 1857.	r. 1900.
v Čechách	742.935	1,060.616
na Moravě	402.510	665.790
ve Slezsku	63.927	83.494

Na těchto číslicích nevidíme ovšem jakým způsobem a do jaké míry majetek pozemkový se za posledních třicet let rozdrobil, ale vidíme jen tolik, že počet parcel a platebních archů na daň

pozemkovou se značně rozmnožil. To jest doklad, že majetek pozemkový se stále rozdrobuje, jak jinak ani při rostoucím počtu obyvatelstva není možno. Roku 1900. platilo daň z pozemků v království Českém 881.916 osob, na Moravě 566.151 poplatníků a ve Slezsku 75.808 osob. Nevíme ovšem, mnoho-li selské půdy během posledních čtyřiceti let bylo zkoupeno a přiděleno k velkostatkům a naopak.

Druhý škodlivý následek nynější svobody zacházeti s majetkem pozemkovým, jest stálé prodávání a kupování rolnických usedlostí z ruky do ruky. Podáme zde doklady.

Kupní smlouvou bylo od r. 1880. do r. 1884. prodáno venkovských realit, tedy ponejvíce domků, chalup a rolnických usedlostí v Rakousku počtem 662.555 za kupní cenu 841.6 millionů zlatých. Kupci však zůstali dlužni 272 millionů zlatých, které se vtělily do knih.

Pokud se zemí českých týká, bylo za jmenovaných pět let prodáno nemovitostí:

	počet nemovitostí	kupní cena
v Čechách	288.197	361.6 millionů zlatých
na Moravě	139.209	116.6 " "
ve Slezsku	178.53	28.0 " "

Dědictvím přešlo však v této době, od r. 1880. do r. 1884. realit na dědice v Čechách pouze 81.920 a na Moravě 43.975 realit.

Tato čísla dokazují, že nemovitý majetek zřídka přechází od rodičů na dítky.

Dále bylo z volné ruky prodáno realit od r. 1885. do r. 1889.

	počet prodaných realit	za cenu
v Čechách	243.276	987.5 millionů zlatých
na Moravě	138.055	137.5 " "
ve Slezsku	18.091	34.7 " "

Samozřejmo jest, že v počtu tom hrají první úlohu malé domky a parcely, kterých se do roka prodá celé spousty. Tak bylo v uvedeném zde počtu realit prodáno domků a parcel v ceně do 100 zlatých v Čechách 29.842, na Moravě 24.616, ve Slezsku 1176.

V období r. 1890. do r. 1895. bylo z volné ruky prodáno nemovitostí:

	počet nemovitostí	kupní cena
v Čechách	291.731	593.5 millionů zlatých
na Moravě	166.605	176.5 " "
ve Slezsku	22.716	48.5 " "

Tolik bylo prodáno nemovitého majetku za pět let z volné ruky. Většinou je to ovšem majetek venkovských obcí a mezi tím ovšem živnosti hospodářské.

Podívejme se blíže na čísla, která nám podají doklad o tom, jak se dnes mění vlastníci majetku nemovitého. Tak bylo v celém Rakousku prodáno z volné ruky od r. 1880. do r. 1895.:

	počet realit	kupní cena
velkostatky	4.920	218.6 mill. zl.
městské domy	99.558	1362.7 " "
venkovský ponejvíce } 2,057.448	2523.8	" "
rolnický majetek } 2,057.448	2523.8	" "

Můžeme tedy směle tvrditi, že za patnáct let alespoň polovina všech rolnických živností v Rakousku změnila svého vlastníka, a sice volným prodejem. Za to dědictvím od rodičů na dítky přešlo polních hospodářství desetkrát méně. Postačí úplně k poznání pravd, které jsme o změnách nemovitého majetku napsali. V číslicích těch se zračí celý dnešní krutý socialní boj. Tak nám vyprávěla jistá šlechtična, že z rodného zámku, ve kterém ztrávila svůj dětský věk, odešla se svým manželem a dítkami v noci s pláčem a lítostí. Zámek ten i s celým majetkem pozemkovým koupil jakýsi advokát. Bylo to kdysi starosavné sídlo proslulého Popela knížete Lobkovice. A co se děje mezi kdysi zámožnou šlechtou, děje se ještě ve větší míře ve třídách chudších, občanských a rolnických.

Jak mnohý kdysi zámožný rolník chodí smutně kolem statku, který mu kdysi jako vlastnictví od otců zděděně patřil, a musí nyní nádeničit u žida. Nemovitý majetek jest základem existence celého národa i jednotlivců. A tento majetek jest dnes jako sypký písek. Do roka zmizí s povrchu země na tisíce vlastníků, kterým dříve patřila chalupa a kousek půdy a nyní nemají ničeho. Na tisíce rolníků zmizelo od zrušení roboty ze svých statků a mnozí z nich zametají třeba ulice velikých měst, do hospodařili v hospodě nebo u žida, anebo přišli neštěstím o majetek svůj.

Židé za padesát let osvojili si všude obrovský počet domů a polností. V městech mají nejpřed-

nější domy, o starých měšťanských kdysi rodinách není ani památky a na venkově jest tomu též tak. Šlechta a její velkostatky mizí a židé zaujmají její místa. Křesťané svou lehkomyslností, nešetrností a prostopášností ztratili svůj majetek.

Tak se i vymstilo v mnohých krajinách na českém lidu, že brzy spanstil, opovrhoval knězem, náboženstvím, starými mravy našich předků, spořivostí a poctivou hospodárností, a konce toho jsou velmi smutné.

VII. Daně rolnictva.

Proč polní hospodaření jest našemu rolnictvu tak stíženo, o to se postaral sám moderní stát, který uvalil na bedra rolnictva ohromná veřejná břemena, takže rolnictvo pod jich těhou sotva uhájí svůj majetek. Daň z pozemků jest jednou z nejstarších daní, která byla na rolnický stav záhy uvalena, dříve od feudálních pánů, nyní po zrušení feudality od státu. Pozemková daň byla r. 1881. u nás ustanovena na $37\frac{1}{2}$ milionů zlatých.

Porovnejme veškeré rakouské země, mnoho-li daně této platily. Pozemková daň vynesla:

	r. 1862.	r. 1897.
	z l a t ý c h	
Dolní Rakousy	3,452.922	4,182.100
Horní Rakousy	1,982.456	2,584.902
Solnohradsko	339.936	328.654
Tyrol a Vorarlberg	973.506	1,203.197
Štýrsko	1,835.451	2,201.015

	r. 1862.	r. 1897.
	z l a t ý c h	
Korutany	633.645	666.905
Kraňsko	847.946	622.733
Přímoří	642.537	558.330
Dalmacie	326.520	307.339
Čechy	12,631.200	10,083.132
Morava	4,817.976	4,927.230
Slezsko	878.170	677.475
Halič	4,207.914	5,234.161
Bukovina	324.000	440.292

Klíč, který berní erár na vybírání daně pozemkové ustanovil, jest 22·7% z čistého katastrálního výnosu. Dle tohoto klíče jest pozemková daň v Rakousku nejvyšší, která se kde v Evropě vybírá, všude jinde je pozemková daň menší. K této pozemkové dani přibírají se ještě přirážky zemské, okresní a obecní, a sice obnášely přirážky tyto r. 1897. v Dolních Rakousích 3,931.943 zl., v Horních Rakousích 2,001.433 zl., v Solnohradsku 374.790 zl., ve Štýrsku 2,370.354 zl., v Korutanech 667.910 zl., v Kraňsku 552.597 zl., v Přímoří 701.687 zl., v Tyrolsku s Vorarlbergem 1,925.706 zl., v Čechách 10,995.798 zl., na Moravě 6,051.125 zl., ve Slezsku 954.404 zl., v Haliči 5,998.008 zl., v Bukovině 572.738 zl., v Dalmacii 510.145 zl.; úhrnem 37,608.638 zl. Připočítáme-li pak k tomu obnos daně pozemkové 34,017.865 zl., byl majetek pozemkový v Rakousku stižen na r. 1897. daní v obnosu 71,626.503 zl.

Daň pozemková jest z toho důvodu tvrdou a dvojnásob nespravedlivou, poněvadž spočívá

na nespravedlivém základu čistého katastrálního výnosu, který byl odhadnut v době, kdy ceny plodin byly nepoměrně větší, než jsou dnes.

Jaké byly obilní ceny až do let osmdesátých, poznáme z těchto cen. Na pražském trhu platil hektolitr pšenice žita ječmene ovsy

r. 1877.	11— zl.	8·51 zl.	7·10 zl.	4·13 zl.
r. 1894.	5·73 „	4·65 „	4·91 „	2·94 „

Rok 1894. byl ovšem rokem nejnižších obilních cen. Vezmeme-li ceny z dubna 1900, platilo se na pražském trhu za jeden hektolitr

pšenice	žita	ječmene	ovsy
6·78 zl.	5·50 zl.	5·50 zl.	3— zl.

Nespravedlnost výměru daně pozemkové na základě čistého katastrálního výnosu, který berní erár bere jako ustálený, bije při pohledu na tyto čísla obilních cen do očí sama. Můžeme směle tvrditi, že kdyby dnes rolník odhadl svou usedlost a spočítal roční čistý výtěžek, že dnes polní hospodářství vynáší sotva tři procenta onoho kapitálu, který jeho usedlost představuje, a to ještě jest výnos takového hospodářství, jehož majitel není stižen hypoteckárním dluhem a výminkem. A což když přijde špatný rok, bídna sklizeň, padne-li dobytek, jaký je tu katastrální výnos polního hospodářství? Berní erár povoluje odepsání daně pouze v případech živelní pohromy, avšak na malou nebo špatnou úrodu, na nízké obilní ceny, které mezinárodní terminový obchod na plodinových bursách uměle stlačuje, na to nikdy berní erár ohledu nebene. Jest tedy na bíledni, že daň pozemková, která rolnictvu byla

vyměřena v dobách příznivých, dnes jest daní nespravedlivou v té výši, jak byla vyměřena před 20 lety. Naproti tomu je berní břímě velmi mírně uloženo hlavně kapitalistům a lidem, kteří berou stálé roční služné. Na příklad při výměřu osobní daně z příjmu vycházel berní erár ze zásady, že ten, kdo má jen 600 zl. čistého ročního příjmu, tuto daň platiti nemá. Jest však na tisíce rolníků, chalupníků, kteří toto existenční minimum ročních 600 zl. čistého příjmu nikdy nemají, a přece platí poměrně značnou daň.

Uvedeme zde praktický případ: Jistá usedlost v severní Moravě, výměrou 50 katastrálních jiter, v horské půdě, drsném podnebí, jílovité mokré půdě, odhadnuta na 500 zl. ročního čistého katastrálního výnosu. Z toho platí majitel 27·7% daně pozemkové, to jest 113 zl. 50 kr., 74% zemských a okresních přirážek 83 zl. 99 kr., 95% přirážek obecních 107 zl. 82 kr., dohromady 305 zl. 41 kr., to jest 60% čistého katastrálního výtěžku. Mimo to platí majitel třídní daň domovní s přirážkami v obnosu 26 zl. 90 kr. Konečně platí majitel usedlosti, jehožto roční příjem odhadnut byl na 1000 zl., 9 zl. 20 kr. osobní daně z příjmu. Platí dohromady 341 zl. 61 kr., to jest 68·3% čistého katastrálního výnosu a 34·2% z osobního, na 1000 zl. odhadnutého ročního příjmu. Kapitalista však, jehož roční příjem odhadnut je na 1000 zl., platí pouze 9 zl. 20 kr. osobní daně, tedy jenom 0·92% ročního svého příjmu. Když vyhraje někdo veliký los, zaplatí pouze 15% z vyhrané sumy.

Z toho tedy vidíme, jak přímo krutým způsobem doléhá berní šroub na stav rolnický. Když rolnictvo musí platiti značnou pozemkovou daň, proč stát ji zabírá pro sebe a proč ještě uvaluje přirážky zemské, okresní a obecní, aby z nich kryta byla vydání na školství, nemocnice, chudinu? Proč není daň pozemková přidělena ku příjmu zemským, kam dle přirozeného práva také náleží?

Právě v Prusku je daň z pozemků přikázána ku příjmu zemským. Jestliže se naši vysoci státníkové ve Vídni tak rádi opičí po Prusku, že dle jejich vůle až v posledních vesnicích našich nyní blýskají se piklhaubny dle prušáckého vzoru, proč nepřikáže státní berní erár příjem daně pozemkové na potřeby zemské, jako je to v Prusku? Jakým loktem berní erár měří rolnictvu, poznáme z klíče, na základě kterého se vyměřuje daň. Rolnictvo musí platit 27·7% z čistého katastrálního výnosu, živnostníci platí 10% z čistého výnosu živnosti, který výnos odhadují berní komisse, po případě berní inspektorát, a kapitalisté platí pouze dvě procenta z úroků, které berou ze svého pohyblivého peněžního majetku.

Spravedlnost však žádá, aby bylo měreno všem stejným loktem. Proto musí být dosavadní způsob vyměřování daně z pozemků nahrazen výměrem spravedlivým dle skutečného výnosu ročního z polního hospodářství.

VIII. Daň z krve. Militarism a rolnictvo.

Rolnický stav nejen poměrně nejvíce platí daní na výdaje státu, zemí a obcí, on také nejvíce odvádí synků svých do služby vojenské a tím koná státu službu dvojnásobnou.

Ačkoliv 13. článek státních základních zákonů o všeobecných právech ze dne 21. prosince 1867. zní: „Každý má právo slovem i písmem svoje názory v mezích zákonitých svobodně na jevo dávat“, přece ví každý z nás ze zkušenosti, že jest velmi nebezpečno, předně dotýkat se potomků národa vyvoleného, pak vojska, důstojníků, policie, četnictva a byrokratů, a všech možných mocných pánu.

Tak bychom i my měli hojnost látky, kterouž nám srdce i ústa přetékají, kdybychom mohli jak bychom chtěli psati o vojsku a stavu rolnickém. Vítáme proto s povděkem řeč poslance dra. Gessmanna, kterou o tomto předmětu promluvil na schůzi rakouské delegace 10. ledna 1900., a která naší veřejnosti zůstala úplně neznámou. Z obšírné jeho řeči vyjímáme pouze místa, která se našeho předmětu dotýkají.

Dr. Gessmann pravil: „My dáváme armádě rádi, co jí náleží, vždyt tam jsou synové z naší krve, my chceme napomáhat, pokud naše síly stačí, na zdokonalení svého vojska. Ale upozorňuji, že právě tyto síly jsou až do největší krajnosti napjaty. Mám čest zastupovati největší volební okres rolnický v celém Rakousku. Jsem zvolen hlasy 30.000 rolníků a proto jednal bych

proti vlastnímu svědomí, kdybych mlčky všechny položky na vydání vojenské povoloval.

Proslýchá se, že nejvyšší správa armády zamýšlí rozmnožiti o 30% stav mužstva v činné službě. Pakli tomu tak, mohu vás, pánové, ujistiti, že v kruzích rolnických voličů ozve se všeobecná roztrpčenost. Upozorňuji rozhodující naše vojenské kruhy, aby vzaly na vědomí, že náš rolnický lid v Rakousku je v hlubokém hmotném úpadku. V rozhodujících kruzích se těmto povážlivým zjevům věnuje málo pozornosti. Stále noví ministři přicházejí a odcházejí, ale potřeb rolnictva si nikdo nevšimá. Upozorňuji zde na jednu takovou potřebu, aby totiž na rolnické syny, kteří vedou matce vdově a menším svým pokrevencům hospodářství, byl brán větší zřetel, když mají přijíti k vojsku. Jestliže správa vojenská s dorozuměním politického úřadu bezohledně bere syny ty k vojsku, tu pak v lidu rozšiřuje se veliké roztrpčení proti vojsku.

Případu takových znám až nazbyt. Tak se nedávno přihodil případ se vdovou Katerinou Elsovou v Zellerndorfu. Táž má hospodářství, které je odhadnuto na 8400 zl, na kterémž vázne 9700 zl. dluhů! Má osm nezaopatřených dítek a přece musil syn, který jediný jí v hospodářství pomáhal, k vojsku. Táži se, co bude z té vdovy? Ona musí i s dětmi hynouti a připadnouti obci na obtíž. Státu ubude jeden poplatník a přibude jeden žebrák. Jaké z toho povstává jitření mezi lidem, na to chci právě vojenské kruhy upozorniti. Vláda musí hleděti, aby lid lnul k císaři a

vlasti, a jestliže se lidu jeho ohromná břemena ulehčí, tím vláda jen sama sobě dobře poslouží. Slyším na to volati, že ve všech státech se zbrojí, že nemůžeme zůstatni pozadu. Na to odpovídám: Jestliže Německo zbrojí, upozorňuji, že Německo je bohatší, ono vyváží do ciziny zboží, ono bohatne a může zbrojení vydržeti, my však v Rakousku chudneme, u nás rolnictvo a řemesla hynou a proto musíme spořiti. Jest mi mluviti o způsobu, jakým vojenský erár kupuje zásoby od rolnictva. Tu předem upozorňuji, aby vojenský erár objednával až po žnich a ne přede žněmi. Dokud nejsou žně v proudu, nemá rolník žádného měřítka, jakou cenu budou mít zemědělské plodyny. Z toho pak těží jen obilní spekulanti, kteří vojenský erár nabídkami zasypávají.

Dále upozorňuji na okolnost, kterou se styk eráru s rolnictvem stěžuje.

Vojenský erár je zvyklý kupovati obilí dle obchodnických vzorků. Takový způsob prodeje nelze očekávati od rolnických obilních družstev. Pánové! Jest jisto, že v rolnických společenských špýcharech obilí důkladně se čistí, je suché a lepší než zboží od obilních obchodníků a proto jest takové obilí větší ceny. Bavorský vojenský erár ustanovil za základní obilní vzorce následující: pšenice čtvrt litru má vážit 150 gramů, t. j. na jeden hektolitr 75·5 kilogramů, žito 179 gr. na čtvrt litru, t. j. na jeden hektolitr 71·5 kg.; oves 112 gr. na čtvrt litru, t. j. na jeden hektolitr 44·5 kg. Za takové obilí platí se erárem pevně ustanovené ceny. Když je

obilí těžší, platí se více. Následkem toho dostává vojenský erár mnohem lepší zboží než od obchodníků. Také by bylo velice výhodno, kdyby vojenský erár obilí z rolnických okresních špýcharů odvážel si sám vlastními povozy. Tím by si erár mnoho peněz uspořil a zároveň by ulehčil dodavatelům rolnickým. Páni převozníci dostávají za dopravu 100 metráků od eráru 8 zl. Jest na čase, aby vojenský erár přestal vůbec kupovati od obchodníků, u nás ponejvíce židů. V Dolních Rakousích má rolnictvo celou řadu okresních obilních špýcharů, z kterých vojsko výdatně může být zásobeno. To by neobyčejně prospělo vojsku i rolnictvu."

Tolik promluvil poslanec Gessmann o vojsku a stavu rolnickém. Není toho sice mnoho, ale i to málo stačí, aby nebezpečnou touto otázkou bylo u nás hnuto. Náš lid má právo, o záležitostech, které mu hluboko hlodají na srdeci, promluviti. Kdo krvácí na těle i na kapse, tomu se musí dáti právo, aby otevřel ústa svá a promluvil, že již je blízek smrti, aby se v břemenech ustalo. Náš ubohý poplatnický lid zaplatil na vojsko a na námořní loďstvo:

od r. 1867. do r. 1877. . . .	1106,344.000 zl.
od r. 1778. do r. 1887. . . .	1396,209.000 zl.
od r. 1888. do r. 1897. . . .	1508,407.000 zl.

V téže době zaplatili Maďaři na vojsko pouze 1152,621.000 zl., kdežto naši poplatníci zaplatili 2325,420.000 zl.

V prvém roce pověstného dualismu, r. 1868., činil společný rozpočet 107,798.000 zl., z čehož

přišlo na výdaje vojenské a námořního válečného loďstva celých 103,004.000 zl. Na rok 1900. byl společný státní rozpočet na 173,352.103 zl., z kteréhož počtu potřeboval ministr vojenství pro armádu a námořní válečné loďstvo 165,812.991 zlatých. Dle odhadu rozpočtového vynesl příjem cla v polovině rakouské 55,863.500 zl., v polovině uherské 8,938.050 zl. Připadlo tedy na poplatnictvo obou polovin 106,198.701 zl. na výdaj pro vojsko, kterážto suma musila být hrazena z daní. Na naši polovinu připadlo 68, na Maďary 32 proc. Našim poplatníkům bylo zaplatiti na vojsko r. 1900. z daní 72,234.640 zl., Maďarům jen 33,964.060 zl. Připočteme-li clo, zaplatila na rok 1900. polovina rakouská 128,098.140 zl. a polovina uherská jen 42,902.110 zl. na armádu a námořní loďstvo. O tom by právě naši poslanci na delegacích měli mluviti. Než ustaňme! Tyto doklady nám stačí.

Kam až vede militarism, dokladem jest samo Německo, které na r. 1901. skončilo ve státním hospodářství se schodkem 140 millionů marek. Když císař Vilém II. nastoupil vládu, mělo Německo 721 millionů marek říšských dluhů; do konce r. 1901. vzrostl státní říšský dluh Německa na 2695,650.000 marek následkem neustálého zbrojení. Do konce roku 1902. vzroste o nových 292. millionů marek. A po Německu musíme i my. Jakmile v Berlíně si vymyslí novou uniformu, nebo zbraň, honem pospíchají jinde, aby to měli též. A tak ubozí národové krvácejí, až vykrvácejí. Dnes stojí armáda rakouská se vším

ročně 320 millionů zlatých! To je hůř, než válka třicetiletá. Pracující třídy, hlavně rolnictvo, musí tím jednou nadobro zchudnouti a hospodářsky vykrvácti.

IX. K dějinám obilního cla.

Nový celní tarif Německa oživil opět starou spornou národohospodářskou otázku, zda jest prospěšno státu a celku uvaliti ochranné clo na dovoz cizího obilí. Nejlépe nás o sporných otázkách poučují dějiny. Podáme zde krátce několik náčrtků.

Evropské státy během 17. a 18. století hledely k tomu, aby obilí bylo laciné; tím chtěly uspíšiti rozvoj průmyslu. V té době byly v platnosti zá povědi, že nikdo nesměl obilí vyvážeti a jen když byla bohatá úroda a ceny obilí klešaly, byly zá povědi ty na čas odstraněny. Bedřich Veliký vydal na příklad 5. ledna 1746 kabinetní list, kterým nařídil v Prusku stavbu obilních špýcharů. Tyto špýchary měly hlavně zásobovat vojsko, pak mohla chudina kupovat obilí v nich, když byla špatná sklizeň, aby obilí nebylo příliš drahé a zase naopak, kupovalo se do špýcharů do zásob obilí, když bylo laciné, aby ceny příliš neklesaly.

Častěji nařídil Bedřich Veliký ceny obilí sám a sice hleděl, aby míra žita platila nejméně 18 grošů, nejvíce jeden tolar. R. 1774. byl v Prusku stanoven trest smrti, kdo by se odvážil ze země vyvážet vlnu neb obilí. První obilní clo bylo

v Prusku ustanovenou r. 1818. a sice na jednu míru z ciziny dovezené pšenice 18 pfeniků, na žito, ječmen a luštěninu 6 pfeniků, na jednoho koně 3 marky, na vola nebo krávu 2 marky, na mladý dobytek 25 pfeniků nynější německé měny. Od roku 1822. do roku 1865. vybíralo Prusko z obilí za 1 korec 1 marku cla. V letech, kdy byla neúroda, clo se nevybíralo. Od r. 1865. do r. 1879. se mohlo do Německa obilí dovážeti beze cla. Ovšem, tehda od r. 1861. do r. 1879. vyváželo se z Německa průměrně ročně na 3 mill. metráků pšenice a 9 mill. q žita. Kdežto až do r. 1870. přišlo do Německa jen 3 mill. q pšenice, vznášel tento dovoz náhle od r. 1871. ročně na 6 nebo 5 mill. q.

Před 30 lety spotřebovalo Německo pouze 8 mill. metráků cizího obilí a dnes kupuje ročně přes 30 milionů metráků. Nedivme se proto, že při neustálém stoupání dovozu cizího obilí, pak při rostoucích daních a stále klesajících cenách obilí, německé rolnictvo se brání, aby uniklo záhubě.

Není pochyby, že dvojnásob zvýšená obilní cla v Německu přivedl zvýšení obilních cen; již dnes, to jest v srpnu 1901, platí na plodinovém trhu v Berlíně metrák pšenice o 1 a půl marek více, než před dvěma měsíci. Odpůrci obilního clu tvrdí, že z obilního clu mají užitek jen velkostatkáři, kteří nepoměrně větší zásoby obilí na trh dodávají, než malorolníci. Jestliže chalupník prodá do roka 20 metráků obilí a strží za ně o 20 marek více, co z toho má? V samotném

Prusku mělo 681.784 rolníků v držení 93% obdělané půdy.

Ve Francii obilní cla neměla zvláštní důležitosti již z toho důvodu, že země ta většinou sama sklizeň svou doma spotřebuje, obyvatelstvo se nemnoží a proto i proud obilí z ciziny do Francie není tak silný, jako do Německa a do Anglie.

R. 1819. byly ve Francii poprvé vydány celní sazby pro dovoz cizího obilí. Klesaly tehdáž ceny obilní tak, že nutno bylo zákazem dovozu z ciziny domácímu rolnictvu na pomoc přispěti. Od roku 1832. do roku 1860. řídila se Francie dle vzoru celní škály anglické a potom od r. 1860. bylo ve Francii veškeré obilní clo zrušeno a sice až do r. 1881. Konečně r. 1885. byla ustanovena celní sazba 3 franků na jeden metrák cizí pšenice — na americkou nebo zámořskou pšenici 6 franků.

Nejjednodušší jsou dějiny obilního clu v Anglii. Koncem 18. století počal silný dovoz pšenice a obilí do Anglie. Aby tomu bylo zabráněno, uvaleno bylo r. 1791. obilní clo, a sice řídilo se clo dle toho, jak obilí domácí platilo. Byly-li obilní ceny domácího obilí v Anglii nízké, přiráželo se na clu dle pevně stanovené škály. Když ceny stoupaly, vybíralo se clo menší. Takovéto škály byly vládou ustanoveny r. 1825. a r. 1843. Robertem Peelem. Vláda chtěla tím dosáhnouti, aby ceny obilí v Anglii každou chvíli se neměnily. Ale právě tyto škálové celní sazby obilním spekulantům poskytly vhodnou přiležitost k divokým spekulacím. R. 1869. bylo pak veškeré obilní clo v Anglii zrušeno.

Zajímavou je stopovat ceny obilí v průběhu minulého století. Průměrná cena obilí v Německu utvářila se následovně za jeden metrák v německých markách:

	pšenice	žito	ječmen
od r. 1801.—1820.	18·8	15·4	12·6
od r. 1821.—1840.	12·9	9·8	8·2
od r. 1841.—1860.	17·8	14·4	12·2
od r. 1861.—1880.	20·8	17·2	16·2

V posledním dvacetiletém období byly v Německu jako i u nás a v celé západní Evropě nejlepší obilní ceny. Odtud pak začíná stálé klešení, ačkoliv Německo třikrát zvýšilo v té době ochranné obilní clo.

K dokladu uvedeme zde ceny ze tří čelnějších obilních středisk Německa. Platilo se za jeden metrák v německých markách:

	v Berlíně	v Mnichově	ve Frankfurtě
	p š e n i c e		
roku 1879.	19·7	21·4	21·3
„ 1889.	18·7	49·7	16·7
„ 1894.	13·6	15·5	14·3
„ 1898.	18·5	21·0	20·0

Roku 1894. dosáhly obilní ceny v celé západní Evropě nejnižšího stupně. Odtud pak počaly opět stoupati. Roku 1892. zvýšilo Německo obilní cla a mezinárodní obilní bursy dokázaly pruské vládě, že jsou mocnější, než vlády samy. Baisisti v Chicagu a Berlíně pracovali o snižování obilních cen a dosáhli toho. Od r. 1895. však počaly ceny obilí stoupati, a sice nastaly neúrody a hladomory v Rusku a Indii, dovoz zámořského

obilí klesal, přišel neúrodný rok 1897, kteréhož roku byla světová obilní sklizeň pšenice o 50 millionů metráků chudší a tak přirozeně stoupaly ceny obilí.

Obilní clo jest ochranným prostředkem, aby domácí rolník nemohl býti ubíjen záplavou cizího laciného obilí. Odpůrci obilního cloa jsou pouze obchodníci s obilím, židé a jich nohsledové, zaprodaní jim socialní demokraté. Tito křičí, že obilní clo jest zdražování chleba chudině. Jest nám však říci, že chce-li stát od rolnictva vybírat ohromné daně, musí mū zaručiti alespoň tolik, že nesmí do země beze cloa dováženo býti obilí laciné z cizích krajů. Kdyby tomu tak býti mělo, aby cizí obilí mělo volný průchod, pak by jednoduše domácí rolnictvo bylo nuceno z vlastních statků utíkat. Obilní clo jest proto nutné k ochraně domácího rolnictva, nezaručuje však rolnictvu dobrých a vysokých obilních cen, poněvadž tyto se řídí hlavně podle toho, jak vypadne úroda a sklizeň.

X. Selské fideikomissee.

S dorozuměním ministerstev vnitra, spravedlnosti a financí, zmocnilo ministerstvo orby místodržitele tyrolského, aby po příslušném jednání se zemským výborem prohlásil platnost zákona o selských fideikomissech pro Tyrolsko platného z usnesení zemského tyrolského sněmu ze dne 12. června 1900. Tímto činem jsou dnes

v Tyrolsku zavedeny selské fideikomisse, a tím také dávná touha rolnictva tyrolského splněna.

Selské fideikomisse nejsou ničím jiným, než prostředkem, kterým se brániti má kouskování a drobení majetku pozemkového. Zde se setkávají oba zásadné spory mezi přívrženci hospodářství liberalního, které dává vlastníku naprostou vůli a moc, dle libosti rozhodovati o majetku pozemkovém a mezi přívrženci těch, kteří hledí na budoucnost stavu rolnického jakožto celku, chtice úpadek a rozklad jeho zadržeti, po případě znemožniti zavedením selských fideikomissů. Jest to zásadní spor osobního sobectví a zájmu pro celkové dobro, kterému se dobro jednotlivé osoby má podřídit. Také naši čeští liberálové na zemském sněmu království Českého prohlásili se ústy Niklfelda, že rolnictvo české z větší části jest proti obmezování osobní svobody, která chce i v zacházení s majetkem pozemkovým pro sebe úplnou volnost. Při tom ovšem zapomínají, co zbude z českých sedláků za 50 anebo dokonce za 100 let.

Co je selký fideikomiss? Je to právo v obyčeji kotvíci u rolnického lidu, že se předává rodinný statek nedílný se vším všudy jednomu dědici za výhodných podmínek, takže statek ten zůstává po celá desíletí a století v državě jednoho rodu, čímž zase navzájem se rod sám zachovává v existenci. Co náš rolnický lid od pradávna dle zdravého rozumu činil ku vlastnímu prospěchu, to nová doba zrušila pod heslem svobody prohlášením, že každý jedinec má užívat plných

práv. Při tom se ovšem ukázalo, že když se rozdává všem na stejno, že všichni pak hynou. Ať jen uvedeme několik číslic. Od r. 1891. do r. 1898. bylo v Rakousku nucenou dražbou prodáno 81.762 nemovitosti, za které bylo strženo 364,240.000 korun, a na nichž mimo to ztratili věřitelové pohledávek v obnosu 166,070.000 korun. Z těchto nemovitostí byla při nejmenším dobrá třetina z rolnických živností, takže během jmenovaných 8 let zhynulo v Rakousku nejméně 27.250 rolnických živností. Nedosti ná tom. Následkem naprosté volnosti v právech jednotlivce zacházeti s pozemkovým majetkem dle libosti a vlastní vůle, přechází nemovitý majetek jako sypký písek z ruky do ruky a užitek z toho má slavný erár, který za tyto převody majetku nemovitého bere nyní ročně aspoň 30 milionů korun tax a poplatků.

Jen nepatrná část doveďe svůj nemovitý majetek postoupiti dědičným odkazem svým potomkům. Tak rádí kapitalismus v nynějším lidstvu a ze všeho toho mají největší užitek banky a lichváři, krátcě kapitál, z převážné většiny ovšem židovský.

Až do zrušení roboty bylo u lidu rolnického skoro všude zvykem, že se rolnická živnost postupovala nejstaršímu synu a ostatní dítky dostaly malé odbytné. Tím se docílilo, že statek nedílný a celý se zachoval po mnoho let v jedné rodině. Totéž činí na př. židé. Když mají továrnu neb obchod, tu hledí, aby podnik ten se stále rozširoval a zůstal pro rodinu zachován. Mají na

firmě napsáno: „Gegründet im Jahre 1840“, — „Založeno r. 1840.“ a podobně. Co tedy židé činí se svými továrnami a obchody, toho že by neměli činiti naši rolníci?

Od těch dob, kdy liberalismus a jeho zhoubné zásady, které pod lákavým heslem osobní svobody lidu pravý stav věci lstim zakrývají, začaly pustošiti řady rolníků a na statisíce dříve pevně usedlých rolnických rodin smetenou bylo jimi do řad nemajetného proletariatu, začali všude rozumní a upřímní vůdcové rolnictva pomýšleti na nápravu a návrat ku zdravým zásadám našich předků. V té věci počalo nejdříve pracovati rolnictvo v Německu. Když ve Westfalsku od r. 1850.—1880. bylo nucenou dražbou zničeno 2000 rolnických statků, pravil na sjezdu rolnickém předseda westfalského rolnického svazu hrabě Schorlemer-Alst toto: „Pozorujeme, že v rolnictvu ubývá radosti a lásky k práci na vlastních pozemcích a že se ho zmocňuje jakási tupá zoufalost. Všude vidíme vlastníky selských usedlostí příliš často se střídati a odtud hrozí nám všem nebezpečí největší.“

První pokus návratu ku starým zvykům byl učiněn v Hannoveru, a sice byly zde u každého knihovního úřadu výnosem pruské vlády dne 2. června 1874 zavedeny selské desky. Každý rolník, jehož hospodářství vynáší ročně 80 marek čistého katastrálního užitku, jest oprávněn za poplatek 3 marek dáti zapsati svou usedlost do seznamu oněch selských usedlostí, na kterých pak není již v platnosti obyčejné právo dědické,

které rozděluje všem potomkům stejným dílem. Rolnická usedlost zapsaná do selských desk stává se tím rolnickým fideikomissem, takže přechází nedílná se vším živým a mrtvým fundem na hlavního dědice, který má povinnost ostatním spoludědicům vyplatiti odbytné, které jest ovšem mnohem menší, než by vypadl podíl dle obyčejného práva dědického. R. 1882. byl týž zákon přijat zemským sněmem ve věvodství Luxemburském. Když o předloze dne 11. ledna jmenovaného roku byla zahájena debata, pravil známý vůdce německých katolíků hrabě Schorlemer-Alst ve sněmovně toto: „Mohu slavný sněm ujistiti, že v oněch krajích, kde rolnictvo postupuje své statky hlavnímu dědici nedílné a nezadlužitelné, že tam rolnictvo se udržuje a neupadá do řad nemajetného proletariatu, ale děje se to v oněch krajích, kde rolnické statky se rozbíjejí na stejné dědičné díly a volně se zadlužují a parcelují. Připomínám, že rolnickému stavu byla dána zrušením feudálních svazků naprostá svoboda, která nyní v řadách rolnictva působí zhoubně jako morová rána. Čiňte, pánové, jak chcete, pozemkový majetek vynáší do roka jen jednu sklizeň a nedá se kapitalisovati jako nějaký podnik průmyslový neb obchodní. Každý odhad dle zásad kapitalistických přenesený na rolnické usedlosti, musí přinést záhubu rolnictvu.“

V tomtéž smyslu mluvil v téže schůzi konzervativní velkostatkář baron Rauchhaupt.

Po příkladu Hannoverska a Luxemburska byly selské desky znenáhla zavedeny do West-

falska, některých krajů Porýnska a Bavorska. Hlavně rolnictvo zámožnějších krajů, kde převládají hospodářství střední velikosti, zřízení selských desk rychle zavedlo.

Dne 30. dubna 1882 byl zemským sněmem ve Westfalsku přijat zákon o selských fideikomissech. Zákon ten praví, že mu podléhají ony rolnické statky, jichž vlastníci se dají zapsati do selských desk. Za nejmenší statek zákonom tomu podléhající jest určen onen, jehož čistý roční katastrální výnos jest odhadnut na 75 marek. Selské desky jsou zřízeny u každého okresního soudu zároveň vedle gruntovní knihy.

Do selských desk se zapíše statek na žádost vlastníkova na zvláštní list se všemi svými parcelami. Výlohy záznamu do selských desk obnáší pouze 3 marky. Žádosti o zapsání a vymazání podávají se u okresního soudu ústně. Jestliže vlastník deskového hospodářství přikoupil pozemek aneb odprodal, dějí se záznamy všech změn v selských deskách zdarma. Nahlédnouti do selských desk jest každému dovoleno, kdo u soudu prokáže k tomu náležitou přičinu a zájem. Zajímavé je, jak určuje westfalský řád pro selské nedílné statky odhad ceny hospodářského statku. Bere totiž za celkovou cenu statku dvacetinásobný čistý roční katastrální výnos. Do ceny té se nepřipočítá obytná budova hospodářova, který statek přejímá a obytná stavení pro čeleď a veškerá hospodářská stavení, která k vedení polního hospodářství jsou nutna. Patří-li ke statku les, nesmí se počítati k ceně převedeného statku ku

kácení zralé dříví, k tomu se ještě nepřipočítá veškerý nutný živý a mrtvý inventář. Převzal-li hlavní dědic vedení hospodářství, mohou ostatní spoludědici zůstat na rodinném statku dále a mohou zde společně pracovati, za kteroužto práci jest hospodář povinen jim dáti patřičný podíl výnosu ročního. Jestliže přijali ostatní spolu-dědové odbytné v penězích, přestávají veškeré nároky jejich na statku rodinném.

Dle tohoto westfalského vzoru bylo zavedeno r. 1883. také v Hannoversku deskové řízení pro rolnické statky střední velikosti, a dalo se zapsati v Hannoversku při prvním soupise 100.128 hospodářů do seznamu selských fideikomissů. U nás v Rakousku začalo se v tomto směru pracovati již v letech osmdesátých, kdy ještě slavily liberalní názory v lidu svedeném největší své hody. Byl to v přední řadě zemský hejtman solnogradský hrabě Chorinski, který 19. září 1881 podal zemskému sněmu solnogradskému pamětní přípis o zřizování nedílných dědičných selských statků dle vzoru velkostatkářských fideikomissů. Návrh hraběte Chorinského nebyl alpskému rolnictvu cizím, bylať zde v těchto krajích až do r. 1868. zvykem nedílnost rolnických usedlostí od prastarých dob.

Rolnický lid v Alpách zůstal věren celkem zvykům svých předků, ale přece během času mnoho rolnických usedlostí padlo svobodě za oběť. I zde v Alpách zmizelo od zavedení dělitnosti a volné prodajnosti rolnických statků mnoho starousedlých rodin selských s povrchu země,

obzvláště tam, kde židovští kapitalisté, jako Rothschild, Reitzes, Gutmann a jiní obhánějí své lesy a veškeré pozemky plotem z trnitého drátu. Tím bylo alpským sedlákům odňato na tisíce hektarů volných pastvin, na kterých se dříve dobytek alpských sedláků, jediném to jejich bohatství, volně pohybovali mohl. Tímto nelidským chováním židovských millionářů, kteří zde si v horách zařídili velikolepé ohraničené okrsky honební, byli nuceni četní rolníci alpskí odprodati dobytek, čímž spáchána na nich existenční vražda a účin toho byl, že za krátko prodávali i celé své statky židovským sportsmanům. Prohlédněme si nyní blíže deskový řád platný pro Tyrolsko.

Řád tento stanoví, aby v každé obci byla zřízena zvláštní komisie pro záležitosti deskových selských usedlostí v obci se nacházejících. Sídlo působnosti každé takové místní komisie jest město příslušného hejtmanství. Do komisie se volí starosta obce nebo jiný člen obecního výboru, pak jeden člen rolnického společenstva a předsedou jest buď okresní hejtman anebo jiný zástupce politického úřadu. Páni tito volí se na dobu tří let. Všem takovým okresním komisím pro záležitosti deskových selských statků jest za vrchní instanci ustanovena zemská komisie se sídlem v Innomostí. Tato pozůstává z jednoho člena místodržitelství, pak zemského výboru a zemědělské rady. Porady a jednání zemské komisie dějí se u místodržitelství. Úkolem okresních a zemské komisie jest: bdít nad veškerými změnami, týkajícími se selských statků v deskách

selských zapsaných. Představený komisie rozhoduje o všech podáních, není-li k nim třeba zvláštního komisionelního řízení. Jednání v komisi okresní i zemské dějí se ústně a rozhoduje zde prostá většina hlasů. O všech jednáních deskových komisí vede se pečlivý protokol politickým úředníkem. Veškerá akta vydává stranám předseda komisie. Všechna podání týkající se selských deskových statků dějí se u politických úřadů.

Zákonem tímto přišla vláda dávnému přání rolnického lidu tyrolského vstří, který nechce pro sebe nic slyšet o dědičném zákoně vydaném liberalním ministerstvem dne 27. listopadu 1868 a kterým jest ustanoven naprosté rovné dědičné právo pro všechny oprávněné dědice bez ohledu na celek, na rodinný statek a na celý selský rod. Zde jest vyřknuto neobmezené právo soukromé každé osoby bez ohledu na celek.

Proti nedělitelnosti rodinných selských statků, proti selským fideikomissům uvádí se z liberalního tábora mnoho námitek. Nehledě ani k námitece o obmezování osobní svobody, která se obyčejně dobře vyplácí otci, ale špatně mnohdy jeho dětem, namítá se dále, že rolník, který jest vázán deskovým řádem a nesmí nic odprodati, zahyne dříve, než kdyby měl neobmezené právo nakládat s majetkem, jak mu libo. Váznou-li dluhy na statku a vlastník nesmí nic odprodati, zahyne dříve, než kdyby měl neobmezené právo nakládat s majetkem, jak mu libo. Váznou-li dluhy na statku a vlastník nesmí nic odprodati

za tím účelem, aby břemeno to se sebe svalil, pak roste těža dluhu, až vlastníka úplně zničí. Zadlužený rolník odprodá kus majetku, zbaví se dluhu a může pak lehce zachránit alespoň část hospodářství. Z liberalní strany se tedy tím tvrdí, že zavedením nedílnosti a nezadlužitelnosti se více rolníků zničí, než když vládne naprostá svoboda v dělitelnosti a zadlužování pozemků. Námitka ta se strany liberalní jest jen tehdy oprávněna, kdyby odprodejem parcel vlastník skutečně dluhy zmenšil a umořil, a to se právě ve skutečnosti často nestává.

Námitky z liberalní strany proti obmezování svobody osobní, proti vázanosti, nedílnosti a nezadlužitelnosti majetku pozemkového jsou námitky oněch lidí, kteří právě z této volné dělitelnosti a zadlužitelnosti po 40 let pro sebe dobře těžili a na troskách zničených selských rodin paláce si zbudovali, jako má pověstný žid parcelář v Praze na Václavském náměstí nádherný palác.

Liberalní zásady zle řádily mezi rolnictvem a proto je čas, aby byly odklizeny.

Zemědělská politika každého státu má jít za tím cílem, aby stát i národ měli dostatečný počet samostatných řádných rolníků. V dobách feudálních hřešilo se značně na selském lidu, můžeme směle tvrditi po celá dvě století po válce třicetileté, kdy feudální vládcové pohlcovali selský majetek, aby svoje vlastnictví rozšířili. Dnes se to děje exekučními prodeji a dobrovolnými prodeji těch rolníků, kteří již dále hospodařiti nemohou nebo nechtějí.

Byla by věru zajímavou statisticky dokázati, mnoho-li u nás od r. 1848 ubylo rolnickému lidu majetku pozemkového. Tam, kde venkovský lid nemůže udržeti své vlastnictví pozemků, nastává nutně silný vystěhovalecký proud buď do krajů zámořských aneb útěk z venkova do měst.

Zde tedy nastává státním socialním politikům důležitý a nutný úkol, kterak rozmnoziti počet selského lidu. K tomu důležitému socialnímu úkolu tříne celé zákonodárství o selských fideikomissích, jak jsme se o něm rozepsali, a zbyvá nám ještě promluviti o posledním prostředku, jehož důležitost se dnes všude uznává; míníme tím zakládání rolnických osad na statcích velkostatkářských, aneb na pozemcích patřících eráru. Zakládání rolnických osad na rozsáhlých k tomu účelu zakoupených pozemcích provádí již celou řadu let jak známo nynější uherský ministr Dr. Daranyi a sice na účet státní. Počátek byl v Uhrách učiněn velikými statky hraběte Schönborna. Nyní kupuje Dr. Daranyi každého roku několik k účelu tomu jemu nabízených velkostatků.

K dílu se přikročí tím způsobem, že se celý velkostatek rozparceluje na jistý počet rolnických statků střední velikosti a na větší počet domkařských a chalupnických hospodářství, aby větší rolníci měli po ruce také potřebné zemědělské dělnictvo. Pak se vystaví potřebný počet obytných a hospodářských stavení, k tomu pak dojde na posled na školu a konečně na kostel a duchovní správu, pakli na blízku žádné není.

Hospodářství takto zřízená prodají se na splátky hlásícím se osadníkům, z nichž se především bere zřetel na ty, kteří mají do začátku větší nebo alespoň obstonjý nákupný kapitál.

Splátky ty jsou rozdeleny na dobu padesáti let. Dosavadní statistiky zemědělských osad v Uhrách po ruce nemáme. Totéž, co se provádí v Uhrách, děje se od r. 1890. v Prusku, ovšem na útraty polského obyvatelstva, hlavně v Poznani. První kapitalisté, kteří na povel Bismarcka si předsevzali celou Poznaň podmaniti Prušákům a zničiti polský zde usedlý národ, měli po ruce obrovský kapitál 200 milionů marek, pocházející z velké části z válečné kořisti francouzské a pověstného welfovského fondu. Jak daleko se plán ten Prusku podařil, o tom se dovídáme čas od času výkazy uveřejněnými kolonisační komisí zřízenou pro Poznaňsko. Nyní učinila pruská vláda v tom směru ještě jeden krok ku předu. Chce totiž zakládání rolnických osad na pozemcích rozbitých a prodaných velkostatků také mimo Poznaňsko v jiných pruských provincích rozšířiti. Za tím účelem podán byl v pruském sněmu poslancem katolického středu Bockelbergem návrh, aby vláda věnovala ročně 12 milionů marek na zakládání rolnických osad v krajích pruských, převahou velkostatkářských.

O návrhu tom rozpředla se na pruském sněmu 26. dubna 1901 živá debatta. Navrhovatel poslanec Bockelberg pravil, že lituje, proč vláda dosud nepodala předlohy zákona, kterým by se umožnilo, aby na pozemcích některého prodaného

velkostatku zřizovány byly pomocí státní rolnické osady, čímž by se počet usedlých samostatných rolníků ročně stále rozmnožoval ku blahu národa a k užitku celého státu. Ministr Miquel připověděl sice jednou, že tak hodlá učiniti, aby rolnický střední stav, hlavně v krajích, kde převládá velkostatek, se rozmnožoval, aby takovým způsobem se zamezilo odlidňování venkova. Počátek k tomuto socialnímu zdravému prostředku byl v Prusku učiněn r. 1866. vydáním zákona o zřizování selských fideikomissů, ale hnutí to po krátkém rozmachu se znenáhla seslabilo a nyní namnoze spí. Pruský finanční ministr Miquel odvětil, že myšlenku na rozbitém a prodaném velkostatku usídliti menší rolníky pomocí státní, radostně vítá i každý upřímný přítel lidu bez rozdílu politické strany, že však vláda se musí obmeziti na skrovné finanční prostředky a může zde činiti jen pokusy a nechce v tom překážeti soukromé činnosti kolonisačních společností, kterým se v Prusku dosud podařilo zřídit na 8 tisíc osadnických selských statků. Obzvláště pozorovala vláda s velikou zálibou, že ve východních krajích Pruska, kde převládá velkostatek, se hlásili četní zemědělští dělníci, kteří rádi se uvázali v povinnosti převzatého osadnického statku, aby se tím stali samostatnými zemědělci. Ale co je pro tak obrovský úkol ročně 12 milionů? Za krátký čas bychom potřebovali desetkrát více, kdyby jen stát vzal zakládání rolnických osad do svých rukou.

Na to promluvil člen katolického středu poslanec Schmitz. Týž pravil, že byly časy, kdy

v Prusku v krajích, kde jsou dnes samí velkostatkáři, byli četní usedlí menší rolníci. Ale vyhlazování těchto rolníků dělo se po 200 let soustavně, až konečně roku 1811. byl král pruský Bedřich Vilém III. nucen zvláštním královským výnosem řádění tomu učiniti konec. Ale výnos ten nedocílil žádného úspěchu. Prof. Schmoller dokázal, že od jmenovaného roku 1811. do roku 1880. v Braniborsku půda velkostatkářská se zdvojnásobila. Zde musí stát pomocnou rukou přijít potřebám lidu vstříc. Lid pracovný hladoví přímo po kousku země a má touhu, aby aspoň kousek rodné půdy patřil jemu. Konečně pravil poslanec Schmitz, že zřizováním rolnických osad zemědělská těžba v Německu rozsáhlou měrou by se zvětšila. Vláda nesmí zapomenouti, že rolnický stav jest nejpřednějším výrobcem ve státě. Rolnictvo v Německu na př. těží ročně přibližně za 1626 milionů marek mléka a másla, za 2115 milionů marek obilí, a sice žita a pšenice, za 154 milionů marek ječmene, za 300 milionů marek zemáků; celkem se odhaduje roční těžba zemědělství a lesního hospodářství v Německu ročně na 7987 milionů marek. Takovýmto výrobním činitelem, jako jest zemědělský stav, nemůže se měřiti ani průmysl, ani obchod, ani řemeslnictvo, a přece těžba ta na výživu lidu nestačí; musíme kupovati ročně ještě z ciziny za 2000 milionů marek potravin.

Tím zajímavá tato debatta skončena. Jest si jenom přáti, aby též u nás zřizování zemědělských osad našlo náležitého porozumění.

Považme jen, jak obrovskou socialní úlohu by mohli vykonati naši velkostatkáři, kdyby místo pronajímání dvorů židům, jali se zakládati rolnické osady. Zdaž by nemohly i naše kláštery v té věci učiniti počátek?

Kdyby jednou u nás došlo k tomu, aby na zemských sněmech přijat byl zákon o selských fideikomiszech dle vzoru zde uvedených, bylo by ovšem zároveň nutno stanoviti míru zadlužitelnosti takovýchto selských fideikomissů. Obmezení naprosté volné zadlužitelnosti selských fideikomissních statků jest naprosto nutno, jinak by zřizování selských fideikomissů bylo úplně zbytečno.

Záleží ovšem na tom, ustanoviti míru, a tu myslíme, že by zákonem mělo se stanoviti, aby selské fideikomisy nesměly se zadlužiti více než do poloviny odhadní ceny a že dluhy ty musí mít svou oprávněnost buď na výplatu odbytného odstupujícím spoludědicům, anebo na příkoupení nových parcel, anebo na nutné zlepšení pozemků neb obytných a hospodářských staveb. Zkrátka, zadlužování smělo by se dítí jen na základě vážných příčin vždy k dobru samého selského statku a k jeho zachránění čeliti. Tím by se předešlo zadlužování z lehkomyslnosti nebo nedbalosti.

Tato částečná nezadlužitelnost jest tedy nezbytnou známkou selských fideikomissů.

Rozumí se samo sebou, že dluhy na selských fideikomiszech by nesměly býti vypověditelný na hodinu, nýbrž vůbec nevypověditelný a musely

by se splácti dle určitého umořovacího plánu, dle toho, jak by dlužník se cítil silen, co by mohl ročně vedle úroků ještě splácti kapitálu.

XI. Sdružování rolnictva.

Kdo spoléhá na jiného, aby mu pomohl, špatně pochodí. Každý musí napínat své sily a o sebe se starati, chce-li uhájiti si svého živobytí. Podobně musí jednat rolnictvo.

Spolčujme se! V krátkém tomto hesle starého Sladkovského leží ohromná hospodářská síla. Proč židé vítězí nad námi? Ničím jiným, než svou solidaritou, že jsou všichni za jednoho. Žid se ujímá žida a tím se udržuje ve vládě. V Praze na př. mají židé zednářskou loži, jejímž účelem je židovskou soutěži ničiti křesťanské obchody. Je-li někde dobrý křesťanský obchod, usadí se stejný židovský obchod vedle, kde se zboží dává laciněji. Obchod ten udržuje židé společně, až křesťanský obchodník je zničen a obchod zavře. Rolnictvo si naříká, že plodiny zemědělské nic neplatí. Pravda je, že skoro všechn obilní obchod v Čechách je v rukou židů. Kdo je toho příčinou? Řekneme-li, že rolníci sami, je zle. A přece tomu tak. Veliké mlýny, které sypou do jedné násypyku ku mletí 500—700 hektolitrů, nekupují od rolníků, nýbrž od židů, a to na směnky. Dnes se neplatí za zboží z ruky do ruky, dnes jde všechno na dluh. Proto opanuje na trhu ten, kdo může dávat hodně na dluh a

kdo to vydrží. Žid si pomáhá tím, že zboží na dluhy dává třeba o 20 procent dráže a tím také bohatne. Když žid od mlýna nedostane zaplacenou, nevadí; ohláší konkurs a obchoduje zase dále. Jaké úpadky židé dovedou dělati, o tom nemáme ani potuchy. Jak známo, hromadí se všechno obilí z celé Rusi v Oděse. Jak si ruští židé, vývozníci ruského obilí, v Oděse počínají, poznáme z následující události.

Obilní spekulanti v Berlíně rozeslali koncem července minulého roku na veškeré světové plodinové bursy výstražné dopisy, ve kterých praví: Varujeme pány obchodníky před obilním agentem Benjaminem Münzerem ve Vosniesensku, který do lodi s nákladem obilí míchá spousty plev a jiný drobný neřád, když skládá obilí z vagonů na převážecí lodky. Agent zastupuje firmy Gutmann a Raschlkamskyho a Abrahama Knebelmanna. Dále upozorňujeme na firmy Moses Kleibs v Nikolajevě a Moses Schapir v Oděse, které se zdráhají platiti dluhy a také na firmu Abraham Grünberg v Oděse, která byla odsouzena v Londýně výrokem poroty „London Corn Trade-Association“ a přece drze se zdráhá platiti. Konečně varujeme, aby nikdo neměl obchodních styků s firmou Samuel Herschmann v Nikolajevě. Jak čtenáři vidí, v takových rukou vězí obrovský mezinárodní obchod s obilím. Jmenovaní zde židé rozhodují dnes o cenách obilních. Tážeme se tu veřejně našeho rolnictva: jaký že je prostředek vyrватi obchod s obilím z rukou těchto chytrých spekulantů? Každý mimoděk nám odpoví:

Jediné spojením rolnictva, sjednocením všech hospodářů za tím účelem, aby rolníci sami rozprodávali své obilní zásoby. Dnes musí však rolnictvo na to pomýšleti, že největší jeho odberatelé, mlýny a velké pekárny kupují jen na směnky. Dnes ohromné závody pracují jen na úvěr. Pomyseleme si, že koncem roku 1899. měly světové banky v oběhu směnek na tyto sumy: banka rakousko-uherská za 204,066.466 zlatých, německá říšská banka za 1028·7 millionů marek, banka londýnská za 1049 millionů franků, banka belgická za 346 mill. franků, banka nizozemská 67·5, italská 306·6, španělská 1048 millionů peset.

Tedy průmyslníci a obchodníci v západní Evropě měli vypůjčeno na směnky koncem měsíce prosince 1899 z bank peněz v obnosu 2595 mill. zlatých! To je obnos vypůjčený na směnky, tedy na krátko, asi na 2—3 měsíce. Chce-li dnes rolnictvo pustiti se do obchodu s obilím, to jest do prodeje vlastních výrobků, musí počítati s tímto faktem a zařídit se na prodej s úvěrem. To jest však jen tenkráte možno, když rolníci se sjednotí ve společenstva obchodní a úvěrní. Jednotlivý rolník nevládne kapitálem, jako na př. obilní a chmelařská firma Sonnenschein a Landesmann v Praze. Takový žid má do obchodu půl millionu zlatých kapitálu, ale mimo to může si zaběhnouti do každé banky, kde mu na směnku půjčí 20—30 tisíc zlatých najednou, potřebuje-li peněz, když chce zkoupit celou sklizeň některého velkostatku, na kterém obchodu nejvíce vydělá.

Rolnictvo dolnorakouské má dnes 12 společenských obilních skladišť, z kterých každé pojmuti může 50—100 vagonů obilí. Rolnictvo sjednocené jako družstvo obchodní s obilním špýcharom nemůže pracovati, nemá-li po ruce ke svým službám dosti úvěrních závodů.

Rolnictvo dolnorakouské má dnes zřízeno přes 400 Raiffeisenových záložen a v nich k použití 4 miliony zlatých.

Rolnictvo v Německu mělo r. 1898. družstev v počtu 12.180, a z toho bylo 8655 záložen, ve kterých má k použití přes 100 millionů marek.

Konečně docházejí zprávy z některých krajin českých, že i u nás ledová kůra začíná pukati. Rolnictvo okresů chrudimského, královéhradeckého, čáslavského a lounského, konalo již přípravné schůze ke zřízení obilních špýcharů a společenstva obilního. Tentokráté má se za to, že ze slov budou skutky.

Připomínáme již předem, že i obilní špýchary nebudou konati divy a že metrák pšenice neposkočí na 40 korun. Podotýkáme dále, že i obilní špýchary učiní úpadek, jako rolnické cukrovary, budou-li tam chodit i rozkazovat lidé s dlouhými prsty, hlubokou kapsou a židovským svědomím.

Jestliže rolnictvo v obilních špýcharech samo sobě nebude hospodařiti pocti vě, pak za krátko i obilní špýchary zakoupí židé, jako zakoupili rolnické cukrovary.

Nejvíce v tomto oboru vyniklo dosud rolnictvo v Bavorsku. Koncem r. 1901. bylo pomocí státní podpory vystavěno a v obchodní činnosti

76 rolnických společenských okresních špýcharů obilních. Náklad na stavbu všech špýcharů obnášel 2,300.000 marek. Kdežto r. 1900. dovezli rolníci bavorští do společenských špýcharů 424.467 metráků obilí k prodeji, dovezeno požních r. 1901. již 604.117 metráků obilí.

Na příklad ve společenském rolnickém špýcharu v Dittenheimu prodáno 35.000 metráků obilí. Rolníci obdrží hned, jakmile obilí ve špýcharu složí, půjčku 70 až i 90 procent peněžné hodnoty dodaného množství obilí, nepatrný pak zbytek obdrží po prodeji. Koncem roku 1901. mělo 50 rolnických skladišť obilních zisk, 10 pracovalo bez zisku, 11 mělo ztrátu. Většina rolnických skladišť bavorských jest zároveň nerozlučně sloučena s Raiffeisenovou záložnou. V okresích, kde provozuje obilní obchod samo rolnictvo v okresním společenském špýcharu, byly obilní ceny na jednom metráku až o 1 marku (58 kr.) vyšší, než v okresích, kde obilního společenského rolnického špýcharu není. Obilní židé v Bavořích na tato rolnická obilní družstva přímo zuří, špiní je vším možným způsobem a hledí v řadách rolnictva rozsevati nesváry a štvаницi, aby se společenský obchodní podnik opět rozbil. Snad i naše české rolnictvo vzchopí se k podobné organisaci. Ale voláme předem: jen poctivé ruce a žádné dlouhoprsté tchoře! Jinak by bylo zle.

Poněvadž z mnoha stran se rolnictvu vytýká, že jest nehybné, že se nedovede vpraviti do nových časových poměrů, tvrdí mnozí, že rolnictvo musí býti ku stavovské organisaci

přímo donuceno. A k tomu účelu pracuje sama vláda.

Jsou tomu čtyři roky, kdy ministr orby, hr. Ledebur, podal říšské sněmovně rámcový zákon vypracovaný sekčním radou v ministerstvu orby, dr. Scheinpflugem, o závazné organisaci rolnictva v Rakousku. Rámcový zákon ten byl přijat ve sněmovně v polou prosince 1901. Ale náš parlament jest bohužel prohnílý a nezpůsobilý k práci. To snad za 50 let uznají vysoci páni ve Vídni a budou železnou nutností donuceni národům a zemím dátí samostatnost, aby si každý upravovati mohl vlastní své potřeby bez poručníkování vysokých pánů a nad nimi ještě mocnější irredentou Rakouska, známou stranou pruskými tolary placenou, kterouž zde výslovně ani jmenovati nemusíme. Ozvaly se také hlasy, že nucenou organisací se ničeho nedokáže, co nepřijde z dobré vůle a svobodně, nemá prý ceny. Nelze upříti, že ve slovech těch spočívá veliká pravda. Avšak jsou na světě lidé, které nutno popoháněti, chceme li, aby se k něčemu vzchopili. A tací lidé činí velikou převahu hlavně v lidu venkovském, rolnickém. Kdo si nejvíce na netečnost našeho rolnického lidu stěžuje, to jsou v přední řadě probudilí a snaživí rolníci sami, kteří v rolnických schůzích poukazují na velikou překážku v českém rolnictvu zakořeněnou. Mluvte ohnivými jazyky, ve schůzi každý kývá, ale po schůzi — skutek utek. Jak velice rozdílně pojímá rolnictvo německé a české myšlenku spolčovací, poznáme jen z toho, že koncem roku 1897,

bylo v království Českém Raiffeisenových záložen českých 111, německých 162! A přece je rolnictva českého skorem jednou tolik v Čechách jako německého a záložny Raiffeisenovy jsou takřka prvními praktickými školami spolčování rolnictva. Vinu neblahého toho zjevu hledati musíme také na poli mravním. Rolnictvo znemravnělé jest pro vlastní své zájmy otupělé, hrubým sobectvím zkažené, rolnictvo mezi sebou nesvorné nikdy se nevzpruží ke svornému působení dle zásady: jeden za všechny a všichni za jednoho. Kde se jedná o zájmy všech, tu padnouti musí především rozdíl sedláka hrajícího si na kavalíra a chudého chalupníka. To vše dá se očekávati jen tenkráte, když v lidu rolnickém obživne opět pravá křesťanská víra, křesťanský život a pravá křesťanská láska k bližnímu.

Rámcový návrh ministerstva Ledeburova byl ve čtyřech letech značně opraven a čeká, až bude ve sněmovně příhodný okamžik ku projednání. Zákon ten by ustanovil nucené rolnické společenstvo pro obvod každého soudního okresu. K tomuto sdružení by by nucen přihlásiti se každý, kdo zemědělstvím se živí. Členům by se předepsaly zvláštní dávky k účelům nuceného sdružování, jakožto malé přirážky k dani pozemkové. Účelem zákonitých rolnických sdružení jest, starati se o povznesení rolnictva mravně i hmotně, o vzrůst činnosti pro stavovské zájmy, pro vespolné poučení a pěstní všech rolnických zájmů. Účel ten je vytknut v druhém paragrafu.

Paragraf 11. dává podrobný přehled, jak by tento účel prováděti se měl; jest to:

a) prodej zemědělských plodin na účet družstva, hlavně zásobování armády; b) nákup hospodářských potřeb pro členy sdružení, hlavně hospodářských strojů, umělých hnojiv, semen, plemenného dobytka; c) zřizování obilních družstev, stavba rolnických obilních špýcharů, zřizování společenských jatek, mlékáren, pekáren a jiné zužitkování zemědělských výrobků; d) zakládání venkovských Raiffeisenových úvěrních spolků, aby ke všem zde jmenovaným podnikům zaopatřen býti mohl potřebný kapitál; e) spolupůsobení rolnictva na bursách plodinových při sestavování obilních cen; f) součinnost zákonného rolnického sdružení při zřizování pojišťoven pro nemoc, stáří, pro úraz osob příslušných k stavu rolnickému; g) starati se o rozkvět zemědělského školství, o hojnou poučných přednášek; h) starati se o hospodářskou čeleď sprostředkováním práce; i) opatřiti členům sdružení právnickou ochranu; j) zařídití smírčí soud, který by hleděl spory členů způsobem nejlacinějším a nejrychlejším urovnati, hlavně spory majetkové a spory čeledě se zaměstnavateli.

Tolik uvádí rámcový zákon, čeho by se zákonnitá rolnická okresní sdružení chopiti měla a co by náleželo do oboru jejich působnosti. Řekněme, kdyby rolnictvo energicky v celých Čechách a na Moravě provedlo jen tolik, aby zmizely s povrchem země židovské obilní firmy, aby nebylo mezi výrobcem rolníkem a spotře-

bovatelem pekařem a mlynářem třetí židovské překupnické ruky, která obě strany vydírá, pak by byla vykonána skutečně veliká věc, veliký socialní čin. Pak by neprosili naši chalupníci venkovského žida: milostpane, ráčeji' mi odkoupiti pšenici.

Rolnictvo má v rukou svých vlastní svobodu a jest jen na něm, aby se jí chopilo. Dosud užívalo rolnictvo svobody ve vydatné míře k zapisování dluhů do pozemkových knih a vyhledávání půjček u židů a tím samo si kladlo na vlastní hrdlo otrockou oprátku.

Nuže, zde je cesta, na kterou rolníci mají zabočiti, aby se stali opravdu rolníky svobodnými. Zde by měly zemské sněmy plné ruce práce. Dejte rolnictvu co nejdříve stavovskou organisaci!

Jakou měrou se vyvinula myšlenka svépomoci a sdružování v rolnictvu v Německu, o tom podal doklady vládní rada Haas z Darmstadtu na sjezdu německých společenstev konaném od 19. do 21. srpna 1901. v Mnichově. V polou roku 1901. bylo v Německu v činnosti 15.033 různých rolnických družstev. Z toho bylo 10.487 založen Raiffeisenových a podobných úvěrních spolků. Mimo to bylo v činnosti 1294 družstev nákupních a 2047 společenských mlékáren.

Záložny Raiffeisenovy měly r. 1900. v Německu úhrnem 628 millionů marek peněžných obratů.

R. 1900. bylo ve všech obilních špýcharech rolnických v Německu prodáno 4 milliony metrických centů obilí v ceně 30 millionů marek.

Pokud se týče družstevního hnuti v rolnictvu českém, upozorňujeme zde na četné rolnické společenské mlékárny, které se hlavně rozvinuly na Moravě a ve východních Čechách. Zda se rolnictvo vzchopí k důležitějšímu činu, ku společenskému prodeji obilí a chmele, pak k obraně proti kartelům cukrovarů, ukáže ovšem budoucnost. Počátky jsou již učiněny. Tak má rolnictvo okresu jaroměřského veliký obilní špýchar, dále okresy kolínský, jaroměřský, královéhradecký a jiné oznamovaly, že se chopí myšlenky družstevní a budou hleděti ji prakticky uskutečnití.

Přijetím rámcového zákona o nucených společenstvech rolnických říšskou radou v sezení ze dne 17. prosince 1901. jest práce teprv zpola vykonána, pravý úkol ten dokonati jest úlohou zemských sněmů, které mohou na základě odhlasovaného zákona nyní prováděti zemské organisace rolnické.

XII. Záložny Raiffeisenovy.

Chce-li rolnictvo uvésti v život obchodní svépomocné podniky, jako jsou obilní družstva, mlékárny a podobné, musí mítí k tomu peněz. A těch si zaopatří opět cestou svépomocnou, zakládáním Raiffeisenových záložen.

Zakladatel záložen Raiffeisen, chudý to rolník (narozen r. 1818. v Hammu ve Westfalsku, zemřel r. 1888.), počal obtížné své dílo r. 1846., kdy v Neu-Wiedu založil první záložnu, která obdržela

po svém zakladateli jméno záložny Raiffeisenovy. Dnes po 50 letech jest v Německu v činnosti 10.487 záložen rolnických, ponejvíce dle vzoru Raiffeisenova, jejichž peněžní obraty činí ročně ohromnou sumu přes 600 milionů marek. U nás v Rakousku jest na ten čas okrouhle v činnosti 2000 Raiffeisenových záložen, jichž roční peněžní obrat činí nyní asi 50 milionů korun. Hnutí pro zakládání těchto záložen jest u nás teprve 10 let staré, v Dolních Rakousích přes 20 let.

Nemíňme se zde o důležitosti a úkolu záložen Raiffeisenových rozepisovati, o tom se musí každý poučiti v odborných spisech. Poukazujeme však na jednu a sice nejdůležitější věc, kterou mají hlavně v Německu spolky Raiffeisenovy na zřeteli, totiž kupování rolnických usedlostí, kterým hrozí dražba, anebo na které již nucená dražba jest ustanovena. Touto činností záložen Raiffeisenových klesl v Německu vůbec počet exekucí rolnických usedlostí.

Kdežto před pěti lety přišlo v Prusku do nucené dražby ročně přes 3000 rolnických realit, připadá jich dnes sotva 1200. To jsou blahodárné účinky činnosti těchto lidových záložen. V jisté obci ve Westfalsku byla na prodej rolnická usedlost v ceně za 100.000 marek. Její majitel chtěl se přesídliti do Poznaňska, aby získal státní kolonisační statek, jak zde prušáčtí haktisté nabízejí ze získané půdy Polákům urvané. Parceláři nabízeli za usedlost pouze 80.000 marek. Tu počal majitel vyjednávati se záložnou Raiffeisenovou, která ihned celou usedlost koupila a

plnou cenu kupní také vyplatila. Nyní se jednalo o to, kdo má zde hospodařiti. Věc rozřešena tím, že většina členů zakoupila si parcely a tím byl celý statek rozprodán.

Členové pak si dali kupní ceny zapsati jako hypotékární dluh na vlastní usedlosti, který budou znenáhla spláceti.

Takovým způsobem stávají se záložny Raiffeisenovy ohromnou socialní mocí, která stavu rolnickému prokazuje nejplatnější služby. Záložny Raiffeisenovy plní takto idealní úkol svého poslání, aby svými peněžními prostředky dovedly národní majetek od zkázy zachraňovati a nikoliv těžiti a obchodovati z něho, jako činí soukromní spekulanti, parceláři, někteří advokáti, židé a bohužel i některé peněžní ústavy, jichž představenstvo nemá žádného jiného ponětí o úkolech záložen a spořitelen, než aby páni členové výboru brali při valné hromadě hodnou tantiemu. Jak jinak pojímají Raiffeisenovy záložny v Německu svou socialní úlohu!

Ještě jiný příklad uvedeme, který se odehrál ve Westfalsku. Byl zde rolnický statek přihlášen k veřejné exekuční dražbě. Ku dražbě nepřišel nikdo, než žid parcelář. Statek vydražil a nyní jal se parcelovati a běhal od jednoho rolníka k druhému, nabízel lacino parcely, ale marně. Z celého širého okolí mu ani jediný rolník neodkoupil píď země. Tak ležely židovy pozemky po dva roky ladem. Žid zuřil, ale nic naplat, odhodlal se kousnouti do kyselého jablka a šel do prosa. Požádal výbor místní Raiffeisenovy

záložny, aby mu záložna statek odkoupila za touž cenu, za jakou ho vydražil. Výbor záložny židovi odvětil, že si může pokládati za štěstí, že výbor nabídka jeho přijal. Takovýmto způsobem působí záložny Raiffeisenovy v Německu, že vychovávají rolnický lid ke společné obraně svých zájmů, že se stávají postrachem parcelářů a všeljakých jiných pijavic rolnictva. Že se za poměrně krátký čas záložny ty tak rozmohly, na tom má převielkou zásluhu katolické duchovenstvo nejen v Německu, ale i u nás. Kněží záhy postřehli veliký socialní význam Raiffeisenových záložen a počali je mezi rolnickým lidem zakládati a teprve po kněžstvu přišli jiní, jako učitelové aneb rolníci sami.

Připomínáme zde, že na příklad záložny Raiffeisenovy v Bavorích, jichž se tu čítá nyní 1200, řídí aneb v nich vliv mají většinou kato- ličtí kněží, a sice pracovalo v Bavorsku r. 1901. ve výborech Raiffeisenových záložen 820 kněží bavorských! Jakou to ohromnou socialní úlohu konají zde katoličtí kněží v zájmu rolnického lidu, aby ho chránili od tenat různých škůdců rolnického lidu! Také u nás v Čechách a hlavně na Moravě běží duchovenstvo čilou účast v zakládání a řízení Raiffeisenových záložen. Ještě r. 1880. nebylo u nás o záložnách Raiffeisenových ani potuchy, byloť jich tehdy v celém Rakousku asi 20, a to hlavně v Dolních Rakousích, kde se nejdříve zakládání těchto rolnických záložen začalo. Nyní mají Dolní Rakousy hustou síť záložen Raiffeisenových, kterých jest tu nyní

okrouhle 430. Roční obraty těchto záložen do- stoupily výše 14 milionů korun. Hlavní zásluhu o tento neobyčejný rozvoj záložen Raiffeisenových v Dolních Rakousích má farář a zemský poslanec Bauchinger. Koncem roku 1897. bylo v Čechách v činnosti 315 záložen Raiffeisenových, nyní mají jen české kraje 420, německé asi 350 záložen Raiffeisenových, takže dnes v Čechách je v čin- nosti asi 800 těchto záložen. O socialní působ- nosti těchto záložen nelze ovšem ještě mnoho mluviti, poněvadž převážná většina jich není ani 2–3 roky stará. V německých krajích v Čechách zakládá hlavně pověstný „Böhmerwaldbund“ a pak „Bund der Deutschen“ záložny Raiffeisenovy ne tak z opravdové potřeby, jako spíše za účelem výbojním, německonacionalním. Tím ovšem ztrácí myšlenka socialní záložen Raiffeisenových svou podstatu. Na Moravě bylo koncem roku 1897. v činnosti 180 záložen Raiffeisenových. Nyní mají pouze Němci na Moravě 218 záložen Raiff- eisenových. Záložny ty měly lonského roku peněžní obrat skorem 30 milionů korun. České záložny Raiffeisenovy jsou na Moravě hlavně pod vedením katolického duchovenstva českého a to nesmírně pálí lidovce moravské, kteří by nej- raději sami všechno opanovali. Ale lid moravský nemá příliš důvěry k lidovcům a jich generálu, pokřtěnému židu dru Stránskému, a chce, aby záložny Raiffeisenovy zůstaly v rukou duchovenstva, v němž má záruku, že v záložnách těch vládne poctivé hospodářství a nikoliv po- věstná vinklerovčina. Když na moravském sněmu

poslanec farář Ševčík žádal pro záložny Raiffeisenovy větší zemskou podporu, tu se na tohoto zasloužilého kněze se vši zuřivostí vrhl lidovec advokát dr. Perek a začal spílati kněžím, že jen proto zakládají Raiffeisenovy záložny, aby tím dostali na lid vliv. A to mají jistí advokáti největší zášť na kněze, když se ujmá venkovského lidu, aby se nestal naprostou kořistí právě těch přítelíků, kteří na kněze nejvíce spírají. Z toho měl náramnou radost Němec dr. Zoebel, který ve svém listu zemědělskou radou pro Moravu „Centralblatt“, vydávaném zemskými penězi, vede německé Raiffeisenovy záložny a v listu tom, pro moravské německé rolnictvo vydávaném si přichvaloval, tak že se na ty kněze patří, kteří se nemají do Raiffeisenových záložen míchat, ať si zůstanou jen pěkně v kostele a sakristii.

Ale právě toto zuření našich liberálů na duchovenstvo, že působí v záložnách Raiffeisenových, musí být tím větší pobídkou, aby si vlastenecké kněžstvo všimalo tím více vedení a vlivu v záložnách Raiffeisenových a najměj bylo žádoucno, aby v kněžském semináři byli všichni bohoslovci důkladně vyučeni v účetnictví a vedení knih pro záložny Raiffeisenovy. K tomu by stačil 14denní kurs. Škoda, že k časovým těmto potřebám na patřičných místech jeví se dosud zájem pramalý.

Koncem r. 1898. byl stav záložen Raiffeisenových v zemích českých následovně:

	počet záložen	počet členů	obnos vkladů a závodních členských podílů
v Čechách	434	29.485	21,388.000 K
na Moravě	250	18.934	13,231.000 K
ve Slezsku	137	9.914	12,685.000 K
v celém Rakousku	2055	180.124	103,513.000 K

Roku 1889. bylo v celém Rakousku pouze 105 Raiffeisenek.

V ubohé Haliči bylo koncem roku 1898. teprve 21 Raiffeisenek, a právě zde by měly záložny ty obrovské pole působnosti. Zdaž tu nepadá také vina na haličské duchovenstvo, že nechává ubohý lid úplně ve spárech židů? Ovšem nesmíme zapomenouti, že kněz v Haliči, který se opováží lid chrániti proti židům, není ani před zavražděním ve vlastním farmím domě jist! Takové jsou zde poměry.

Úkolem našich peněžních ústavů jest v přední řadě poskytovati užitečný úvěr rolnictvu, hlavně pak zachovati v našich rukou pozemkový majetek, aby neupadal do rukou našich zuřivých nepřátel židů a Všeněmců, hlavně na hranicích jazykových. Na příklad Němci v Čechách založili si za tím účelem zvláštní banku a sice pověstnou „Volksbank“ v Litoměřicích, která vladne jménem přes půl milionu korun. Úkolem banky této jest na hranicích jazykových kupovati kde jakou českou chalupu, domek, statek a realitu vůbec, aby německý živel vnikal vždy hlouběji do země. Tak kupují němečtí továrníci v sev. Čechách v Pojizeří, na Turnovsku a v Krkonoších, kde

jakou chaloupku neb usedlost českou a draze platí. Tak koupila obec Duchcov panství Tříblice na jazykovém rozhraní libochovickém a z naší strany neděje se na obranu nic. My sbíráme na Ústřední Matici školskou, na různé národní jednoty a klidně přihlížíme k tomu, jak na jazykových hranicích do roka padne na sta českých chalup! V našich záložnách a spořitelnách máme uloženo přes 1000 milionů korun a neumíme jich účelně upotřebiti. Což by nebylo dobře, aby veškeré české peněžné ústavy se sjednotily a z rezervních fondů utvořily českou národní zemskou banku, jejíž úkolem by bylo kupovati ku dražbě oznámené velkostatky a statky české, a zakládati české selské osady na nich? To by byla pravá národní práce mnohem výdatnější, než to naše věčné a již protivné fangličkářství, sokoliady a podobné slavnosti, na kterých se mnoho propije národního jmění a nic užitečného pro národ se neučiní, a začež se nám židé a Němci jen vysmívají.

XIII. Útěk z venkova do měst. Ubývání pracovních sil v zemědělství.

Velikou pohromou v novější době byl stižen zemědělský stav rozvojem průmyslu, drah a moderní výroby tím, že nastal z venkova do měst průmyslných proud pracovních sil. Nemáme dosud výsledků sčítání lidu r. 1900. po ruce, abychom mohli přesně udati, jak vzrostlo oby-

vatelstvo na venkově a v městech a jak se posunula čísla jednotlivých výrobních tříd. Tolik však již víme, že odliďování venkova stále až příšerně pokračuje a to nejen u nás, ale všude, až snad na Rusko a státy necivilisované. Tak přinesla „Kärntner Zeitung“ čísla z Korutan, která ukazují úbytek zemědělského venkovského lidu.

Z Anglie docházejí ještě hrůznější čísla. Obyvatelstvo Anglie se rozmnožilo od roku 1871. do 1891. ze 25 na 33 milionů lidí. V témže čase ale ubylo zemědělského dělnictva 242.053 osob. To jest místo 1,171.000 z roku 1871. bylo za 20 let později jen 919.685 zemědělských dělníků v Anglii. Statkáři v Anglii nesezenou nádenníků na vydobývání cukrovky ani za 3 šilinky a 50 pence denně. V Německu se utvářily platy zemědělské chasy následovně:

	denní plat	
	r. 1849.	r. 1892.
ve Východním Prusku	55 feniků	150 feniků
v Západním Prusku	92 "	180 "
v Pomořansku	51 "	185 "
v Pruském Slezsku	32 "	160 "
v Braniborsku	85 "	195 "

A přece lid z venkova houfně utíká. Zde máme důkaz, že nynější lidské pokolení štíti se práce zemědělské, ono utíká od hroudy pryč.

Pravda je, že zemědělství poskytuje dnes zemědělskému dělnictvu zaměstnání jen od jara do podzimka a v zimě není práce žádná. Proto proudí lid do průmyslových středisk, kde mu

kyne naděje, že bude práce po celý rok. Zde by se ukázala důležitost domácího průmyslu pro venkovský lid, jako košíkářství, lnářství, výroba dřevěného nádobí (valašské práce), hraček, zimní chov drůbeže (kterým se v zimě hlavně farmaři v Americe zabývají), a podobné podniky, které by zemědělskému lidu poskytovaly výdělku i v zimě.

Jednou z hlavních příčin, proč jest tak strašná nouze o pracovní síly v zemědělství, jest ta zdánlivá svoboda v továrně a vázanost zemědělské chasy k domu hospodáře. Tato zdánlivá svoboda vábí hlavně dívky, které dnes nechtějí ani slyšet o službě u sedláka, jen a jen do města. Zde čekají tančírny, bezuzdný, necudný život, hýření s mladíky stejného zrna jako jsou takové dívky, a konec konců je: přebytek prostitutek tajných i veřejných ve městech, naplněné nemocnice a porodnice. Za krátkou dobu divokého hýření nastane rychlá staroba, vyžilá mládež ženská vrací se domů na venkov, aby zde poslední dny života svého dožila. Mladost je pryč, zdraví zničeno a marno bylo všechno volání dřívější po mravnosti.

O tomto předmětu daly by se psát celé kroniky. Dnešní ženská mládež nechce nic slyšet o chlévu, o dobytku, raději dělá otrokyni židovce a dává v šanc tělo své a zdraví podlejším chtíčům žida pána — ale doma poctivě pracovat — o tom ani slyšet.

Zde máme důkaz, jak pochybeně se dnes mládež vychovává, když má tak v opovržení

pochtivou práci. Moderní škola, kde jsi, abys se mohla vykázati tou svou do světa tak vyhlašovanou vzdělaností a pokrokem?

Otázkou zemědělské čeledi obíraly se několikráté sněmy zemské, hlavně český, dolno- a hornorakouský a moravský.

Všeobecně se prohlašuje požadavek, aby zemědělské dělnictvo bylo pojištěno pro případ nemoci, stáří a neschopnosti k práci, aby v tomto směru bylo prořtolik učiněno, jako pro dělnictvo průmyslové a živnostenské. Ale požadavek ten naráží na obtíž, že rolnictvo jest všemi možnými břemeny již tak přetíženo, že by nebylo naprostos to, aby platilo příspěvky do nemocenské a starobní pokladny a do úrazovny.

Učiněny byly na ten čas různé pokusy, aby čeleď zemědělská byla připoutána ke svým hospodářům. Zemský výbor dolnorakouský ustanovil r. 1892., aby ze zemských prostředků byly každročně udíleny odměny věrným čeledínům a děvečkám, a sice byl k tomu účelu povolen roční výdaj 600 zl., kterýžto obnos se rozdělil ročně 24 hasníkům hospodářským a děvečkám.

Roku 1898. bylo zemskému výboru dolnorakouskému podáno 370 žádostí od čeledínů a 340 žádostí od děveček. Z těch bylo 16 osob, které sloužily 50 let u jednoho a téhož hospodáře, 47 sloužilo 40 let, 139 osob sloužilo 30 let.

Roku 1898. vykázal dolnorakouský zemský výbor kapitál 3000 zl., aby z úroků jeho byly ročně 4 osobám ve stáří 70 let vypláceny do

smrti starobní příspěvky ročně 100 zl., které by prokázaly, že sloužily nepřetržitě 20 let u jednoho hospodáře. Roku 1894. rozmnožil dolnorakouský zemský výbor roční premie zemědělské čeledi ze 24 na 48 a vykazuje nyní na tyto premie ročně 2400 korun ze zemských prostředků.

Také hornorakouský zemský sněm věnoval otázce čeledinské několik schůzí. Zvolený k tomu výbor podal sněmovně o celé otázce té obšírné dobrozdání, ve kterém se mezi jiným žádá: „zemskému výboru se ukládá, aby požádal ministerstvo vyučování, aby působilo k tomu, by hlavně škola obecná dítkám vštěpovala více lásky k rodné hroudě a povolání zemědělskému.“ Dále vyzval výbor, aby zemský sněm hornorakouský energicky se postavil na odpor proti snahám zrušení úlevy ve školní docházce pro dítky 7. a 8. školního roku, za to žádá, aby se zřídily pro venkovské dítky pokračovací nedělní školy dle starého vzoru až do 16 let.

Dále se vyzývá hornorakouský zemský výbor, aby požádal ministra vojenství, by dle vzoru bavorského v čas žní mužstvu v činné službě dána byla dovolena pro žně, aby branná povinnost se ukládala v nejmírnějším způsobu na syny rolnického povolání, aby hlavně vojenská cvičení se konala v době, kdy rolnictvo nemá již naléhavých prací.

Podobné návrhy činěny byly na sněmu království Českého a markrabství Moravského. Vše to jsou jen kapky balsámu na veliké nemocné a choré tělo.

Abychom podali čtenářům našim doklady, jak na útraty venkova vyrostla města, následují tyto číslice.

	Počet obyvatelstva	
	r. 1869.	r. 1900.
Vídeň	622.087 osob	1,622.269 osob
Praha	157.275 "	204.478 "
Brno	73.464 "	108.944 "
Žižkov	asi 3000 "	60.089 "
Vinohrady	asi 2000 "	52.483 "
Plzeň	23.681 "	68.292 "
Liberec	22.394 "	34.204 "
Ústí n./L.	10.333 "	37.255 "
Opava	17.834 "	26.725 "

Ukázky tyto stačí. Během třiceti let se obyvatelstvo v některých městech zdesateronásobilo. Obrovský vzrůst Vídňě jest jen možný přílivem z Moravy a jižních Čech. Žižkov a Vinohrady jsou města zcela nová. Obzvláště Žižkov chová v sobě na tisíce zkrachovaných a sběhlých rolníků z celých Čech a i z Moravy. Přes polovic Vídňě jest nyní vlastně původu českého a moravského. V průmyslových státech jsou poměry ještě horší. Na příklad Berlín čítal roku 1871. úhrnem 775 000 obyvatelstva, koncem r. 1899. měl již 1,810.000 obyvatel. Pešť měl r. 1870. obyvatel 280.000, r. 1899. měl 667.000. Paříž čítala koncem r. 1870. obyvatelstva 1,852.000, koncem r. 1899. čítala 2,512.000 obyvatel.

To vše děje se na útraty venkova. Totéž se dělo před 2 tisíci lety ve starém Římě. Tehdáž čítal Řím na 2 milliony obyvatel. Caesar donutil

80 tisíc rodin k odstěhování z Říma a dal je dopraviti na dolní tok Dunaje. Tito osadníci jsou praotcové nynějšího, národa rumunského.

V zasedání hornorakouského sněmu v březnu roku 1901. podal farář Niedermeyer návrh na čelední řád, který by měl platnost pro Horní Rakousy. Při odůvodnění svého návrhu podal sněmovně celistvý obraz palčivé čeledínské otázky, který zde neváháme ve výtahu čtenářům našim podat.

Řečník nejdříve upozornil sněmovnu na čelední řád z r. 1856., který jest daleko lepší, než nynější z r. 1874, sdělaný v nejhorší době, kdy všude vládly zásady zhoubného liberalismu.

Rolníci si nejvíce stěžují do zlořadů, které zavládly v opatřování služeb. Nynější čelední řád nemá žádných ustanovení týkajících se zprostředkování služeb. Ve starém čeledním řádu z r. 1856. však stojí v § 40.: „Kdo přivádění čeledi na služebná místa provádí jako zvláštní živnost, podléhá trestu.“ Tento paragraf by se měl opět oživiti a uvésti v platnost aspoň na venkově, poněvadž tam dohazovačů služebních osob není třeba.

Řečník na to důkladně probíral příčiny, proč rolnictvu ubývá všeobecně pracovních sil, hlavně zemědělské čeledi a ukazuje v přední řadě na útek z venkova do velikých měst, který je příčinou, že venkov se vyprázduje a všechny pracovní sily tíhnou do průmyslových středisk a hlavních měst. Tomuto hromadnému úteku z venkova do měst, dala by se nejlépe učiniti přítrž,

obmezi-li se všeobecná volnost stěhování obyvatelstva s místa na místo. K tomu by ovšem bylo potřebí změnití státní základní zákony, k čemuž jsou pramalé naděje. Útěku z venkova do měst dá se čeliti způsobem nepřímým. Tak navrhl poslanec Hauser změnu zákona o připouštění mladistvých dělníků a dělnic do továren. Kdyby v tom směru učinily se změny, aby do továren byl zamezen přístup nedospělým dělnicím a dělníkům, vůbec mladistvým osobám, bylo by tím mnoho dokázáno.

Útěk z venkova do průmyslových středisk dá se vysvětliti také tím, že dělnictvo v závodech průmyslových jest pro případ nemoci, úrazu a neschopnosti k práci pojištěno, kdežto dělnictvo zemědělské a čeleď těchto výhod doposud nepožívá.

Byla by tedy nutno a žádoucno, aby dělnictvo a čeleď v zemědělství zaměstnaná požívala téhož pojišťování nemocenského, invalidního a starobního. Náklad na pojištění to by však rolnictvo samo nésti nemohlo; zde by bylo nutno, aby stát i země svou hřivnou přispěly. K tomu účelu by se doporučovalo, aby zřízeny byly zemské pojišťovny pro zemědělskou čeleď, kam by tato mohla, pokud jest práce schopna ukládati příspěvky nemocenské a starobní.

Na zřízení podobných ústavů nesměla by země příliš skrbliti podporami.

Konečně podotkl řečník ještě jinou příčinu, proč čeleď z venkova utiká, a to jest nezřízený a svobodný život ve městě, příležitost k hýření

a zábavám, kterých na venkově není v té míře jako ve městě.

Z útoku dělnických sil z venkova do měst hrozí však nebezpečí pro stát i zemi. Zkušenost ukazuje, že továrny jsou veliké hroby. Dělnický lid v obrovské většině továren předčasně umírá. Vymírají tu šmahem celá pokolení. Jeden pohled stačí, abychom poznali tovární lid. Nezdravé lice jeho nám to dokazují. Práce zemědělská jest sice obtížná, ale zdraví svědčí, ovšem má-li dělník dostatečnou výživu a jinak síly jeho se nepřepínají. Láska k povolání zemědělskému máme proto vštěpovati mládeži a ji upozorňovati neustále, jak ohromný rozdíl jest mezi prací v továrně a prací ve svobodné přírodě.

Konečně tvrdil řečník, že přičinou nouze o zemědělskou čeleď jest náš přemrštěný a ničím neodůvodněný militarismus. Právě venkov musí největší část nejzdravějšího a nejzdatnějšího mužstva stavěti do služby vojenské a tím přichází o tisíce a statisíce pracovitých lidí. Mnohý pak chasník, který věrně pracoval hospodáři, přiřichne-li ve vojenské službě k městu, nevrátí se již na venkov. Mnozí zase, kteří se z kasáren vrátili domů, pozbyli nadobro chuti k pracovitosti a rozmnožují řady syčáků a lenochů na venkově.

Ve svém návrhu nového čeledního řádu chce farář Niedermeyer, aby ustanoven byl trest na ty, kteří služebné osoby přemlouvají a je zaměstnavateli odluzuji. Chce dále, aby v čeledním řádě výslovně byla rolníkům uložena

povinnost, světiti neděle a svátky, bдiti nad mravní bezúhonností čeledi.

Najímání do práce má se díti podepsáním čelední smlouvy, a to nejméně na rok. Zákaz mladistvým osobám vstupovati do práce v továrnách. Zavedení pojišťování nemocenského, invalidního a starobního, a zřízení k tomu účelu ústavu zemského. Vypisování odměn věrným a dlouholetým čeledinům a děvečkám po vzoru, jak každého roku udílí zemský výbor dolnorakouský. Vyučování na školách obecných na venkově budiž vedeno takovým duchem, aby mládeži záhy vštěpována byla láska ku povolání zemědělskému. Školy na venkově musí být přizpůsobeny potřebám stavu rolnického, a sice mají se dávat v 7. a 8. roce školním letní úlevy školní, za náhradu pak pokračovací školy až do 16. roku. Konečně žádá navrhovatel farář Niedermeyer, aby zemský výbor hornorakouský důrazně žádal správy vojenské, aby brala náležitě zřetel na potřeby stavu rolnického, aby zejména v čas žní byla dána rolnickým čeledinům a synům dovolená.

Otzádka zemědělské čeledě jest také otázka mravní. Farář Niedermeyer vyčerpal na sněmu hornorakouském veškeré důležité požadavky otázky čeledinské, a bylo by si jen přáti, aby zemské sněmy otázkou tou hnuly.

Umělým anebo násilným způsobem se proud z venkova do města zastavit nedá i kdyby se ve Vídni nebo v Praze týdně otrávilo třeba sto služebných dívčat ve službě židovské zaměstnaných, lid je dnes slepý a hluchý.

V Praze jest z pravidla v létě přes jeden tisíc služebných děvčat bez místa. Jak často vidíme zdravá děvčata křesťanská z venkova plna zdraví a síly, ale již za rok ve službě ledajaké jest z takové dívky jen stín, není k poznání. Ve dne musí uklizet špínu a v noci často odrážet útoky žida starého i mladého, a tu se stává, že většina děvčat podlehne, následky toho pak jsou — ostravy, samovraždy, zničené zdraví a podobné smutné konce. A není naděje k lepšímu. Jak dlouho budeme volati ku křesťanským rodičům, aby nedávali svých dívek jinam do služby než do pořádné křesťanské rodiny. Proč se rodiče sami nepřesvědčí, kde že jest zaměstnáno jejich dítě, jejich vlastní krev?

XIV. Rostoucí požitkářství ničí i stav rolnický.

Mnozí velebitelé nynější doby tvrdí, že dnes lid žije lépe než před 50 lety, že si více dopřeje a více užije, že se lépe stravuje a lépe se má. My o tom podáme jiný obraz.

Statistika výroby piva za r. 1900. na celém světě nám podává důkaz o stálém stoupání spotřeby lihových nápojů. Jmenovaného roku navařeno bylo v Rakousku 20,077.554 hektolitrů piva. Vezměme konsumní cenu za jeden hektolitr 24 korun, máme zde výdaj za pivo toho roku 481,861.296 K. Z toho si vzal stát 75,500.937 K daní. V Německu navařeno téhož roku 69,219.719

hektolitrů piva, na celém světě pak navařeno 258,000.000 hl. piva, což značí výdaj 6.300,000.000 korun.

Rovněž tak stoupá spotřeba vína. Spolehlivých čísel tu ovšem uvésti nelze. Na celém světě sklizí se do roka 120 až 130 millionů hektolitrů vína; dejme konsumní cenu jednoho hektolitu na 40 K, máme zde roční výdaj za víno asi 5000 millionů korun.

Za mnoho-li se vypije na celém světě kořalky, to ovšem říci nelze. Hlavní pijany kořalky má Rakousko, Uhry, Rusko, Belgie, Anglie, Severní Amerika a Německo. U nás se vydá za kořalku ročně asi 320 millionů korun. Snad můžeme výdaj za kořalku na celém světě odhadnouti též na 5000 millionů korun, jako výdaj za víno.

Tyto nápoje obsahují vesměs určité dávky aethylalkoholu, to jest onu lučebnou hmotu, kterou lučba naznačuje formulí C_2H_6O . Hmota tato působí uvnitř organického živočišného života jako jed.

Další látky, kterými se národové otravují hromadným způsobem, jsou tabák, káva, opium a někde, jako v Anglii a Francii počíná se šíření mor morfiový. Mnoho-li se vykouří ročně na světě tabáku, nelze ovšem odhadnouti. U nás prokouří se 220 millionů korun, v Uhrách polovina, v Německu snad tříkráte tolik. Kávy se nyní na celém světě spotřebuje ročně 15 millionů žoků, to jest asi 90 millionů metráků. Nejmenší konsumní cena za kilogram kávy jest u nás 2 koruny, máme tedy přibližný výdaj za kávu

ročně na celém světě asi 1800 milionů korun. Někteří přibírají ještě k požitkovinám, které ku prospěchu nejsou, čínský čaj, o jehož konsumu nemáme po ruce žádoué statistiky.

Jak si vysvětlíme, že veškeré tyto požitkoviny v civilisovaných národech došly během 19. století tak obrovského rozšíření? Na příklad kávy před 50 lety u nás skorem nikdo neznal, lid vařil k snídaní a k večeři silné polévky z kvasu. Ještě před 15 lety byla sklizeň kávy v plantážích na celém světě o polovinu menší, než je dnes.

Ve Vídni konal se sjezd, na kterém se rokovalo o šíření a pití lihovin. Mluvil o této otázce proslulý přírodozpytec professor Forel. Týž pravil asi následující: „Naši předkové, kteří neměli a nemohli si tolík kupovati lihových nápojů, opíjeli se jen někdy, jako o posvícených neb masopustě, dnes však musíme počítati s faktem, že na sta millionů lidí jest uvyklých pítí denně pravidelně jistou dávku různých těch lihových nápojů.“

Kterak spotřeba alkoholu tak stoupla, toho máme několik příčin.

1. Pokrok lučby umožnil výrobu alkoholu hromadně a lacino (ze zemáků a melasy, kdežto dříve se pánil z drahého obilí a sladu). Alkohol dříve se oproti dříve za fatku.

2. Rozvojem drah a paroplavby možno dnes lihoviny rozvážeti až do posledních koutů vesnic, což dříve bylo nemožno.

3. Obrovský počet hospod, hostinců a výčepů lihových nápojů. Hlavně pracující lid utíká v městech do hostinské místnosti.

Jest nezvratně dokázáno, že ještě před 50 lety byla voda všeobecným nápojem lidu. Pouze na hodech a podobných radovánkách pily se lihové nápoje, ale tyto řídké a příležitostné pitky neznamenají žádný alkoholismus. Naši předkové neměli k tomuto strašnému moru žádných peněz. Dnes lid málo pije vodu, i ten nejchudší musí mít sklenici piva nebo kořalky.

Dnešní otázka alkoholismu spočívá hlavně v hromadném pití ze zvyku denně, a ten zvyk jest zároveň východištěm a příčinou zvětšeného pití, které přivodí otravu mozku tou měrou, že se dostaví opilství, bezvědomí.

Taž se každý sama sebe, proč a z jaké příčiny a k jakému účelu zvykáme si denně pít? Jest mi to nutné, užitečné? Neuškodím si pitím tímto, aniž bych sám toho pozoroval? Nejsem tím také škůdcem svých dítěk?

Dějiny dokazují, že celé národové zmizeli s povrchu země nikoliv mečem, ale vlastní vinou, prostopášností, pjanstvím, nemravností. Rudochové v Americe byli vyhubeni za několik desítiletí kořalkou.

Nyní nastává pro lidské pokolení předůležitá otázka: zvykneme si pití lihovin tak, že ti slabí budou vymírat a jen silní tu vydrží? Zkušenosť poučuje jinak. Siláci a zdraví lidé, kteří se oddají pití, mají slabé děti. Děti alkoholistů nesnesou vůbec mnoho alkoholu, jsou jím hned otráveny. Černoch neb člověk, který nikdy piva, vína neb kořalky nepil, snese najednou mnohem větší dávky alkoholu, než člověk, který pravidelně

si vypije svou porci. Pijanství nezamezuje plodnosti, dítky však pijnů jsou dědičně otráveny.

Pravda je, že potomci pijnů sami většinou zmírají bez dítěk, za to tím více slabochů přichází na svět od takových rodičů, kteří pravidelně svoji porci lihovin denně pijí. Nestřídmost nezná žádných mezí a pravidelné pití má stálý vliv na znenáhlé otrávení a seslabení mozku a vnitřních orgánů.

Jestliže alkohol, jak nezvratně dokázáno jest, působí jako jed, pak jest ten člověk opravdu střídmý, který se nápojů těch, vína, piva, kořalky, vůbec nedotkne. Dělník nebo čeledín, který o posvícení se na mol opije, ale pak celé neděle a celý rok se lihových nápojů nedotkne, není alkoholik, ale vzdělanec a zámožný člověk, který denně vypije jako denní host tři nebo čtyři sklenice piva neb dvě láhve vína, jest alkoholik, třeba by nebyl v celém svém životě opilý. Následky pravidelného toho pití jsou různé. U některých se dostaví blouznění pijanské, kteří denně pijí litr nebo $1\frac{1}{2}$ litru vína, a to za krátký čas. Jeden onemocní ochrnutím mozku, druhý ochrnutím srdce, třetí na zapálení jater anebo ledvin atd.

Proslulý fysiolog Claude Bernard praví, že alkohol jest narkotickým jedem. Dosud se lučbě nepodařilo vyšetřiti onu nejmenší dávku, která by požita, člověku neuškodila.“

Tolik promluvil professor Forel v hlavních obrysech o pití lihových nápojů. Hlavně pak vy-

zýval přítomné lékaře, aby věda lékařská zaujala jednou jiné stanovisko k pití lihovin.

R. 1899. bylo navařeno v Čechách 8,991.323 hektolitrů piva, na Moravě 1,990.142 hektolitrů, ve Slezsku 408.799 hektolitrů. V Čechách se vydalo téhož roku za pivo 215,760.000 korun, na Moravě 47,760.000 korun, ve Slezsku 9,792.000 korun za pivo.

Mnoho-li se vypilo kořalky téhož roku v zemích českých, lze ovšem jen přibližně udati. Jmenovaného roku bylo napáleno lihu v Čechách 450.469 hektolitrů, na Moravě 194.449 hektolitrů a ve Slezsku 90.190 hektolitrů. Dle toho bylo by se vypilo kořalky v Čechách asi za 126 mill. korun, na Moravě asi za 55 mill. korun a ve Slezsku asi za 25 mill. korun.

Počet kořalen, výčepů, prodejů a obchodů kořalkou stále roste. Tak bylo koncem r. 1899. v Čechách takovýchto místností 33.317, na Moravě 13.567 a ve Slezsku 4.750.

Často slyšíme z úst čeledínů, nádenníků, zedníků a jiných pracujících, že by bez hltu kořalky z rána nemohli pracovati.

Jistý čeledín tvrdil, že když jsou veliká vedra a musí venku pracovati, že hlt kořalky ho posilní, že se méně potí a že má méně žízně. Podobné názory jsou u našeho pracujícího lidu hluboce zakořeněny.

Jest však třeba, abychom takové škodlivé a mylné názory o domnělé užitečnosti kořalky z lidu vymýtili. Předně jest naprostou nepravdou, že kořalka sílí v práci. Pravý opak je pravdou.

Těžké, dlouhé a namáhavé práce nemůže vůbec žádný kořala ani konati.

Před několika lety působil v horním Slezsku kaplan Seling. Týž věnoval všechn svůj čas dělnictvu a hleděl vším úsilím vypleniti, kde jen možno, mezi dělnictvem rozšířeny kořaleční mor. Zval dělníky na přednášky, ve kterých jim vylíčoval zhoubnost kořalky. Někteří dělníci, kteří poslouchali přednášky kaplanovy, byli zaměstnáni na lodích, kde nakládali železné zboží. Byli toho přesvědčení, že kdyby nepožili tu a tam kořalky, že by tak těžké práce nezdolali. Vyslechnuvše slova P. Selinga, odrekli se nadobro kořalky a od té doby byli v práci vytrvalejší, hbitější a zdravější.

Známý kapitán Ross, který poprvé objel svět, utrpěl na jednom ostrově veliké poškození lodi. Plavba byla přerušena a mužstvo musilo s největším napjetím pracovati, aby loď byla zachráněna. Kapitán Ross, znaje své lidi, dal ihned všechny zásoby kořalky vyliti do moře. Od té chvíle bylo mužstvo vytrvalejší a zdravější. Ostatně nemusíme se sháněti po všemožných příkladech.

Podívejme se na prvního člověka kořalce oddaného, dejme mu do ruky lopatou nebo jiný nástroj a žádejme na něm, aby pracoval. Praší nám lopatou a řekne: Nač bych se dřel. On jde raději na toulku. Pravý kořala je zároveň z povolání syčák. Tělo je naprostě neschopno stálé a namáhavé práce, duch je zkažen, poněvadž alkoholik je zvyklý celý den váleti se v židovské

kořalně, domů přijde, když má hlad a žádá na ženu, aby ho nasystila. Toť skutečný obrázek alkoholika. Kdo tedy mluví, že se kořalkou ku práci posilní, klame sám sebe i jiné.

Druhý mylný názor o kořalce je, že sklenička kořalky neškodí. Na to my odpovídáme: když neškodí, tož také neprospívá, a co neprospívá, za to je škoda každého haléře. I mírné pití kořalky jest škodlivé a přímo nebezpečné již z jednoduché příčiny, že kdo začíná s málem, přestává až s mnohem.

Kdo se přiučuje tu a tam kořalku pít, u toho jest převeliké nebezpečí, že kořalce přivykne, až jí odvyknouti nemůže. Mnozí namítají, že i kořalové sestárnou. To jsou jen řídké případy. Jen tací kořalové sestárnou, kteří mají pevnou konstrukci tělesnou a železné zdraví. Hlavně pak, pracují-li většinou na zdravém vzduchu.

Jinak jest nezvratně dokázáno, že pití kořalky zkracuje věk. V krajích, kořalečním morem nakažených, je poměrně nejvíce vdov a sirotků. Ostatně nám podávají veřejné nemocnice a ústavy pro choromyslné nezvratné číselné doklady, že alkohol zkracuje věk.

Konečně rozšířil se mezi chudým pracujícím lidem názor, že prý kořalka hojí, že je lékem. Mnozí sáhají po kořalce, když jim je od žaludku špatně, krátce kořalka je u mnohých universálním prostředkem pro všechny možné nemoci. I tento názor v lidu rozšířený jest škodlivým a smutným onylem. Kdybychom měli bolení hlavy a najednou by nás někdo udeřil do hlavy, přestaly by na

chvíli bolesti první, ale za krátko bychom cítili bolesti dvojnásobné. Kdo by chtěl nemocný žaludek léčiti pitím kořalky, ten by dlouho neléčil, byl by brzy na vždy vyléčen. Zde je naší povinností, abychom poučovali lid o léčivé síle našich bylin, heřmánku, pelyňku, zeměžluči a jiných. Lékařská věda posmívala se v tom směru zemřelému Kneippovi, ale upřímný přítel lidu dozná, že právě Kneippovi náleží veliká zásluha, že obnovil v lidu smysl pro domácí léčivé prostředky bylinné, které aspoň pro první okamžik jsou velikým dobrodiním, než přijde lékařská pomoc.

Někteří tvrdí, že kdyby kořala najednou přestal kořalku pít, že by byl s ním konec. I to jest naprostou nepravdou.

Každá náruživost člověku ubírá zdraví a proto jest každý okamžik, v kterém se náruživosti té zřekneme, naším spasením.

Každý kořala může kdykoliv s pitím kořalky ustati a nic se mu nestane, naopak, bude zachráněn, jako každý kuřák, chce-li přestati kouřiti, nevzbudí v těle žádné revoluce, ale spíše blahodárný účinek.

Boj proti alkoholismu jest povinností každého upřímného přítele lidu, zejména katolíka. Socialní demokracie hlásá, že jest opravdovou přítelkyní dělného lidu. Ale ještě nikde jsme nečtli a neslyšeli, že by kde některý červený vůdce nebo agitátor ve svých řečech nabádal dělnictvo, aby nechodovalo do židovských kořalen. To jediné si troufá veřejně říci katolický kněz, který za to mnohdy

bývá i na životě ohrožen, jak se často děje v Haliči a v Uhrách.

Můžeme směle tvrditi, že právě ten nejchudší lid v českých zemích vydá ročně 220 millionů korun za pití kořalky. Jest známo, že alespoň 80 procent všech kořalen jest v rukou židů. Kořalečníci vydělávají na kořalce padesát procent ze stržené summy, mají proto židé v Čechách, na Moravě a ve Slezsku z kořalečního moru rozšířeného zde v dělnickém lidu roční čistý zisk při nejmenším 80 millionů korun! O tom mlčí socialní demokraté jako zařezaní.

Přiberme ještě k tomu výdaj mužů za kouření. R. 1899. bylo vydáno za doutníky a tabák v Čechách 55,876.331 korun, na Moravě 16,373.785 korun a ve Slezsku 7,134.859 korun.

Bude-li tato požíváčnost v lidu stejnou měrou jak dosud stoupáti, pak nestačí nikomu jeho příjmy, čeleďn nebude spokojen ani zlatkou denně, hospodář bude chtít míti plat jako ministr, zkrátka svět bude strhnut do víru všeobecné socialní revoluce. Chceme-li proto lid náš od záhuby uchrániti, jest nutno:

1. obmezování hospod, kořalen a výčepů na počet nejnutnější;
2. zákaz mládeži choditi do těchto místností, alespoň do stáří 16 let;
3. zákaz kouření mládeži alespoň do 16 let. Obmezování trafik, které poslední dobou rostou nad potřebu;
4. obmezování tančených rejdů. Každý otec rodiny, křesťanský muž a jinoch učiň si životním

úkolem vyhýbat se co nejvíce hospodám a putykám všeho druhu a chrániti se hýřivosti a utrácení tězce vydělaných grošů.

Spořivost jest základem blahobytu, kdo spoří — má.

XV. Péče státu o zemědělský stav.

Vládní kruhy u nás znají bohužel rolníka nejlépe na berním úřadě, jinak však se mnoho o rolnictvo a jeho zájmy nestarají. Za to rozumějí naši sousedé v Uhrách otázce té zcela jinak.

Dne 12. února 1901 měl v uherské sněmovně ministr orby Dr. Daranyi dlouhou řeč, jíž doporučel poslancům schválení položky ministerstva orby ve státním rozpočtu uherském na rok 1901. V řeči té jest i pro nás mnoho zajímavého. Uvádíme důležitá místa z řeči Daranyiho. „Pokud se týče kočovních státních zemědělských učitelů, uvádím tolik, že konali pravidelné přednášky z oboru zemědělství na devatenácti ústavech učitelských pro kandidáty učitelství a na deseti bohosloveckých seminářích, takže měli celkem 1312 posluchačů. Mimo to pořádali roku 1900. ve 476 obcích 580 poučných přednášek u přítomnosti 49.441 zemědělců. Dále konali učitelové tito 24 zimních hospodářských kursů, na kterých bylo 6731 účastníků. Mimo to bylo od dobrovolníků lonského roku v Uhrách pořádáno ve 1540 obcích 3980 poučných přednášek z oboru zemědělství, na kterých bylo 318.487 posluchačů. Pak bylo pořádáno vládní podporou 181 zimních hospodářských kursů se 16.471 účastníky. Dále

jsme se postarali lonského roku o učební kurzy košíkářské, kterých bylo 138, o učební kurzy pro výrobu slaměného pletiva a houní, jichž bylo 56, pak učebních kursů pro výrobu koštět a zboží kartáčnického, jichž bylo 42 a řezbářských kursů 28. To vše jsme podnikli hlavně v krajích chudších, aby lid zemědělský měl i v zimě náležité výdělkové zaměstnání.

Vláda podporuje dále rozvoj družstev drůbežnických. Dnes máme takových družstev v Uhrách 96 a společenských mlékáren 246.

Roku 1895. prodali jsme vajec, peří a drůbež za 43.3, roku lonského za 71 milionů korun. Mléka a másla prodali jsme za hranice r. 1895. za 5, lonského roku za 12.39 milionů korun. Rovněž leží vládě na srdci rozkvět ovocnictví. Roku 1891. měli jsme jen 91 katastrálních jiter erárních štěpníc. Dnes máme 431 jiter a můžeme chudým rolníkům ročně třikrát tolik ovocných štěpů rozdávat.

Vláda má na zřeteli dokonalé státní lesní hospodářství a chce, aby měla vzorné úředníky lesníky. Za tím účelem bylo lesnímu personálu státních lesů zvýšeno roční služné o půl millionu korun. Jen dobře placený úředník je také svědomitý a snaživý.

Pokud se týče vinařství, mohu sděliti, že vývoz vína stále stoupá. Prodali jsme lonského roku do ciziny vína 726.631 metráků váhy; kdežto jsme roku 1897. koupili z ciziny vína váhy 1,286.410 q, koupili jsme loni jen 891.269 metráků, přes polovinu toho přišlo z Italie.

Lonského roku učinili jsme důležitý krok ku předu, že jsme sestátnili zdravotní dohled na dobytek. Vláda vypsalala 60 míst obvodních státních zvěrolékařů, kterážto vypsaná místa také obsadila. Vláda podporuje vši silou dobytkářství uherské. Roku 1897. prodali jsme za hranice vepřového dobytka za 25, roku lonského za 48 milionů korun. Státní uherské hřebčince dodávají dnes ročně armádě rakouské 10.000 hřibat do vojenské služby a v případě mobilisace má armáda rakouská dvakrát tolik koní k disposici, než jak jest předepsáno v kontingentu válečném. S velikou radostí mohu dnes slavné sněmovně vyspati rozkvět státní podpůrné pokladny na podporu zemědělského dělnictva. Pokladně té darovali arcivévoda Josef 6000 korun a arcivévoda Bedřich 5000 korun. Mimo to přistoupili za členy četní velkostatkáři, obce, komitáty a soukromníci.

Podpůrná tato zemská pokladna sprostředkovala bezplatně 39.000 dělníkům práci, vyplatila od Nového roku 262.300 korun podpory; dále 240 děvečkám a 185 čeledínům starobní podporu a udělila 139 služebným osobám zemědělským, které slouží jednomu hospodáři čtyřicet let, čestnou medaili.

Kolonisační akce vlády utěšeně vzkvétá. Máme dohromady 14.663 katastrálních jiter půdy k účelům kolonisačním. Na pozemcích těch vystavěli jsme 406 obytných budov s příslušnými hospodářskými budovami, k tomu vystavěno 49 obecních budov veřejných, 45 školních síní, 35 bytů pro učitele, 5 kostelů a 3 útulny pro dítky.

Kdežto dříve se na kolonii nikdo nehlásil, dosťavám nyní do roka na tisíce přihlášek i zamožných lidí, kteří se chtějí usaditi v hospodářských státních osadách. Lonského roku splatili osadníci eráru 385.000 K dluhů.

Letošního roku koupíme 14.609 katastrálních jiter, hlavně půdy velkostatkářské, k účelům kolonisačním. Vyjednávám nyní s panem hrabětem Juliem Andrassym, aby nám prodal velkostatek v marmarošské stolici ve výměře 2326 jiter. Pro erární lesy jsme přikoupili nedávno 4613 jiter lesů. Také duchovní statky se nám nabízejí k zakládání osad, a sice na doživotní nájem a pak na dědičný. Csanadská kapitola nabízí své pozemky ve výměře 2985 jiter. Dále jsem obdržel dar od jednoho velkostatkáře, který státu daruje svůj velkostatek ve výměře 1400 jiter k účelům kolonisačním a vyhrazuje si do smrti pouze úroky.“

Tolik uvádíme z řeči ministra dra. Daranyiho. Bylo by věru zajímavovo a na místě studovati státní zemědělské osady v Uhrách, a naše zemědělské rady by učinily dobrý skutek, aby úkolem tím některého člena svého pověřily. Bohužel že ministr orby Dr. Daranyi, jsa původem žid, přiliš protežuje na osadách těch haličské a rumunské židy. —

Ke konci podáváme přehled obilní těžby v Uhrách za posledních 5 let. Sklizeno bylo zde metráků obilí:

r. 1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
m i l l i o n ū				
pšenice	42·5	40·6	24·4	39·5
žita	14·2	8·9	10·8	11·2
ječmene	13·6	9·0	12·3	12·5
ovsa	12·5	8·5	11·4	12·2
				11·8

Dle výkazu toho měly Uhry nejsilnější sklizeň r. 1896. v posledním pětiletém období.

Ze všeho toho vidíme, že maďarský stát vší silou podporuje zemědělství své a to mnohem výdatněji, než se děje u nás. Politickou samostatností, které Uhry požívají a tím, že na naše rakouské poplatníky uvalili hlavně břemena vojenská, mohou oba ministři, orby i obchod, spolu závoditi ve státní akci na podporování orby, průmyslu a drah. Účet všeho v poslední řadě platí vlastně ubohé Rakousko.

O tom všem, co jsme zde podali o činnosti vlády v Uhrách, která se snaží zemědělství povznést, není u nás v Rakousku bohužel ani stopy. Ministr orby ve Vídni nemůže se v tom směru ani zdaleka měřiti se svým kollegou v Pešti. Naše zemské sbory zemědělské mají pak příliš málo peněžitých prostředků, než aby mohly výdatněji pomáhati na zvelebu rolnického stavu.

XVI. Vzdělání rolnictva.

Za našich dnů, kdy ze všech stran na každého doráží existenční boj, jest také třeba v tomto boji náležitě se ozbrojiti. Chce-li dnes

rolník přijíti ku předu, nestačí mu hospodařiti dle toho, jak se přiučil doma od otce, jak se hospodařilo třeba před padesáti lety. Tím nechceme tvrditi, že by zkušenosti našich předků nestály za nic a že všecko musí být na rub obráceno. Co starého není špatné, že je staré a co nového není dobré, že je nové, vše musíme zkoušeti a uvažovati a teprv vybrati si to, co se osvědčí. Poněvadž rolník dnes musí zápasiti s mnoha více obtížemi než rolnictvo v dobách dřívějších, musí se starati také o to, aby náležitě mohl překážky ty přemáhati, a to dokáže jen rolník takový, který má patřičné odborné vzdělání. Musíme uvážiti, že duch lidský i věda stále pokračují. My víme dnes mnohem více o tom, co jest půda, jak kulturní rostliny se živí, rostou a podobně. Naše znalosti o chovu dobytka jsou jiné než před padesáti lety. Z té příčiny musí dnes rolník mítí dokonalou znalost o tom, co jest půda, jak se musí vzdělávat, aby každého roku byla dobrá sklizeň. Dnes hrají na příklad velikou úlohu umělá hnojiva. O jich působivosti musí mítí rolník náležité znalosti. Dále jest třeba, aby znal rolník důkladně veškeré druhy obilí, aby sám zkoušel, které druhy na jeho pozemcích nejlépe se vydaří. Dále jest třeba, aby rolník se vyznal v chovu dobytka. Takovéto odborné vědomosti může rolník získati jen školním vzděláním a sice na školách hospodářských.

Vzdělávání synů hospodářských na takových školách jest nákladné a ne každý rolník otec má tolik prostředků, aby syna svého mohl po-

sílati na hospodářskou akademii, nebo střední školu a po případě i na zimní školu. Každý otec musí vědět, co může na syna vydat a co nemůže. Tolik však pravíme našim rolníkům otcům, že kapital vynaložený na školní odborné vzdělání dítka, jest kapital nejlépe uložený a nejlépe upotřebený, a žádný otec nemá a nesmí se lekat sebe větších obětí, jen aby synové a dcery došli co nejlepšího užitečného odborného vzdělání. Každý chudý žid posílá chlapce na gymnázium, na realku neb obchodní školu, tyto školy jsou židovskými synky přímo nabity, ale křesťanští otcové štití se mnohdy starati se o vzdělání vlastních dětí. Žid obětuje na děti všecko, křesťan nechává vlastní krev pustnouti a proto jsme tak hluboko klesli a proto jsou židé našimi pány. Rolnictvo naše v té příčině mnoho hřeší na vlastních dětech, že se jim nepostará o důkladné odborné vzdělání. Méně parády a méně furie, za to však více vzdělání a škol, to by bylo pro nás lid lékem nejlepším.

Roku 1899. bylo v Čechách pouze 5 hospodářských středních škol na nichž bylo 509 žáků. Na lesnické škole v Bělé 107 žáků. Nižších hospodářských škol bylo v Čechách 42 a na nich 1273 žáků. Na lesnické škole v Písku bylo 110 žáků. Pak byly 3 školy pomologické s 62 žáky. Mimo to bylo 8 škol hospodářských pro určité odbory, na kterých bylo 240 žáků. Morava a Slezsko měly následující školství:

Vyšší hospodářské školy	Počet žáků
Morava	3
Slezsko	1

Lesnická škola v Sovinci na Moravě měla 76 žáků.

Nižší hospodářské školy	Počet žáků
Morava	29
Slezsko	4

Celkem bylo na hospodářských a lesnických školách roku 1899. žáků v Čechách 2298, na Moravě 1044, ve Slezsku 113.

Ovšem že z toho odpadá ještě značné procento na školy německé, takže na rolnický dorost český zbývá věru počet velmi skrovný.

Zde máme doklad, že ve skutečnosti jen velmi malá část našeho rolnictva posílá své syny na školy hospodářské, a to je pro naše rolnictvo chybou velmi osudnou. Zde musí nastati náprava a obrat k lepšímu. Vzdělaný a k tomu nábožný, poctivě smýšlející a mravně žijící rolník snad nikdy nestane se obětí žida, lichváře anebo nějakého nepoctivě jednajícího s ním advokáta.

Jak se mají věci s rolnickým dorostem mužského pohlaví, tak jest zároveň nutno starati se o patřičné vzdělání rolnického dorostu pohlaví ženského. Každý rolník otec dbej toho, aby jeho dcera si odbyla řádnou hospodyňskou školu a hlavně, aby doma obdržela od matky důkladné základy pro kuchyň, vedení domácnosti, vedení domácích účtů, druhoběžnictví, mlékaření a zelinářství. V tom právě musí rolníkova žena doplňovati muže hospodáře, který má mít odborné vzdělání v zacházení s půdou, pěstění obilí a kulturních rostlin, pícnin, pak dobytkářství, lukařství, ovocnictví a k tomu náležitě vedení účtů pro celé

své hospodářství. Pokud se týká vzdělání rolnických dívek, nutno klásti váhu na to, aby rolnický ženský dorost byl důkladně vyučen připravovati vydatnou lacinou domácí stravu. Zde se na lidu dnes strašně hřeší. Ženy neumějí dnes vařit, jen ta káva, ta strašná kořalka a k tomu několik zemáků, z toho žijí dnes milliony lidí a podle toho také vypadají. Silná a vydatná jídla z mouky, moučné kaše, rýže, ovesné kaše, kvasy ze žitné mouky, z kterýchto pokrmů vyrůstal dříve lid jako bříza zdravý a silný, přišly úplně v zapomenutí a to hlavně vinou a nedbalosti žen.

Ke všemu tomu jest ovšem zapotřebí, aby vedle vzdělání byla také záhy dětem vštěpována láska k rolnické práci a povolání.

XVII. Doslov.

Mohli bychom ještě mnoho záležitostí týkajících se zájmů rolnického stavu šířejí přetřásati, ale musíme se obmeziti na věci nejhļavnější a proto nám nebudí snad vytýkáno, že v našem spisu chybí to a ono.

Snažili jsme se málo slovy a krátce pověděti rolnickému lidu našemu věci nejdůležitější a nejnutnější. A nemůžeme ku konci svých úvah naše rolnictvo nijakým způsobem lépe povzbudit k zachránění stavu rolnického, než tím vyzváním, aby náš rolnický lid se především držel Boha a víry sv. Cyrilla a Methoděje. Všecka

lidská námaha i práce rolníka jest marna, ne přijde-li na pomoc požehnání od Boha. Lid, který mravně žije, náboženství si váží, šetrný jest, střídmý a pracovitý, který lásku má k vlastní hroudě, nemůže být udelán ani od domácích ani od cizích nepřátel.

Na český národ doléhá nyní ze všech stran svérepý nepřítel, aby byl co nejdříve podroben prušáckému šišáku (piklhaubně) a dilo, kterého Bismarck r. 1866. nedokonal, bylo jeho nástupci urychleno a české země uvedeny do područí Berlína a český národ utopen v moři prušáckém. To vše se podaří snáze a rychleji, budeme-li na jazykovém rozhraní ztrácati půdu a bude-li náš rolnický stav stále slabnouti a řidnouti.

Zachování našeho rolnického stavu jest proto také nutno i z ohledu na celý český národ. Budou-li padati české chalupy a statky do rukou našich národnostních nepřátel a do rukou židů, pak bude veta po národě českém a pak nebude třeba ani druhého Hradce Králové.

Padne-li český chalupník a český sedlák, padne i český národ. Aby se tak nestalo, jest na našem rolnictvu samém, jehožto svatou povinností jest, aby dědictví sv. Václava, dědictví sv. Cyrilla a Methoděje nepřišlo na zmar.

Dodatek.

Rolnický program české strany křesťansko-socialní dle návrhu Rudolfa Vrby přijatý na schůzi politického katolického klubu v Praze dne 1. března 1896.

Jelikož strana křesťansko-socialní v Čechách považuje stav rolnický za společenský základ národa českého a vidí, kterak tento pro národ důležitý stav neustále ku zkáze spěchá, jest přesvědčena, že pro zachování stavu selského následující zemědělský program uskutečněn býti má:

A. Celní a tarifová politika

1. Záplava cizího laciného obilí budiž ochranným clem tak upravena, aby naše rolnictvo mohlo své obilí na domácím trhu s prospěchem prodávat a na druhé straně, aby v čas nedostatku cizí obilí připuštěno bylo, by se chléb dělným třídám nezdražil.

2. Poněvadž ochranné clo není s to, by ceny obilní trvale zlepšilo, musí vláda hleděti k tomu, by rolnictvo zemědělské plody lacinou dopravou na trhy dovážeti mohlo. Zavedena budiž laciná kilometrová sazba pro všechny stejně závazná. Podporována budiž stavba místních drah, stavba silnic, vodních cest (regulace Labe a Vltavy, přístav v Praze).

3. Naproti ohromným výhodám Uher musí zrušeno býti mlecí řízení uherské, všecky výminečné sazby železniční pro dopravu z Uher

k nám, konečně zřízena budiž celní čára mezi námi a Uhry, kde by uherské plodiny a mouky platily clo.

4. Buďtež přísně hlídány hranice naše proti nemocnému dobytku z Uher, Srbska a Rumunska.

5. Vláda se vyzývá, aby veškeré výnosné tratě, které se nalézají v rukou kapitalistů jakmile privilej jejich dojde, sestátnila a sice akcie zakoupila za skutečnou jich cenu, ne však za cenu na burse uměle zvýšenou.

6. Zřízeno budiž pro dráhy každé země ředitelství drah v hlavním městě zemí ke koruně sv.-Václavské příslušných (decentralisace drah).

B. Vyvázení dluhů pozemkových.

Jelikož následkem ohromného zadlužení majetku pozemkového patří větší část všeho důchodu pozemkového nikoliv rolnictvu, dlužníkům, nýbrž kapitalistům, věřitelům, jest třeba:

1. Prohlásiti majetek pozemkový za nezádužitelný a proto uzavříti knihu pozemkové pro další zanášení hypoték.

2. Zastavení exekučních prodejů majetku pozemkového i hospodářského inventáře a prohlášení všeobecného umoření dluhů pozemkových.

3. Umoření hypotečních dluhů provedla by pro každou zemi hypoteční banka zemská v tom způsobu, aby $3\frac{1}{2}$ procentovou amortisací všecky dluhy během 30—35 let umořeny byly.

C. Právo dědické.

Majetek pozemkový jest zcela jiného rázu, než majetek jiný, pohyblivý a vyžaduje proto

své vlastní zemědělské (agrarní) právo. Aby stav selský jakožto celek zachován byl, jest nezbytně třeba dědické právo selské utvořiti dle osvědčeného starého práva slovanského o dědičné posloupnosti a nedílnosti statku.

1. Právo dědické budiž k tomu, aby usedlost se zachovala rodině. Není-li potomků, mají přední právo překupní nejbližší příbuzní.

2. Dědičné usedlosti rodinné (kmenové statky) mají být takové velikosti, aby na nich aspoň pětičlenná rodina slušně živiti se mohla. Tyto kmenové statky jsou nedílné i s potřebným hospodářským fundem (náradí, dobytek).

3. Hlavní dědic přejímá statek za takových podmínek, aby na něm obstáti mohl. Nesmí tedy panovati zásada římského práva stejných podílů dědičných.

4. K výplatě dědičných podílů nebo kupní ceny může dědic, přejímatel statku usedlost jen dotud zadlužiti, pokud by na statku obstáti mohl.

(Rolník sotva obstojí, když musí více než polovici čistého výtěžku dát na úroky a amortisaci).

5. Dluhy ty jsou nevypověditelné, spolu-dědícum nebo prodavateli splatné najednou v zástavních listech hypoteční banky buď okresní nebo zemské. Majitel statku dluhy splácí roční rentou hypoteční bance, až jest celý dluh umořen.

6. Ku provedení těchto předpisů dědických třeba jest zavedení selských desk, aby do nich zapsány byly kmenové statky.

D. Parcelace půdy.

Strana křesťansko-sociální považuje pro národ a rolnický stav za zhoubné, ponechá-li se jednotlivcům neobmezené právo, libovolně dle choutek zacházeti s majetkem pozemkovým a řídí se dle zásady: dobro jednotlivce musí ustoupiti dobru celku.

S toho stanoviska žádá:

1. Veškerý výdělkářský obchod s majetkem pozemkovým, rozbijení statku (parcelace) spekulanty budiž naprosto zamezeno. Statky jsou nedílné.

2. Parcelování se dovolí, když rozdelením velkého statku povstanou dva nové statky, který by rodinu jedenkaždý uživiti mohl. Když odprodejem parcely usedlost odprodávající na celku neztratí, kupující však získá.

3. Veškeré proměny a převody majetku pozemkového dějí se za dozoru a se svolením společenstva okresního, které bdítí musí nad tím, aby statky osířelé i půda přešla do rukou takových, které samy půdu obdělávají a od ní žijí. (Zemědělců, ne do rukou židův a kapitalistů vydržiduchů.)

4. Zákon pro scelování pozemků budiž vypracován tak, aby bez úrat a zbytečných škod scelování pozemků na prospěch stavu rolnického dítí se mohlo.

E. Veřejná břemena majetku pozemkového.

Poněvadž veškerá břemena veřejná, daně státní, zemské, obecní, spočívají hlavně na bedrách

majetku pozemkového (nemovitého), žádá strana naše zavedení:

1. Daně z příjmů. Každá fysická nebo právní osoba povinna jest odváděti z majetku svého patřičnou část na výdaje veřejné; při tom lhostejno, zda majetek její jest pohyblivý (kapital) nebo nepohyblivý (pozemek, závod).

2. Zavedena budiž daň z příjmů stupňová, čím větší majetek osoby, tím poměrně větší příspěvek odváděti má na potřeby veřejné.

3. Vláda je povinna založiti vedle katastru pozemkového též katastr jmění kapitalistů, které mají v cenných papírech.

4. Dokud nebude zavedena daň z příjmů, má se snížiti daň pozemková a vypadající část buď uvalena na kapitál.

5. Daň pozemková má se vyměřiti dle skutečného čistého výtěžku usedlosti.

6. Vláda se vyzývá, veškeré nespravedlnosti při vybírání daní odstraniti a exekuční řád pro nezaplacení daní zlepšiti.

7. Při nastalých škodách živelních jest poškozený majetek prost daní.

F. Úvěr rolnictva.

Poněvadž každý přejímatel statku (dědic, kupec) má vyplatiti dědičné podíly nebo kupní cenu, jest třeba rolnictvu úvěru, který přiměřen jest rázu majetku pozemkového.

1. Realní úvěr rolnictva má nasycen býti hypoteční bankou zemskou a okresní (filialky), které vydávati oprávněny jsou hypoteční zástavní

listy. Zakupování listů těch díti se má rolnickými záložnami okresními.

2. Oceňování statků děje se okresním rolnickým společenstvem, jakož i toto ustanovuje míru, do které usedlost zadlužiti se smí, by vyplaceny byly podíly spoludědicům, anebo kupní cena.

3. Osobní úvěr rolnictva ukoven býti má zřizováním záložen Raiffeisenových v každé farnosti. Záložny ty opatřiti má lacinými penězi vláda, buď z říšské banky nebo z poštovní sporitelny.

G. Organisace rolnictva.

Základní omyl soustavy liberalní jest, že dává jedinci všecka práva, ale také jemu ponechává všecku starost o sebe. Jedinec na sebe odkázán podlehne v boji o existenci, když je slabý, poctivý, bojácný, kdežto bezohledný, sobec, kapitalista zvítězí.

Kapitalisté sami zavrhlí individualism (každý starej se o sebe) a sdružili se v kartely.

S toho stanoviska žádáme:

1. Aby rolnictvo sorganisovalo se jako stav, aby jedinec nebyl ponechán osamocen v boji o živobytí a našel podpory ve stavovském sdružení, poněvadž jen tak dovede rolnictvo uhájiti své zájmy.

2. Poněvadž vůle jednotlivců jest někdy slabá a liknavost i netečnost v lidu dosud převieliká, žádáme, aby společenstva ta byla nucená, t. j. každý rolník jest sám sebou donucen býti

členem okrešního společenstva a bráti podíl na břemenech a právech družstva.

3. Do oboru působnosti okrešních hospodářských společenstev patřiti má:

- a) Postarati se členům o úvěr v záložnách;
- b) bdítí nade všemi změnami v držení majetku pozemkového, zabraňování parcelaci, kupování osiřelých statků;
- c) dozor na záložny Raiffeisenovy a na okrešní záložny rolnické a právo, kdykoliv ústavy tyto prohlédnouti;
- d) vedení a správa pojišťování, jakožto podřízený orgán zemské pojišťovny a vysílání odhadců při nastalých škodách;
- e) stavba obecních špýcharů, prodej a koupě všech plodin cestou společenskou, s vyloučením všech obilních a dobytkářských kšeptařů židů i křesťanů. Vydávání warrantů;
- f) stavba okrešních pracoven pro tuláky a správa jich;
- g) utvoření rozhodčích lidových soudů smířčích;
- h) dodávky pro vojsko a veřejné ústavy.

H. Osvětové potřeby rolnictva.

Povolání rolníka vyžaduje jiných vědomostí, než povolání řemeslníka, jest zapotřebí, aby okrešné školy rozšířeny byly na školy venkovské, převahou obyvatelstva rolnického a na školy městské, převahou obyvatelstva řemeslného, průmyslového. Školy venkovské mají dátí chlapcům a děvčatům ve dvou posledních letech povinné

návštěvy učivo, které se probírá na nižších školách hospodářských.

1. Žádáme proto, aby škola obecná byla pro venkov ve dvou posledních letech povinné návštěvy školou odbornou rolnickou a hospodyňskou. Chceme, aby škola byla na základě náboženském, aby vychovávala praktické křesťany, jak toho těžké povolání rolníka vyžaduje a žádáme vyloučení židovských dětí i učitelů ze škol obecných.

2. Na školách středních hospodářských, jejichž rozmnovení si přejeme, žádáme povinné vyučování náboženství a zodpovědnost učitelů za mravné chování žáků i mimo školu.

3. Žádáme akademii zemědělskou při technickém vysokém učení pražském pro země království Českého.

4. Žádáme též o školu zvěrolékařskou v Praze pro země království Českého.

5. Zřízení zkušebné zemědělské stanice pro království České, která by okrešním hospodářským spolkům bezplatně chemické rozbory dávala.

I. Různé požadavky k zachování stavu rolnického.

1. Česká strana křesťansko-socialní považuje za nutno řádné zaopatření rolnictva pro stáří a neschopnost k práci. K tomu účelu jest nutno, aby výměnek při každé usedlosti byl společenstvem řádně ustanoven, aby se odváděl způsobem naturálním, jak se dosud ponejvíce děje a né způsobem peněžným. Všecky pak spory mají patřiti před smíří soud okrešní nebo okrešní hospodářský.

2. Poněvadž od dob sedmdesátých panuje nezdravý odliv z venkova do měst a města průmyslová posílají venkovským obcím invalidy práce, vdovy, nemanželské děti zpět a břemena tu neobyčejně rostou, žádáme, aby každý dělník nabyl samo sebou bez žádání práva domovského, kde po pět let bydlí.

3. K zachování stavu rolnického jest nutně třeba učiniti přítrž ohromné záplavě nemravnosti, která se na venek dere. Žádáme přísné svěcení neděl a svátků a potrestání rušitelů svěcení neděle a svátků ať se strany velkostatkářského úřednictva neb rolnictva samého, nebo židovských pachtýřů trestem žalářním a ne peněžitým.

Žádáme přísné svěcení neděle a svátků od státu, aby soudy, úřady, pošty byly zavřeny a dráhy jen dopravu osob obstarávaly.

Žádáme zákaz, by mládež nesměla do 16 let do tančíren a hospod, obmezení tanečních rejdu a zákaz kouření do 16 let.

4. Žádáme ve prospěch rolnictva, by na bursách plodinových zakázán byl naprosto obchod lhůtový obilím, aby dohled na bursách těch po-nechán byl rolnictvu.

5. Vojenským závazkům příslušníkům stavu rolnického budiž k potřebám stavu jeho ulehčeno, především jedná-li se o hospodáře samého, aby nebyl povolán do služby vojenské a do cvičení ve žnich, jak se zhusta děje, nýbrž na podzim. Dále, aby nástupce statku byl, pokud možno, vojenské služby sproštěn. Zmenšení břemen vojenských.

6. Zřízení lidových soudů, odstranění drahého soudního řízení a procesních sporů, z kterých jen zbohatnou advokáti. U soudu krátké ústní bezplatné řízení rozepří. Obmezení advokátních kanceláří (t. zv. numerus clausus) a vyloučení židů ze soudcovského a advokátského stavu.

7. Ustanovení výčepů a výroby kořalky pro jistý obvod a počet obyvatelů. Odejmutí výčepů a výroby lihovin židům. Dluhy z pití vzešlé nesmí být exekvovány na statku nemovitém.

8. Řádné byty pro zemědělské dělnictvo jak u velkostatků tak i u rolnictva, zajištění dělnictva pro stáří a onemocnění, naturalní způsob mzdy. Všecko znemravnění a násilnictví na ženském dělnictvu se strany zaměstnavatelů má se trestati žalářem.

9. Přímé volební právo rolnictva do sněmu a sborů zákonodárných. Volební právo dělnictva zemědělského do dělnických komor.

10. Ochrana rolnictva proti kartelům cukrovnickým. Kartely jakožto spolky tajné mají podléhati trestu žalářem.

K. České státní právo.

Žádáme, aby poplatky daní neplynuly do zemí cizích, úplnou samostatnost hospodářskou zemí koruny české, cedulovou vlastní banku, samosprávu ve věcech hospodářských, školských, soudních a berničních. Žádáme svobodné ražení stříbra jakožto peníze lidového.

Vybíráni mýta a prodej tabáku budiž vyhrazen výhradně vojenským vysloužilcům a nikoliv židům.

OBSAH.

	Strana
Úvod	1
I. Rolnictvo jest základem národa a státu vůbec	5
II. Těžba zemědělských plodin. Zámořská soutěž	11
III. Klesání cen obilí a zemědělských plodin vůbec	19
IV. Rostoucí zadlužení selského majetku	34
V. Exekuční prodeje selských usedlostí	45
VI. Nestálost a rozbití selského majetku	54
VII. Daně rolnictva	59
VIII. Daň z krve. Militarism a rolnictvo	64
IX. K dějinám obilního clá	69
X. Selské fideikomisse	73
XI. Sdružování rolnictva	88
XII. Záložny Raiffeisenovy	97
XIII. Útěk z venkova do měst. Ubývání pracovních sil v zemědělství	104
XIV. Rostoucí požitkářství ničí i stav rolnický	114
XV. Péče státu o zemědělský stav	124
XVI. Vzdělání rolnictva	128
XVII. Doslov	132
Dodatek. Rolnický program české strany křesťansko-socialní dle návrhu Rudolfa Vrby přijatý na schůzi politického katol. klubu v Praze dne 1. března 1896	134